

PRAWO SPÓŁEK HANDLOWYCH

redakcja naukowa Andrzej Koch, Jacek Napierała

Jędrzej Jerzmanowski, Jakub Kępiński, Marian Kępiński
Andrzej Koch, Maciej Mataczyński, Leopold Moskwa
Jacek Napierała, Aurelia Nowicka, Dorota Sokołowska
Stanisław Sottysiński, Tomasz Sójka, Feliks Zedler

SERIA AKADEMICKA

WYDANIE

8

PRAWO SPÓŁEK HANDLOWYCH

redakcja naukowa Andrzej Koch, Jacek Napierała

Jędrzej Jerzmanowski, Jakub Kępiński, Marian Kępiński
Andrzej Koch, Maciej Mataczyński, Leopold Moskwa
Jacek Napierała, Aurelia Nowicka, Dorota Sokołowska
Stanisław Sottysiński, Tomasz Sójka, Feliks Zedler

SERIA AKADEMICKA

WYDANIE **8**

Stan prawny na 1 sierpnia 2021 r.

Wydawca
Monika Pawłowska

Redaktor prowadzący
Paulina Ambroży

Opracowanie redakcyjne
Joanna Maź

Projekt okładek serii
Wojtek Kwiecień-Janikowski, Przemek Dębowski

Autorstwo poszczególnych części:

Jakub Kępiński, Marian Kępiński – rozdz. 3 i 4

Andrzej Koch – rozdz. 7 i 10

Leopold Moskwa – rozdz. 5 i 8

Leopold Moskwa, Jacek Napierała – rozdz. 6

Jacek Napierała – rozdz. 15

Jacek Napierała, Tomasz Sójka – rozdz. 12

Jędrzej Jerzmanowski, Jacek Napierała, Tomasz Sójka – rozdz. 1 podrozdz. 1–5

Aurelia Nowicka, Jędrzej Jerzmanowski – rozdz. 13

Dorota Sokołowska, Jędrzej Jerzmanowski – rozdz. 9

Stanisław Sołtysiński, Maciej Mataczyński – rozdz. 1 podrozdz. 6

Stanisław Sołtysiński, Aurelia Nowicka, Maciej Mataczyński – rozdz. 14

Tomasz Sójka – rozdz. 11

Feliks Zedler – rozdz. 2

© Copyright by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2021

ISBN 978-83-8246-305-7

8. wydanie

Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.
Dział Praw Autorskich
01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33
tel. 22 535 82 19
e-mail: PL-ksiazki@wolterskluwer.com

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	21
 Rozdział pierwszy	
Część ogólna prawa spółek handlowych	25
1. Zagadnienia wstępne	25
1.1. Spółka handlowa jako forma prowadzenia działalności gospodarczej	25
1.2. Umowa założycielska spółki handlowej	28
2. Źródła prawa spółek	29
2.1. Kodeks spółek handlowych	29
2.2. Stosowanie Kodeksu cywilnego	30
2.3. Inne ustawy regulujące materię prawa spółek	32
2.3.1. Wprowadzenie	32
2.3.2. Postępowanie o rozwiązanie przez sąd rejestrowy podmiotu wpisanego do rejestru bez przeprowadzenia postępowania likwidacyjnego	33
2.4. Zwyczaje i dobre obyczaje	35
3. Spółki osobowe	36
3.1. Wprowadzenie	36
3.2. Podmiotowość prawna spółek osobowych	37
3.3. Zmiana umowy spółki osobowej	38
3.4. Przeniesienie członkostwa w spółce osobowej.....	38
3.4.1. Wprowadzenie	38
3.4.2. Przesłanki przeniesienia członkostwa w spółce osobowej	39
3.4.3. Odpowiedzialność za zobowiązania występującego wspólnika	40
4. Spółki kapitałowe	40
4.1. Wprowadzenie	40
4.2. Spółka kapitałowa w organizacji.....	42
4.2.1. Powstanie spółki w organizacji	42
4.2.2. Status prawny spółki w organizacji	43
4.2.3. Rozwiązanie spółki kapitałowej w organizacji	45
4.2.4. Wpis do rejestru	46
4.3. Wkłady do spółki kapitałowej.....	46

4.3.1. Wkłady jako źródło pokrycia kapitału zakładowego spółki	46
4.3.2. Wkłady niepieniężne do spółek kapitałowych	46
4.4. Zgoda innego organu spółki jako przesłanka skuteczności czynności prawnej dokonanej przez zarząd	51
4.4.1. Wymóg zgody innego organu jako ograniczenie wykonywania mandatu przez członka zarządu	51
4.4.2. Dokonanie przez zarząd czynności prawnej bez zgody innego organu	53
4.5. Zasada równego traktowania wspólników i akcjonariuszy	57
4.6. Rozwiązanie spółki przez sąd rejestrowy	60
4.7. Ujawnianie dokumentów i informacji	62
5. Szczególne postacie spółek handlowych	63
5.1. Spółka jednoosobowa	63
5.1.1. Status spółki	63
5.1.2. Forma czynności prawnych	64
5.2. Spółka publiczna	65
5.2.1. Uwagi wstępne	65
5.2.2. Definicja spółki publicznej	66
5.2.3. Dematerializacja akcji	66
5.2.4. Oferta publiczna	68
5.2.5. Obrót akcjami na rynku regulowanym albo w alternatywnym systemie obrotu	69
5.3. Spółka dominująca	70
5.4. Spółka powiązana	71
6. Zgrupowania spółek. Zarys problematyki prawa holdingowego	72
6.1. Wprowadzenie	72
6.2. Struktura organizacyjna i typowe cechy zgrupowania spółek	74
6.3. Przegląd charakterystycznych problemów prawnych występujących w procesie tworzenia i zarządzania zgrupowaniami spółek	77
6.3.1. Charakter prawny zgrupowania (grupy spółek)	77
6.3.2. Obowiązki spółek dominujących i członków ich organów zarządzających wobec spółek zależnych, ich akcjonariuszy (udziałowców) i wierzycieli	79
6.3.3. Konsekwencje przystąpienia lub utworzenia zgrupowania dla wspólników (akcjonariuszy) spółki dominującej i zależnej	86
6.3.4. Regulacja stosunków między spółką zależną a spółką dominującą w Kodeksie spółek handlowych (art. 6 i 7)	90
Literatura	94

Rozdział drugi

Rejestracja spółek w rejestrze przedsiębiorców	99
1. Uwagi wprowadzające	99
2. Regulacja dotycząca rejestru spółek w prawie europejskim	99

3. Rozwój regulacji prawnej dotyczącej rejestru spółek w prawie polskim	102
4. Ogólne uwagi o Krajowym Rejestrze Sądowym.....	104
4.1. Uwaga wstępna	104
4.2. Budowa Krajowego Rejestru Sądowego	105
4.3. Sposób prowadzenia	105
4.4. Funkcje.....	107
4.5. Domniemania prawne związane z wpisem	108
4.5.1. Domniemanie prawdziwości wpisu i nieistnienia danych niewpisanych	108
4.5.2. Domniemanie powszechnej znajomości wpisu	109
4.6. Obowiązek zgłaszania danych do rejestru	109
4.7. Podmioty podlegające wpisowi do Krajowego Rejestru Sądowego	110
4.7.1. Podmioty podlegające wpisowi do rejestru przedsiębiorców	110
4.7.2. Podmioty podlegające wpisowi do rejestru stowarzyszeń, innych organizacji społecznych i zawodowych oraz samodzielnych publicznych zakładów opieki zdrowotnej.....	111
4.7.3. Rejestr dłużników niewypłacalnych.....	111
5. Treść wpisów do rejestrów przedsiębiorców	112
5.1. Uwagi wprowadzające	112
5.2. Wpisy w dziale 1	112
5.3. Wpisy w dziale 2	119
5.4. Wpisy w dziale 3	120
5.5. Wpisy w dziale 4	121
5.6. Wpisy w dziale 5	122
5.7. Wpisy w dziale 6	122
6. Ogólne uwagi o postępowaniu związanym z wpisem do Krajowego Rejestru Sądowego.....	123
6.1. Regulacja prawna dotycząca postępowania w sprawie wpisu do Krajowego Rejestru Sądowego.....	123
6.2. Wszczęcie postępowania	123
6.3. Zakres badania sprawy wszczynanej na wniosek	125
6.4. Termin rozpoznania wniosku o wpis	125
6.5. Orzeczenie i jego zaskarżenie.....	126
6.6. Sprostowanie wpisu	126
7. Środki przymuszające	126
7.1. Uwagi wprowadzające	126
7.2. Grzywna	127
7.3. Rozwiązanie i likwidacja spółki osobowej	128
7.4. Rozwiązanie podmiotu wpisanego do KRS bez postępowania likwidacyjnego	128
Literatura	128

Rozdział trzeci

Firma	131
1. Podstawy prawne ochrony firmy	131
2. Określenie firmy	132
3. Budowa firmy	134
3.1. Spółki osobowe	134
3.1.1. Spółka jawna (sp. j.)	134
3.1.2. Spółka partnerska (sp.p.)	135
3.1.3. Spółka komandytowa (sp.k.)	136
3.1.4. Spółka komandytowo-akcyjna (S.K.A.)	137
3.2. Spółki kapitałowe	138
3.2.1. Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością (sp. z o.o.)	138
3.2.2. Spółka akcyjna (S.A.)	139
4. Przepisy wspólne dla rozmaitych typów spółek	139
4.1. Spółka w organizacji	139
4.2. Spółka w likwidacji	140
4.3. Oddziały i przedstawicielstwa	141
5. Ogólne zasady budowy firmy	142
5.1. Zasada prawdziwości firmy.....	142
5.2. Zasada jedności firmy.....	145
5.3. Zasada wyłączności firmy	147
5.4. Zasada jawności firmy	151
5.5. Zasada kontynuacji firmy.....	153
6. Charakter prawny firmy	154
7. Ochrona firmy.....	157
8. Firma a oznaczenie przedsiębiorstwa	160
9. Firma a znak towarowy lub usługowy.....	163
10. Zagraniczne nazwy handlowe	164
Literatura	170

Rozdział czwarty

Spółka handlowa a przedsiębiorstwo	171
1. Prowadzenie przedsiębiorstwa przez spółkę	171
2. Wprowadzenie definicji przedsiębiorstwa	172
3. Nawiązanie do Kodeksu handlowego	173
4. Nowela z 2003 r.	174
5. Załoga.....	174
6. Przyczyny reformy.....	175
7. Znaczenia	175
8. Znaczenie przedmiotowe	176
9. Organizacja	176
10. Część przedsiębiorstwa	177

11. Składniki przedsiębiorstwa	178
11.1. Oznaczenia odróżniające	179
11.2. Inne prawa własności przemysłowej	180
11.3. Tajemnice przedsiębiorstwa	181
11.4. Prawa autorskie	181
11.5. Prawa do rzeczy	182
11.6. Prawa względne	182
11.7. Księgi i dokumenty	183
11.8. Koncesje	183
12. Dobro niematerialne	183
13. Wnioski	184
14. Renoma i klientela	185
15. Jedna czynność	186
16. Przykłady czynności	186
17. Przedsiębiorstwo jako aport	186
18. Przepis dyspozytywny	187
19. Sposób oznaczenia przedsiębiorstwa	188
20. Forma	189
21. Umowa pod tytułem szczególnym	189
22. Rozwinięcie	190
23. Decyzje administracyjne	191
24. Los zobowiązań w razie zbycia aktywów	191
25. Wyłączenia odpowiedzialności	192
26. Zapewnienia zbywcy	193
27. Odpowiedzialność solidarna	193
28. Część przedsiębiorstwa oraz inne czynności	194
29. Znajomość zobowiązań	195
30. Odpowiedzialność <i>pro viribus</i>	196
31. Wartość aktywów	196
32. Chwila oceny stanu aktywów	197
33. Inne przepisy	197
34. Inne modyfikacje umowne	198
35. Kilku nabywców	198
36. Uwaga <i>de lege ferenda</i>	198
Literatura	198

Rozdział piąty

Prokura	201
1. Geneza prokury	201
2. Regulacja prokury w Polsce	201
3. Istota prokury	204
4. Udzielenie prokury	205

5. Zakres prokury	210
6. Nieograniczalność prokury wobec osób trzecich	213
7. Wygaśnięcie prokury	216
8. Ujawnienie prokury we właściwym rejestrze	219
Literatura	221

Rozdział szósty

Spółka jawna	225
1. Rys historyczny	225
2. Regulacja spółki jawnej w Polsce	226
3. Pojęcie spółki jawnej	226
4. Powstanie spółki	232
4.1. Wprowadzenie	232
4.2. Umowa spółki	232
4.3. Obligatoryjne postanowienia umowy	233
4.4. Wpis do rejestru	234
4.5. Założenie spółki przy zastosowaniu techniki teleinformatycznej	234
4.5.1. Źródło i cel regulacji	234
4.5.2. Umowa spółki	235
4.5.3. Zgłoszenie i wpis spółki do rejestru	237
5. Stosunek do osób trzecich	237
5.1. Reprezentacja spółki	237
5.2. Odpowiedzialność wspólnika za zobowiązania spółki	242
6. Stosunki wewnętrzne spółki	248
6.1. Uwagi wstępne	248
6.2. Prowadzenie spraw spółki	248
6.3. Majątek spółki	249
6.4. Pojęcie udziału	252
6.5. Obowiązek lojalności	253
7. Rozwiązanie i likwidacja spółki	254
7.1. Przyczyny rozwiązania spółki	255
7.2. Skutki wystąpienia przyczyny rozwiązania spółki	257
7.2.1. Kontynuacja działalności spółki	257
7.2.2. Zakończenie działalności spółki	260
7.3. Procedura likwidacji spółki	261
7.3.1. Wprowadzenie	261
7.3.2. Likwidatorzy	261
7.3.3. Czynności likwidacyjne	262
7.3.4. Zakończenie likwidacji	264
Literatura	264

Rozdział siódmy

Spółka partnerska	269
1. Charakterystyka ogólna	269
2. Definicja i reżim prawny spółki partnerskiej.....	270
3. Wolne zawody	270
4. Przesłanki materialnoprawne utworzenia spółki partnerskiej	274
5. Przesłanki formalne powstania spółki partnerskiej	275
6. Odpowiedzialność za zobowiązania spółki partnerskiej	277
7. Reprezentacja i prowadzenie spraw spółki partnerskiej.....	279
7.1. Prowadzenie spraw oraz reprezentacja	279
7.2. Prowadzenie spraw i reprezentacja spółki przez zarząd.....	280
7.3. Prowadzenie spraw spółki, w której nie powołano zarządu	284
7.4. Reprezentacja spółki, w której nie powołano zarządu	285
8. Pozostałe prawa i obowiązki partnera	287
9. Rozwiązanie spółki i jej likwidacja	289
Literatura	290

Rozdział ósmy

Spółka komandytowa	291
1. Rys historyczny	291
2. Regulacja spółki komandytowej w Polsce	292
3. Pojęcie spółki komandytowej	293
4. Powstanie spółki.....	296
4.1. Utworzenie spółki w trybie tradycyjnym	296
4.2. Założenie spółki przy zastosowaniu techniki teleinformatycznej.....	300
4.2.1. Źródło regulacji	300
4.2.2. Umowa spółki	300
4.2.3. Zgłoszenie i wpis spółki do rejestru	302
5. Status prawny komplementariusza	302
6. Status prawny komandytariusza	304
6.1. Uwagi wstępne	304
6.2. Odpowiedzialność za zobowiązania spółki	304
6.3. Odpowiedzialność nieograniczona	308
6.4. Reprezentowanie spółki	310
6.5. Prowadzenie spraw spółki	311
6.6. Uprawnienia kontrolne	313
6.7. Udział w zyskach i stratach.....	313
7. Rozwiązanie i likwidacja spółki.....	314
Literatura	314

Rozdział dziewiąty

Spółka komandytowo-akcyjna	317
1. Charakterystyka ogólna	317
2. Powstanie spółki komandytowo-akcyjnej	320
2.1. Pojęcie spółki komandytowo-akcyjnej	320
2.2. Założyciele spółki	320
2.3. Powstanie spółki	320
3. Prowadzenie spraw spółki	325
4. Reprezentacja spółki komandytowo-akcyjnej	328
5. Funkcjonowanie organów spółki	329
6. Status prawny komplementariusza i akcjonariusza	330
7. Rozwiązanie i likwidacja spółki	331
Literatura	332

Rozdział dziesiąty

Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością	333
1. Konstrukcja prawna i charakterystyka ogólna	333
1.1. Znaczenie i geneza spółki z ograniczoną odpowiedzialnością	333
1.2. Definicja spółki z ograniczoną odpowiedzialnością	335
1.3. Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością jako postać spółki kapitałowej	335
1.4. Elementy osobowe w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością	337
1.5. Cele i wykorzystanie spółki z ograniczoną odpowiedzialnością	340
2. Powstanie spółki z ograniczoną odpowiedzialnością	343
2.1. Przesłanki powstania	343
2.2. Umowa spółki	343
2.3. Obligatoryjne postanowienia umowy	344
2.4. Fakultatywne postanowienia umowy	345
2.5. Znaczenie pierwotnej umowy założycielskiej i możliwość jej zmiany	346
2.6. Zgromadzenie kapitału zakładowego	349
2.7. Kontrola wniesienia wkładów	354
2.8. Zgłoszenie i wpis spółki do rejestru sądowego	354
2.9. Następstwa naruszeń prawa przy zakładaniu spółki	355
2.10. Założenie spółki z o.o. i dokonywanie innych czynności przy zastosowaniu techniki teleinformatycznej	356
3. Kapitał zakładowy	358
3.1. Pojęcie i funkcje	358
3.2. Wielkość kapitału zakładowego	361
3.3. Ochrona stałości kapitału zakładowego	361
3.4. Podwyższenie kapitału zakładowego	364
3.4.1. Cele i sposoby podwyższenia	364
3.4.2. Pokrycie powiększonego kapitału	367

3.4.3. Objęcie udziałów przez nowego wspólnika	369
3.4.4. Objęcie udziałów przez wspólników dotychczasowych	370
3.4.5. Wpis podwyższenia do rejestru sądowego	371
3.5. Obniżenie kapitału zakładowego	372
3.5.1. Przyczyny obniżenia	372
3.5.2. Sposoby obniżenia kapitału.....	373
3.5.3. Tryb obniżenia (wymogi formalne)	374
4. Pozycja prawna wspólnika spółki z ograniczoną odpowiedzialnością	377
4.1. Udziały w spółce.....	377
4.2. Równość i nierówność praw i obowiązków	380
4.3. Uprzywilejowanie udziałów	380
4.4. Rodzaje praw i obowiązków.....	382
4.5. Prawa korporacyjne	383
4.6. Prawa majątkowe.....	385
4.7. Prawo do udziału w zysku (do dywidendy).....	387
4.8. Obowiązki wspólnika	389
5. Utrata członkostwa i zmiany osobowe w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością.....	391
5.1. Uwagi ogólne.....	391
5.2. Zbycie udziałów	392
5.3. Inne rozporządzenia udziałami	394
5.4. Wyłączenie wspólnika orzeczeniem sądowym.....	395
5.5. Umorzenie udziałów	398
6. Organy spółki z ograniczoną odpowiedzialnością	402
6.1. Charakterystyka ogólna	402
6.2. Zarząd spółki z ograniczoną odpowiedzialnością	403
6.2.1. Funkcje	403
6.2.2. Powołanie i odwołanie zarządu	403
6.2.3. Kompetencje i obowiązki zarządu	404
6.2.4. Obowiązek prowadzenia spraw i reprezentacji spółki	406
6.2.5. Sposób prowadzenia spraw i reprezentowania spółki przez zarząd	407
6.2.6. Ograniczenia reprezentacji spółki wykonywanej przez zarząd	409
6.2.7. Szczególna kontrola reprezentacji spółki jednoosobowej.....	411
6.2.8. Konflikt interesów członka zarządu i spółki	412
6.2.9. Odpowiedzialność osobista członków zarządu	413
6.3. Zgromadzenie wspólników.....	414
6.3.1. Pojęcie i charakterystyka ogólna	414
6.3.2. Kompetencje uchwałodawcze wspólników (zgromadzenia wspólników).....	415
6.3.3. Zwoływanie zgromadzenia wspólników.....	416
6.3.4. Przebieg zgromadzenia i podejmowanie uchwał.....	418

6.3.5. Możliwość podważenia uchwał wspólników	420
6.4. Organy nadzoru spółki z ograniczoną odpowiedzialnością	423
6.4.1. Fakultatywny i obowiązkowy nadzór	423
6.4.2. Kompetencje organów nadzoru	424
6.4.3. Sposób funkcjonowania rady nadzorczej i komisji rewizyjnej	425
6.4.4. Powoływanie i odwoływanie organów nadzoru i ich członków	426
7. Rozwiązanie i likwidacja spółki z ograniczoną odpowiedzialnością	426
7.1. Rozwiązanie i czynności poprzedzające	426
7.2. Przyczyny uzasadniające rozwiązanie spółki z ograniczoną odpowiedzialnością	427
7.3. Postępowanie likwidacyjne	429
7.4. Likwidatorzy	429
7.5. Utrata bytu prawnego	430
Literatura	431

Rozdział jedenasty

Prosta spółka akcyjna	433
1. Wiadomości ogólne o prostej spółce akcyjnej	433
1.1. Przemiany gospodarcze uzasadniające wprowadzenie prostej spółki akcyjnej do k.s.h.	433
1.2. Prosta spółka akcyjna jako hybrydowa konstrukcja prawna	437
1.3. Swoboda kształtowania relacji pomiędzy udziałowcami	438
2. Powstanie prostej spółki akcyjnej	440
2.1. Cel i firma prostej spółki akcyjnej	440
2.2. Czynności podejmowane przy zakładaniu spółki	441
2.3. Umowa prostej spółki akcyjnej	441
2.4. Wniesienie wkładów na pokrycie akcji	442
2.5. Wniesienie wkładów na kapitał akcyjny	443
2.6. Wpis do rejestru	443
3. Akcje prostej spółki akcyjnej	444
3.1. Wprowadzenie	444
3.2. Forma akcji i rozporządzanie akcjami	445
3.3. Brak kapitału zakładowego i kapitał akcyjny	445
3.4. Ochrona wierzycieli w oparciu o test wypłacalności	449
4. Organy prostej spółki akcyjnej	449
4.1. Monistyczny lub dualistyczny system organów prostej spółki akcyjnej	449
4.2. Rada dyrektorów	450
4.3. Odpowiedzialność członków organów	452
4.4. Walne zgromadzenie akcjonariuszy	452
5. Likwidacja i rozwiązanie prostej spółki akcyjnej	453
5.1. Przyczyny rozwiązania prostej spółki akcyjnej	453

5.2. Likwidacja prostej spółki akcyjnej	454
5.3. Rozwiązanie po przejęciu majątku spółki przez oznaczonego akcjonariusza	455

Rozdział dwunasty

Spółka akcyjna	457
1. Wiadomości ogólne o spółce akcyjnej.....	457
1.1. Charakterystyczne cechy spółki akcyjnej.....	457
1.2. Rys historyczny	458
1.3. Wpływ systemu <i>corporate governance</i> na ustrój spółek akcyjnych	463
1.3.1. Pojęcie systemu <i>corporate governance</i>	463
1.3.2. Otwarty system <i>corporate governance</i>	464
1.3.3. Zamknięty system <i>corporate governance</i>	466
1.3.4. Polska jako przykład zamkniętego systemu <i>corporate</i> <i>governance</i>	468
2. Powstanie spółki akcyjnej.....	469
2.1. Czynności podejmowane przy zakładaniu spółki	469
2.1.1. Podstawowe czynności założycielskie	469
2.1.2. Dodatkowe czynności założycielskie.....	469
2.2. Zawiązanie spółki	472
2.2.1. Umowa założycielska	473
2.2.2. Statut spółki.....	475
2.2.3. Zawiązanie spółki, której statut określa minimalną lub maksymalną wysokość kapitału zakładowego.....	486
2.2.4. Skutek zawiązania spółki	486
2.3. Wniesienie wkładu na pokrycie kapitału zakładowego.....	487
2.4. Ustanowienie zarządu i rady nadzorczej	488
2.5. Wpis do rejestru.....	488
3. Akcja.....	490
3.1. Wprowadzenie	490
3.2. Akcja jako ułamek kapitału zakładowego	490
3.2.1. Kapitał zakładowy	490
3.2.2. Kapitał zapasowy i kapitały rezerwowe spółki	492
3.3. Akcja jako prawo podmiotowe.....	492
3.3.1. Wprowadzenie	492
3.3.2. Prawo do udziału w zysku.....	499
3.3.3. Prawo do udziału w majątku likwidacyjnym	507
3.3.4. Prawo poboru akcji	508
3.3.5. Prawo uczestnictwa w walnym zgromadzeniu	511
3.3.6. Prawo głosu na walnym zgromadzeniu	512
3.3.7. Prawo zaskarżania uchwał walnego zgromadzenia	518
3.3.8. Prawo do informacji.....	521

3.3.9. Prawo do wniesienia powództwa o odszkodowanie na rzecz spółki	523
3.4. Akcja jako zdematerializowany papier wartościowy	524
3.4.1. Wprowadzenie	524
3.4.2. Akcje imienne i na okaziciela	526
3.4.3. Papiery wartościowe odnoszące się do akcji w obrocie zorganizowanym	527
3.4.4. Wykonywanie praw z akcji	531
3.4.5. Rozporządzanie akcją	538
3.5. Umorzenie akcji.....	545
3.5.1. Uwagi wstępne	545
3.5.2. Sposoby umorzenia akcji	546
3.5.3. Przesłanki umorzenia	548
3.5.4. Ustawowe umorzenie akcji.....	551
3.5.5. Moment dojścia umorzenia akcji do skutku	552
3.6. Nabywanie (obejmowanie) przez spółkę własnych akcji.....	552
3.6.1. Wprowadzenie	552
3.6.2. Wyjątki od zakazu nabywania własnych akcji.....	554
3.6.3. Skutki nabycia własnych akcji	557
4. Organy spółki akcyjnej.....	559
4.1. Wprowadzenie	559
4.2. Zarząd spółki akcyjnej	561
4.2.1. Skład zarządu	561
4.2.2. Powoływanie i zatrudnianie członków zarządu	562
4.2.3. Kadencja członka zarządu.....	564
4.2.4. Mandat członka zarządu	565
4.3. Rada nadzorcza.....	571
4.3.1. Wprowadzenie	571
4.3.2. Członkowie rady nadzorczej	572
4.3.3. Kadencja i mandat	576
4.4. Walne zgromadzenie	579
4.4.1. Wprowadzenie.....	579
4.4.2. Kompetencje walnego zgromadzenia	581
4.4.3. Zwołanie walnego zgromadzenia.....	582
4.4.4. Obrady walnego zgromadzenia	584
4.4.5. Uchwały wymagające kwalifikowanej większości.....	588
5. Podwyższenie i obniżenie kapitału zakładowego.....	595
5.1. Podwyższenie kapitału zakładowego	595
5.1.1. Zwyczajne podwyższenie kapitału zakładowego	596
5.1.2. Podwyższenie kapitału zakładowego w ramach kapitału docelowego.....	612
5.1.3. Warunkowe podwyższenie kapitału zakładowego.....	614

5.1.4. Podwyższenie kapitału zakładowego ze środków spółki	618
5.2. Obniżenie kapitału zakładowego	620
5.2.1. Uchwała o obniżeniu kapitału	620
5.2.2. Ochrona interesów wierzycieli	622
5.2.3. Wpis do rejestru	624
6. Likwidacja i rozwiązanie spółki akcyjnej	625
6.1. Uwaga terminologiczna	625
6.2. Przyczyny otwarcia likwidacji	625
6.2.1. Zaistnienie przyczyny przewidzianej w statucie	625
6.2.2. Powzięcie przez walne zgromadzenie uchwały o rozwiązaniu spółki albo o przeniesieniu siedziby za granicę	626
6.2.3. Ogłoszenie upadłości spółki	626
6.2.4. Inne przyczyny przewidziane prawem	627
6.3. Skutki otwarcia likwidacji	628
6.4. Likwidacja	628
6.4.1. Status likwidatora	629
6.4.2. Czynności przygotowawcze	630
6.4.3. Czynności likwidacyjne	631
6.5. Uchylenie likwidacji	633
6.6. Zakończenie likwidacji i rozwiązanie spółki	634
Literatura	635

Rozdział trzynasty

Łączenie, podział i przekształcanie spółek	637
1. Łączenie się spółek	638
1.1. Zagadnienia ogólne	638
1.1.1. Uwagi wstępne	638
1.1.2. Zakres podmiotowy	639
1.1.3. Sposoby łączenia się spółek	640
1.1.4. Przyznanie udziałów (akcji). Dopłaty	641
1.1.5. Charakter prawny akcji obejmowanych przez wspólników spółki przejmowanej	643
1.1.6. Dzień połączenia	644
1.1.7. Stosunek wymiany udziałów (akcji)	645
1.1.8. Odpowiednie stosowanie przepisów dotyczących powstania spółki	646
1.1.9. Uchylenie połączenia z powodu braków, o których mowa w art. 21 k.s.h.	647
1.1.10. Skutki połączenia	648
1.1.11. Sytuacja wierzycieli łączących się spółek	652
1.2. Łączenie się spółek kapitałowych	653
1.2.1. Postępowanie w sprawie łączenia się spółek kapitałowych	653

1.2.2. Charakter prawny planu połączenia. Dopuszczalność wprowadzania zmian przez wspólników	662
1.2.3. Zaskarżanie uchwał o połączeniu	664
1.2.4. Sytuacja prawna osób o szczególnych uprawnieniach i posiadaczy papierów wartościowych innych niż akcje	666
1.2.5. Odpowiedzialność odszkodowawcza	668
1.2.6. Zakaz obejmowania udziałów (akcji) własnych	669
1.2.7. Udziały albo akcje przyznawane wspólnikom spółki przejmowanej	670
1.2.8. Szczególne przypadki łączenia się spółek	672
1.3. Transgraniczne łączenie się spółek kapitałowych i spółki komandytowo-akcyjnej (zarys regulacji prawnej)	676
1.4. Łączenie się z udziałem spółek osobowych	680
1.4.1. Uwagi ogólne	680
1.4.2. Postępowanie w sprawie połączenia	681
2. Podział spółek	686
2.1. Uwagi wstępne	686
2.2. Zakres podmiotowy podziału spółek	688
2.3. Sposoby podziału	688
2.4. Skutki podziału	690
2.4.1. Rozwiązanie spółki dzielonej	690
2.4.2. Przyznanie udziałów (akcji) spółek przejmujących (spółek nowo związanych). Dopłaty	691
2.4.3. Sukcesja uniwersalna	692
2.4.4. Sytuacja prawna wspólników spółki dzielonej	694
2.5. Postępowanie w sprawie podziału spółek	695
2.5.1. Etap pierwszy: czynności przygotowawcze	695
2.5.2. Etap drugi: powzięcie uchwały o podziale	701
2.5.3. Etap trzeci: rejestracja podziału, ogłoszenie o podziale	703
2.6. Zastrzeżenia do planu podziału. Żądanie wykupienia udziałów (akcji)	704
2.7. Zaskarżanie uchwał o podziale	705
2.8. Ochrona wierzycieli spółki dzielonej	706
2.9. Inne elementy regulacji prawnej podziału spółek	707
2.10. Podział jednoosobowych spółek Skarbu Państwa (wzmianka)	708
3. Przekształcenia spółek	709
3.1. Uwagi wstępne	709
3.2. Zagadnienia ogólne	712
3.2.1. Zakres podmiotowy	712
3.2.2. Dzień przekształcenia	713
3.2.3. Istota i skutki przekształcenia	713

3.2.4. Odpowiednie stosowanie przepisów dotyczących powstania spółki przekształconej	715
3.2.5. Postępowanie w sprawie przekształcenia	716
3.2.6. Zaskarżenie uchwały o przekształceniu	721
3.2.7. Odpowiedzialność odszkodowawcza	722
3.3. Zagadnienia szczególne	723
3.3.1. Przekształcenie spółki osobowej w spółkę kapitałową	723
3.3.2. Przekształcenie spółki kapitałowej w spółkę osobową	726
3.3.3. Przekształcenie spółki kapitałowej w inną spółkę kapitałową ...	728
3.3.4. Przekształcenie spółki osobowej w inną spółkę osobową	731
3.4. Przekształcenie spółki cywilnej	733
3.5. Przekształcenie przedsiębiorcy w jednoosobową spółkę kapitałową ...	734
Literatura	735

Rozdział czternasty

Prawo kolizyjne spółek prawa handlowego	739
1. Wprowadzenie	739
2. Łącznik siedziby spółki	741
3. Statut personalny spółki handlowej. Uwagi ogólne	744
4. Zakres podmiotowy zastosowania statutu personalnego osoby prawnej do spółek handlowych	747
5. Zakres spraw podlegających statutowi personalnemu spółki handlowej ...	750
5.1. Typologia (kwalifikacja) spółek	750
5.2. Tworzenie i rozwiązanie (likwidacja) spółki	753
5.3. Organizacja spółki i stosunki między organami spółki a wspólnikami	760
5.4. Treść i wykonywanie praw oraz obowiązków w spółkach handlowych	761
5.5. Pozostałe zagadnienia	766
5.5.1. Oddziały spółek zagranicznych w Polsce	766
5.5.2. Umowy modyfikujące odpowiedzialność spółki, wspólników lub członków jej organów	769
5.5.3. Skutki transgranicznej sukcesji uniwersalnej	770
5.5.4. Umowy między jednym wspólnikiem (akcjonariuszem) a spółką	774
Literatura	775

Rozdział piętnasty

Prawo spółek Unii Europejskiej	779
1. Wprowadzenie	779
2. Swoboda przedsiębiorczości	780
2.1. Podstawy prawne	780

2.2. Spółka w rozumieniu art. 54 TFUE.....	781
2.3. Korzystanie przez spółki ze swobody przedsiębiorczości	781
2.4. Zakaz ograniczania swobody przedsiębiorczości.....	783
2.5. Transgraniczne przeniesienie siedziby spółki.....	784
2.5.1. Imigracja spółki	784
2.5.2. Emigracja spółki	784
2.6. Zakładanie oddziału	787
2.6.1. Wyrok TS w sprawie Segers.....	787
2.6.2. Wyrok TS w sprawie Centros.....	787
2.6.3. Wyrok ETS w sprawie Inspire Art	787
3. Dyrektywy unijnego prawa spółek	788
3.1. Zasada szczególnego umocowania	788
3.2. Obowiązek wdrożenia dyrektywy	789
3.3. Wykaz dyrektyw unijnego prawa spółek	789
4. Rozporządzenia unijnego prawa spółek.....	791
4.1. Wprowadzenie	791
4.2. Europejskie zgrupowanie interesów gospodarczych	791
4.3. Spółka europejska.....	793
4.3.1. Wprowadzenie	793
4.3.2. Elementy procedury tworzenia spółki europejskiej	794
4.3.3. Siedziba spółki europejskiej	796
4.3.4. System organów spółki europejskiej	797
4.3.5. Współdziałanie pracowników spółki europejskiej	798
4.4. Spółdzielnia europejska.....	798
5. Spółki ponadgraniczne z siedzibą w Polsce.....	799
5.1. Wprowadzenie	799
5.2. Europejskie zgrupowanie interesów gospodarczych	799
5.3. Spółka europejska	800
5.3.1. Założenie spółki europejskiej (art. 15–22 u.EZIG)	800
5.3.2. Organy spółki europejskiej w systemie dualistycznym i systemie monistycznym	800
5.3.3. Przeniesienie siedziby statutowej spółki europejskiej	801
5.3.4. Zaangażowanie pracowników	802
5.4. Spółdzielnia europejska	803
Literatura	804

WYKAZ SKRÓTÓW

Akty prawne

dyrektywa 77/91	–	druga dyrektywa Rady 77/91/EWG z 13.12.1976 r. w sprawie koordynacji gwarancji, jakie są wymagane w Państwach Członkowskich od spółek w rozumieniu art. 58 akapit drugi Traktatu, w celu uzyskania ich równoważności, dla ochrony interesów zarówno wspólników, jak i osób trzecich w zakresie tworzenia spółki akcyjnej, jak również utrzymania i zmian jej kapitału (Dz.Urz. WE L 26 z 1977 r., s. 1, ze zm.)
dyrektywa 78/855	–	trzecia dyrektywa Rady 78/855/EWG z 9.10.1978 r. wydana na podstawie art. 54 ust. 3 lit. g) Traktatu, dotycząca łączenia się spółek akcyjnych (Dz.Urz. WE L 295, s. 36, ze zm.)
dyrektywa 82/891	–	szósta dyrektywa Rady 82/891/EWG z 17.12.1982 r. wydana na podstawie art. 54 ust. 3 lit. g) Traktatu dotycząca podziału spółek akcyjnych (Dz.Urz. WE L 378, s. 47, ze zm.)
dyrektywa 2001/86	–	dyrektywa Rady 2001/86/WE z 8.10.2001 r. uzupełniająca statut spółki europejskiej w odniesieniu do uczestnictwa pracowników (Dz.Urz. WE L 294, s. 22)
dyrektywa 2005/56	–	dyrektywa 2005/56/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 26.10.2005 r. w sprawie transgranicznego łączenia się spółek kapitałowych (Dz.Urz. UE L 310, s. 1, ze zm.)
dyrektywa 2009/101	–	dyrektywa 2009/101/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 16.09.2009 r. w sprawie koordynacji gwarancji, jakie są wymagane w państwach członkowskich od spółek w rozumieniu art. 48 akapit drugi Traktatu, w celu uzyskania ich równoważności dla zapewnienia ochrony interesów zarówno wspólników, jak i osób trzecich – wersja ujednolicona (Dz.Urz. UE L 258, s. 11, ze zm.)
dyrektywa 2011/35	–	dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/35/UE z 5.04.2011 r. dotycząca łączenia się spółek akcyjnych (Dz.Urz. UE L 110, s. 1, ze zm.)
dyrektywa 2017/1132	–	dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2017/1132 z 14.06.2017 r. w sprawie niektórych aspektów prawa spółek (Dz.Urz. UE L 169, s. 46, ze zm.)
HGB	–	Handelsgesetzbuch z 1897 r. (niemiecki kodeks handlowy)

k.c.	–	ustawa z 23.04.1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. z 2020 r. poz. 1740 ze zm.)
k.h.	–	rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 27.06.1934 r. – Kodeks handlowy (Dz.U. Nr 57, poz. 502 ze zm.)
Konstytucja RP	–	Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2.04.1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm.)
konwencja paryska	–	Konwencja paryska o ochronie własności przemysłowej z 20.03.1883 r. (Dz.U. z 1975 r. Nr 9, poz. 51)
k.p.	–	ustawa z 26.06.1974 r. – Kodeks pracy (Dz.U. z 2020 r. poz. 1320 ze zm.)
k.p.c.	–	ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2020 r. poz. 1575 ze zm.)
k.r.o.	–	ustawa z 25.02.1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. z 2020 r. poz. 1359 ze zm.)
k.s.h.	–	ustawa z 15.09.2000 r. – Kodeks spółek handlowych (Dz.U. z 2020 r. poz. 1526 ze zm.)
nowela lutowa	–	ustawa z 14.02.2003 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 49, poz. 408)
p.p.m.	–	ustawa z 4.02.2011 r. – Prawo prywatne międzynarodowe (Dz.U. z 2015 r. poz. 1792)
p.p.m. z 1965 r.	–	ustawa z 12.11.1965 r. – Prawo prywatne międzynarodowe (Dz.U. Nr 46, poz. 290 ze zm.)
pr. bank.	–	ustawa z 29.08.1997 r. – Prawo bankowe (Dz.U. z 2020 r. poz. 1896 ze zm.)
pr. not.	–	ustawa z 14.02.1991 r. – Prawo o notariacie (Dz.U. z 2020 r. poz. 1192 ze zm.)
pr. przeds.	–	ustawa z 6.03.2018 r. – Prawo przedsiębiorców (Dz.U. z 2021 r. poz. 162 ze zm.)
p.u.	–	ustawa z 28.02.2003 r. – Prawo upadłościowe (Dz.U. z 2020 r. poz. 1228 ze zm.)
p.w.p.	–	ustawa z 30.06.2000 r. – Prawo własności przemysłowej (Dz.U. z 2021 r. poz. 324 ze zm.)
rozporządzenie nr 596/2014	–	rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 596/2014 z 16.04.2014 r. w sprawie nadużyć na rynku oraz uchylające dyrektywę 2003/6/WE Parlamentu Europejskiego i Rady i dyrektywy Komisji 2003/124/WE, 2003/125/WE i 2004/72/WE (Dz.Urz. UE L 173, s. 1, ze zm.)
rozporządzenie o EZIG	–	rozporządzenie Rady (EWG) nr 2137/85 z 25.07.1985 r. w sprawie europejskiego ugrupowania interesów gospodarczych (EUIG) (Dz.Urz. WE L 199, s. 1)
rozporządzenie o SCE	–	rozporządzenie Rady (WE) nr 1435/2003 z 22.07.2003 r. w sprawie statutu spółdzielni europejskiej (SCE) (Dz.Urz. UE L 207, s. 1)
rozporządzenie o SE	–	rozporządzenie Rady (WE) nr 2157/2001 z 8.10.2001 r. w sprawie statutu spółki europejskiej (SE) (Dz.Urz. WE L 294, s. 1, ze zm.)
rozporządzenie Rzym I	–	rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 593/2008 z 17.06.2008 r. w sprawie prawa właściwego dla zobowiązań umownych (Rzym I) (Dz.Urz. UE L 177, s. 6, ze zm.)

szwajc. p.p.m.	–	Loi federale sur le droit internationale privé z 18.12.1987 r. (szwajcarska ustawa – Prawo prywatne międzynarodowe)
TFUE	–	Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana: Dz.Urz. UE C 202 z 2016 r., s. 47)
TUE	–	Traktat o Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana: Dz.Urz. UE C 202 z 2016 r., s. 13)
TWE	–	Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską (Dz.Urz. UE C 306 z 2007 r., s. 1)
u.CEIDG	–	ustawa z 6.03.2018 r. o Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej i Punkcie Informacji dla Przedsiębiorcy (Dz.U. z 2020 r. poz. 2296 ze zm.)
u.EZIG	–	ustawa z 4.03.2005 r. o europejskim zgrupowaniu interesów gospodarczych i spółce europejskiej (Dz.U. z 2018 r. poz. 2036 ze zm.)
u.k.n.u.p.	–	ustawa z 30.08.1996 r. o komercjalizacji i niektórych uprawnieniach pracowników (Dz.U. z 2021 r. poz. 425 ze zm.)
u.KRS	–	ustawa z 20.08.1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym (Dz.U. z 2021 r. poz. 112 ze zm.)
u.SCE	–	ustawa z 22.07.2006 r. o spółdzielni europejskiej (Dz.U. z 2018 r. poz. 2043 ze zm.)
u.o.i.f.	–	ustawa z 29.07.2005 r. o obrocie instrumentami finansowymi (Dz.U. z 2021 r. poz. 328 ze zm.)
u.o.k.k.	–	ustawa z 16.02.2007 r. o ochronie konkurencji i konsumentów (Dz.U. z 2021 r. poz. 275 ze zm.)
u.o.p.w.	–	ustawa z 29.07.2005 r. o ofercie publicznej i warunkach wprowadzania instrumentów finansowych do zorganizowanego systemu obrotu oraz o spółkach publicznych (Dz.U. z 2020 r. poz. 2080 ze zm.)
u.p.a.p.p.	–	ustawa z 4.02.1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (Dz.U. z 2019 r. poz. 1231 ze zm.)
u.rach.	–	ustawa z 29.09.1994 r. o rachunkowości (Dz.U. z 2021 r. poz. 217 ze zm.)
u.s.d.g.	–	ustawa z 2.07.2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej (Dz.U. z 2017 r. poz. 2168 ze zm.)
u.z.n.k.	–	ustawa z 16.04.1993 r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji (Dz.U. z 2020 r. poz. 1913 ze zm.)
u.z.u.p.z.	–	ustawa z 6.03.2018 r. o zasadach uczestnictwa przedsiębiorców zagranicznych i innych osób zagranicznych w obrocie gospodarczym na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. z 2020 r. poz. 1252 ze zm.)

Czasopisma i publikatory

Biul. SN	–	Biuletyn Sądu Najwyższego
EBOLR	–	European Business Organization Law Review
GSP	–	Gdańskie Studia Prawnicze
KPP	–	Kwartalnik Prawa Prywatnego
KSP	–	Krakowskie Studia Prawnicze
M. Praw.	–	Monitor Prawniczy

OSA	– Orzecznictwo Sądów Apelacyjnych
OSG	– Orzecznictwo Sądów Gospodarczych
OSNC	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna
OSNCP	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izby Cywilnej, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych
OSNP	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych
OSP	– Orzecznictwo Sądów Polskich
OSPİKA	– Orzecznictwo Sądów Polskich i Komisji Arbitrażowych
OTK-A	– Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego. Seria A
PiP	– Państwo i Prawo
PN	– Przegląd Notarialny
PPC	– Polski Proces Cywilny
PPH	– Przegląd Prawa Handlowego
PPPM	– Problemy Prawa Prywatnego Międzynarodowego
PPW	– Prawo Papierów Wartościowych
Pr. Gosp.	– Prawo Gospodarcze
Pr. Spółek	– Prawo Spółek
PS	– Przegląd Sądowy
PUG	– Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego
Rej.	– Rejent
RPEiS	– Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny
R. Pr.	– Radca Prawny
SC	– Studia Cywilistyczne
SP	– Studia Prawnicze
SPP	– Studia Prawa Prywatnego
TPP	– Transformacje Prawa Prywatnego

Inne

EFTA	– Europejskie Porozumienie o Wolnym Handlu (European Free Trade Association)
EZIG	– Europejskie Zgrupowanie Interesów Gospodarczych
KDPW	– Krajowy Depozyt Papierów Wartościowych
KE	– Komisja Europejska
KRS	– Krajowy Rejestr Sądowy
NSA	– Naczelny Sąd Administracyjny
OECD	– Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (Organization for Economic Cooperation and Development)
PKD	– Polska Klasyfikacja Działalności
P.S.A.	– prosta spółka akcyjna
SA	– sąd apelacyjny
SCE	– spółdzielnia europejska (<i>societas cooperativa europea</i>)
SE	– spółka europejska (<i>societas europea</i>)
SN	– Sąd Najwyższy
SO	– sąd okręgowy
TS	– Trybunał Sprawiedliwości
UOKiK	– Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów

Rozdział pierwszy

CZĘŚĆ OGÓLNA PRAWA SPÓŁEK HANDLOWYCH

1. Zagadnienia wstępne

1.1. Spółka handlowa jako forma prowadzenia działalności gospodarczej

Odpowiedź na pytanie, dlaczego ludzie zawiązują spółki handlowe w celu prowadzenia działalności gospodarczej, jest dość trywialna – ludzie zawiązują spółki handlowe, ponieważ w konkretnych okolicznościach im się to opłaca. O wiele bardziej złożona jest próba odpowiedzi na pytanie, w jakich okolicznościach i dlaczego **efektywną** formą prowadzenia działalności gospodarczej jest spółka handlowa. Przecież indywidualna działalność również umożliwia prowadzenie nawet znacznego przedsięwzięcia gospodarczego, więc po co sobie komplikować życie złożonymi strukturami organizacyjnymi spółek handlowych.

motywy zakładania spółek handlowych

Wypada zacząć od ogólnego stwierdzenia, że rozwój gospodarki, a tym samym wzrost zamożności społeczeństwa, wymaga **współpracy** pomiędzy ludźmi. Celem tej współpracy jest **wymiana zasobów**: pracy, kapitału, wiedzy czy zasobów naturalnych. Współpraca ta umożliwia efektywną alokację zasobów w gospodarce – tzn. efektywne wykorzystanie rzadkich (niewystarczających) zasobów do ich alternatywnych gospodarczych zastosowań¹.

Wymiana zasobów pomiędzy ludźmi wymaga instytucji prawnych, które proces ten będą koordynowały i zabezpieczały. Jedną z takich instytucji jest **umowa handlowa**. Proces, w ramach którego podmioty wchodzi w wzajemne relacje w celu zawierania umów handlowych, których przedmiotem jest wymiana za-

¹ R. Coase, *The theory of the firm* [w:] R. Coase, *The firm, the market and the law*, Chicago–London 1988, s. 38–40; S. Douma, H. Schreuder, *Economic approaches to organizations*, London–Paris–New York, s. 3–5.

sobów, jest określany mianem **rynku**. Wymiana zasobów w ramach rynku jest koordynowana za pomocą **mechanizmu cenowego** rządzącego się prawami podaży i popytu².

Teoretycznie indywidualny przedsiębiorca może więc, korzystając z instytucji umów handlowych, zdobyć na rynku kapitał (np. w postaci kredytów) oraz zatrudnić menedżerów i innych specjalistów dysponujących wiedzą niezbędną do prowadzenia danej działalności gospodarczej. W świecie idealnie uczciwych i sumiennych ludzi, którzy funkcjonują w ramach idealnie konkurencyjnego rynku, spółka handlowa być może byłaby niepotrzebna.

koszty transakcyjne

Jednak w realnym świecie korzystanie z mechanizmu cenowego pociąga za sobą tzw. **koszty transakcyjne**, związane np. z: określeniem poziomu cen, znalezieniem potencjalnego kontrahenta, negocjowaniem, sporządzeniem i zawarciem umowy handlowej czy wreszcie kontrolą realizacji i egzekucją postanowień umowy handlowej³. Koszty te rosną wraz ze wzrostem specyfiki przedmiotu świadczenia jednej ze stron umowy (*asset specificity*)⁴, z długością i stopniem skomplikowania wzajemnych relacji handlowych⁵ oraz przewagą jednej ze stron umowy w zakresie specjalistycznej wiedzy dotyczącej przedmiotu świadczenia (asymetrią informacyjną)⁶.

spółka handlowa jako sposób alokacji zasobów

Gdy koszty transakcyjne prowadzenia danego rodzaju działalności gospodarczej rosną z podanych wyżej przyczyn, powstaje konieczność zastosowania **alternatywnego** wobec umowy handlowej **sposobu alokacji** zasobów, jakim jest **spółka handlowa**⁷. W procesie alokacji zasobów w ramach umowy handlowej mechanizm cenowy do pewnego stopnia zostaje zastąpiony przez swoisty **mechanizm zarządzania** spółką.

funkcja praw udziałowców spółki

Głównymi podmiotami w mechanizmie zarządzania strukturą organizacyjną spółki są **udziałowcy** – wspólnicy i akcjonariusze spółek kapitałowych. Przyśługuje im bowiem **wewnątrzorganizacyjna kompetencja** do kierowania procesem alokacji zasobów pomiędzy pozostałe podmioty zaangażowane w funkcjonowanie spółki: kapitałodawców, menedżerów i pracowników⁸. Różnica między prawami udziałowców a prawami innych podmiotów zaangażowanych w funkcjonowanie spółki jest więc zasadnicza: udziałowcy mają wpływ na dzia-

² S. Douma, H. Schreuder, *Economic approaches...*, s. 30.

³ R. Coase, *Introduction* [w:] R. Coase, *The firm, the market and the law*, Chicago–London 1988, s. 6.

⁴ O. Williamson, *Economic institutions of capitalism*, New York 1985, s. 53.

⁵ O. Williamson, *Economic...*, s. 61.

⁶ H. Hansman, *The ownership of the enterprise*, London–Cambridge 1996, s. 28 i n.

⁷ R. Coase, *The theory...*, s. 38.

⁸ R. Coase, *The theory...*, s. 39 i n.

łałość spółki, podejmując dyskrecyjne decyzje w ramach jej wewnętrznego mechanizmu zarządzania⁹.

Udziałowcy mają motywację do efektywnego wykorzystywania kompetencji wewnątrzorganizacyjnych, gdyż przysługuje im również **prawo do udziału w zysku** spółki. W sensie ekonomicznym udziałowcy są **ostatecznymi beneficjentami** spółki (*residual claimants*). Oznacza to, że udziałowcom przysługuje „prawo do udziału w przychodach spółki netto, czyli tej części przychodów, która pozostaje po odjęciu tych wydatków, do których spółka jest umownie zobowiązana wobec pozostałych podmiotów zaangażowanych w funkcjonowanie spółki (*stakeholders*)”¹⁰, np. kredytodawców i pracowników. Tym ostatnim podmiotom w zamian za dostarczany spółce kapitał i pracę przysługuje prawo do ściśle określonej w umowie części przychodów spółki (*fixed claimants*) – wynagrodzenia za pracę, odsetek od udzielonego kredytu. Tymczasem „ostatecznemu beneficjentowi spółki (udziałowcowi) przysługuje prawo tylko do tej części, ale jednocześnie do **całej** [podkr. – J.N. i T.S.] tej części przychodu, która pozostanie po zaspokojeniu pozostałych podmiotów zaangażowanych w działalność spółki”¹¹. Udziałowcy uczestniczą więc w podziale przychodów spółki w ostatniej kolejności, jednakże wielkość tej części przychodów pozostaje *ex ante* **nieokreślona**. Jest ona wprost zależna od efektywności gospodarczej spółki.

Skutkiem takiej struktury podziału przychodów spółki jest obciążenie udziałowców przeważającą częścią ryzyka związanego z jej działalnością gospodarczą. Udziałowcy odgrywają więc rolę „**ostatecznych podmiotów ryzyka**” spółki (*residual risk bearers*)¹². Zysk albo strata odzwierciedla bowiem sukces albo niepowodzenie działalności gospodarczej spółki¹³. Konieczność skupienia większości specyficznego dla spółki ryzyka na jej udziałowcach jest warunkiem efektywności ekonomicznej mechanizmu zarządzania spółką handlową¹⁴. Udziałowcy spółki dysponują kompetencją wewnątrzorganizacyjną do zarządzania spółką handlową. Skupienie na udziałowcach całego ryzyka organizacyjnego spółki handlowej motywuje ich do efektywnego ekonomicznie zarządzania spółką,

⁹ H. Hansman, *The ownership...*, s. 19.

¹⁰ H. Hansman, *The ownership...*, s. 11.

¹¹ F. Easterbrook, D. Fischel, *The Economic Structure of Corporate Law*, London–Cambridge 1991, s. 11.

¹² E. Fama, M. Jensen, *Separation of ownership and control*, „Journal of Law and Economics” 1983/26, s. 303.

¹³ H. Hansman, *The ownership...*, s. 44.

¹⁴ M. Jensen, C. Smith, *Stockholders, Managers, and Creditors Interest* [w:] *Recent Advances in Corporate Finance*, red. E. Altman, M. Subramanyam, Oxford 1985, s. 99–100.

gdyż to oni ponoszą zdecydowaną większość skutków wykonywania kompetencji wewnątrzorganizacyjnej w postaci większego lub mniejszego zysku¹⁵.

koszty agencyjne

Alokacja zasobów w gospodarce za pomocą instytucji spółki handlowej ma także swoje koszty. Określane są one mianem kosztów mechanizmu zarządzania spółką¹⁶ lub częściej **kosztów agencyjnych** (*agency costs*)¹⁷. Ich rodzaj oraz wielkość są wprost zależne od specyfiki działalności gospodarczej danej spółki handlowej. Stąd też systemy prawne państw o rozwiniętej gospodarce rynkowej przewidują wiele rodzajów spółek handlowych o różnej strukturze organizacyjnej. Pozwala to ich udziałowcom zastosować taką formę prawną spółki handlowej, która będzie ekonomicznie najbardziej efektywna dla danego rodzaju działalności gospodarczej.

1.2. Umowa założycielska spółki handlowej

umowa spółki handlowej

Przez umowę spółki handlowej wspólnicy albo akcjonariusze zobowiązują się dążyć do osiągnięcia **wspólnego celu** przez wniesienie wkładów oraz – jeżeli umowa albo statut tak stanowi – przez współdziałanie w inny określony sposób (art. 3 k.s.h.). Osiąganie wspólnego celu przez wspólników ma się dokonywać w ramach powołanej umową założycielską **struktury organizacyjnej** (spółki)¹⁸.

stosunek prawny spółki handlowej

Umowa założycielska jest zawierana między wspólnikami (akcjonariuszami). Spółka nie jest stroną umowy założycielskiej. Utworzona spółka jest natomiast stroną powołanego umową założycielską **stosunku prawnego** spółki handlowej (art. 2 zdanie drugie k.s.h.).

Umowa założycielska jest nie tylko źródłem **powstania** stosunku prawnego spółki handlowej, lecz również jednym ze źródeł **treści** tego stosunku. Treść obligacyjno-organizacyjnego (korporacyjnego) stosunku prawnego spółki handlowej wyznacza uprawnienia i obowiązki wspólników (udziałowców) oraz spółki, a także zakres i sposób korzystania z kompetencji przez władze spółki. Umowa założycielska jest więc fundamentem („konstrukcją nośną”¹⁹) struktury organizacyjnej (spółki).

¹⁵ F. Easterbrook, D. Fischel, *The economic...*, s. 67–68.

¹⁶ H. Hansman, *The ownership...*, s. 51.

¹⁷ M. Jensen, W. Meckling, *The theory of the firm: managerial behaviour, agency costs, and ownership of the enterprise*, „Journal of Financial Economics” 1976/3.

¹⁸ S. Włodyka, *Umowy (porozumienia) organizacyjne* [w:] *Prawo umów w obrocie gospodarczym*, red. S. Włodyka, Warszawa 2001, s. 301.

¹⁹ S. Sołtysiński, *Kodeks spółek handlowych (podstawowe założenia)*, PiP 2000/11, s. 17.

Stosunek prawny spółki handlowej charakteryzuje się trwałą strukturą organizacyjną o określonym celu, wyodrębnionym majątkiem²⁰ oraz swoistym mechanizmem zarządzania tym majątkiem. Na ten mechanizm zarządzania składają się zespół kompetencji organizacyjnych oraz system procedur kolektywnego podejmowania decyzji przez udziałowców lub organy spółki²¹. Umożliwiają one podejmowanie przez władze spółki dyskrejonalnych decyzji dotyczących zarządzania majątkiem spółki i sposobów osiągania wspólnego celu przez spółkę w zakresie, w jakim nie można było tych kwestii z góry (*ex ante*) uregulować w umowie spółki z uwagi na ograniczoną racjonalność człowieka oraz zmieniającą się sytuację gospodarczą spółki²².

2. Źródła prawa spółek

2.1. Kodeks spółek handlowych

Kodeks spółek handlowych z 15.09.2000 r. wszedł w życie 1.01.2001 r. Uchylił Kodeks handlowy z 27.06.1934 r. oraz Przepisy wprowadzające Kodeks handlowy z 27.06.1934 r. (Dz.U. Nr 57, poz. 503 ze zm.), pozostawiając jednocześnie w mocy przepisy Kodeksu handlowego o firmie i prokurze aż do czasu wydania nowych (art. 632 k.s.h. w brzmieniu pierwotnym). Nowe przepisy o firmie i prokurze weszły w życie 25.09.2003 r. na mocy ustawy z 14.02.2003 r. (Dz.U. Nr 49, poz. 408) nowelizującej Kodeks cywilny.

**uchwalenie
Kodeksu spółek
handlowych**

Prace nad modernizacją prawa spółek handlowych podjęła na początku lat 90. XX w. wyłoniona z Komisji do spraw Reformy Prawa Cywilnego grupa robocza kierowana przez prof. A. Kleina. Założenia projektu Kodeksu spółek handlowych zostały przygotowane przez Zespół do spraw Spółek Handlowych powołany w 1996 r. przez przewodniczącego Komisji Kodyfikacyjnej prof. Z. Radwańskiego. W skład zespołu – obok prof. S. Sołtysińskiego jako przewodniczącego – weszli prof. A. Szajkowski oraz prof. J. Szwaja, którego w 1999 r. zastąpił prof. A. Szumański. Projekt Kodeksu spółek handlowych był przedmiotem wielu dyskusji i konsultacji w gronie naukowców i praktyków. Dnia 4.02.2000 r. projekt Kodeksu spółek handlowych został przedłożony Sejmowi RP (druk nr 1687). Proces legislacyjny zakończył się 9.10.2000 r. podpisaniem ustawy przez Prezydenta RP.

²⁰ S. Sołtysiński [w:] S. Sołtysiński, A. Szajkowski, J. Szwaja, *Kodeks handlowy. Komentarz*, t. 1, Warszawa 1997, s. 5.

²¹ Zob. szerzej M. Lutter, *Theorie der Mitgliedschaft*, „Archiv für die Civilistische Praxis” 1980/180, s. 91 i n.

²² H. Hansman, *The ownership...*, s. 12.

Kodeks spółek handlowych był wielokrotnie zmieniany. Największą nowelizacją ostatnich lat jest ustawa z 19.07.2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks spółek handlowych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1655), wprowadzająca do polskiego systemu prawnego nowy typ spółki prawa handlowego – prostą spółkę akcyjną.

materia prawa spółek

Ustawodawca kierował się postulatem **wyczerpującego** uregulowania w Kodeksie spółek handlowych materii cywilnoprawnej spółek handlowych. W konsekwencji:

1. Przedmiotem regulacji Kodeksu spółek handlowych są **wszystkie** typowe instytucje prawa spółek handlowych; zgodnie z art. 1 § 1 k.s.h. ustawa reguluje tworzenie, organizację, funkcjonowanie, rozwiązanie, łączenie, podział i przekształcenie spółek handlowych. Kodeks spółek handlowych zawiera również normy, których adresatami są osoby trzecie pozostające w określonym stosunku prawnym ze spółką, jak np. kontrahenci spółki, pracownicy, obligatariusze czy posiadacze tytułów uczestnictwa w zysku (tzw. *stakeholders*)²³.
2. W Kodeksie spółek handlowych zostały uregulowane **wszystkie** spółki handlowe (*numerus clausus*). Zgodnie z art. 1 § 2 k.s.h. spółkami handlowymi są: spółka jawna, spółka partnerska, spółka komandytowa, spółka komandytowo-akcyjna, spółka z ograniczoną odpowiedzialnością, prosta spółka akcyjna oraz spółka akcyjna.

2.2. Stosowanie Kodeksu cywilnego

zasada jedności prawa cywilnego

Prawo spółek handlowych stanowi dział prawa prywatnego wyodrębniony z uwagi na przedmiot regulacji (materia prawa spółek). **Zasada jedności prawa cywilnego** została wyeksponowana w art. 2 k.s.h. określającym relację między przepisami Kodeksu spółek handlowych a przepisami Kodeksu cywilnego. W myśl art. 2 zdanie pierwsze k.s.h., jeżeli sprawy dotyczące materii prawa spółek nie zostały uregulowane w ustawie (a więc w Kodeksie spółek handlowych), to stosuje się – i to wprost – przepisy Kodeksu cywilnego.

przesłanki bezpośredniego stosowania Kodeksu cywilnego

Przy rozstrzyganiu konkretnego problemu przepisy Kodeksu cywilnego mogą znaleźć bezpośrednie zastosowanie wówczas, gdy spełnione zostaną określone przesłanki:

1. Przepisy Kodeksu cywilnego można stosować, jeżeli rozstrzygany problem nie należy do materii Kodeksu spółek handlowych określonej w art. 1 § 1 k.s.h. Najprostszym przykładem są tu przepisy dotyczące firmy (art. 43²–43¹⁰ k.c.), prokury (art. 109¹–109⁸ k.c.) czy przedawnienia

²³ S. Sołtysiński, *Kodeks...*, s. 5.

(art. 117–125 k.c.)²⁴. Niekiedy zresztą Kodeks spółek handlowych *expressis verbis* wskazuje przepisy Kodeksu cywilnego, które w danej sytuacji powinny znaleźć zastosowanie. Na przykład odesłanie do przepisów o sprzedaży lub najmie znajduje się w art. 49 § 1 k.s.h.; do przepisów o zleceniu – w art. 45, art. 202 § 5, art. 369 § 6 k.s.h.; do przepisów o prowadzeniu cudzych spraw bez zlecenia – w art. 45 k.s.h.

Przepisów Kodeksu cywilnego nie można stosować, jeżeli określony problem należący do klasycznej materii prawa cywilnego w Kodeksie spółek handlowych został uregulowany **odmiennie** niż w Kodeksie cywilnym (w tym także jeżeli został celowo pominięty²⁵).

2. Nie można np. stosować art. 58 § 1 k.c. o nieważności czynności prawnej sprzecznej z ustawą tam, gdzie przepisy Kodeksu spółek handlowych regulują skutki wadliwości umowy spółki lub uchwał organów spółki. Chodzi o takie przepisy, jak np. art. 21 k.s.h., przewidujący kwalifikowane przypadki wadliwości umowy spółki kapitałowej, w których aktualizuje się kompetencja sądu rejestrowego do orzeczenia rozwiązania takiej spółki. Jednocześnie z przepisu tego jednoznacznie wynika, że w odniesieniu do umowy spółki handlowej nie znajduje zastosowania przewidziana w art. 58 § 1 k.c. sankcja nieważności czynności prawnej z mocy samego prawa. Takie szczególne regulacje prawa spółek handlowych są podyktowane względami bezpieczeństwa i pewności obrotu prawnego z udziałem spółek.
3. Przepisów Kodeksu cywilnego nie można stosować, jeżeli określony problem należący do materii prawa spółek został w Kodeksie spółek handlowych **uregulowany wyczerpująco**.

Na przykład do materii prawa spółek należy podstawowe prawo korporacyjne wspólnika (akcjonariusza), jakim jest prawo głosu na walnym zgromadzeniu. Kodeks spółek handlowych reguluje tę instytucję, ale niewyczerpująco – nie reguluje bowiem skutków wadliwości oświadczeń woli wspólników (akcjonariuszy) wykonujących prawo głosu i wobec tego można stosować art. 82–88 k.c.²⁶ Wyczerpująco natomiast uregulowana została materia prawa spółek odnośnie do rodzajów spółek handlowych (*numerus clausus*). Dlatego nie jest możliwe utworzenie innych spółek handlowych z powołaniem się na zasadę swobody kontraktowej²⁷.

²⁴ M. Pazdan, *Kodeks spółek handlowych a kodeks cywilny*, PiP 2001/2, s. 33.

²⁵ A więc nie występuje tzw. regulacja negatywna: „W razie zamierzonego pominięcia w k.s.h. zastosowanie przepisów k.c. powinno być wykluczone”; M. Pazdan, *Kodeks...*, s. 32; zob. także A. Opalski, A.W. Wiśniewski [w:] *Kodeks spółek handlowych*, red. A. Opalski, t. 3A, *Spółka akcyjna. Komentarz*, art. 301–392, Warszawa 2016, s. 93–94, art. 2, nt 28.

²⁶ S. Sołtyński, *Przepisy ogólne kodeksu spółek handlowych (wybrane zagadnienia)*, PiP 2001/7, s. 8.

²⁷ S. Włodyka, *Spółka i jej rodzaje* [w:] *Prawo spółek*, red. S. Włodyka, Kraków 1996, s. 49.

4. Przepisy Kodeksu cywilnego nie znajdują zastosowania, jeżeli określony problem można rozwiązać, poprzestając na **autonomicznej wykładni** przepisów Kodeksu spółek handlowych (wykładni rozszerzającej czy analogicznego stosowania innych przepisów Kodeksu spółek handlowych)²⁸.

Na przykład w drodze **analogii** można stosować: art. 17 § 3 k.s.h. (o skutku braku stosownej zgody) do innych niż zarząd reprezentantów spółki²⁹, art. 377 k.s.h. (o powstrzymaniu się członka zarządu od udziału w rozstrzyganiu spraw w razie sprzeczności interesów) w stosunku do członka rady nadzorczej spółki akcyjnej, art. 420 § 2 k.s.h. (o głosowaniu tajnym na walnym zgromadzeniu) w stosunku do uchwał rady nadzorczej i zarządu spółki³⁰.

odpowiednie stosowanie Kodeksu cywilnego Jeżeli wymaga tego właściwość (natura) stosunku prawnego spółki handlowej, przepisy Kodeksu cywilnego stosuje się nie wprost, lecz **odpowiednio** (art. 2 zdanie drugie k.s.h.), a więc dokonując stosownej **modyfikacji** ich treści albo **rezygnując** z ich stosowania.

Na przykład można odpowiednio stosować przepisy o umowach wzajemnych (art. 491, 488 § 1 k.c.)³¹.

2.3. Inne ustawy regulujące materię prawa spółek

2.3.1. Wprowadzenie

inne ustawy Kodeks spółek handlowych jest ustawą zasadniczą z zakresu prawa spółek handlowych. Natomiast inne ustawy – jako *lex specialis* – **modyfikują i uzupełniają** niektóre rozwiązania tego Kodeksu. Na przykład do utworzenia i działalności banku w formie spółki akcyjnej stosuje się przepisy Kodeksu spółek handlowych, o ile przepisy prawa bankowego nie stanowią inaczej (art. 21 pr. bank.). Szczególnym, dodatkowym regulacjom na mocy odrębnych ustaw podlegają m.in. podmioty mające status **instytucji finansowych** w rozumieniu art. 4 § 1 pkt 7 k.s.h. (np. banki, fundusze inwestycyjne, zakłady ubezpieczeń, domy maklerskie).

²⁸ M. Pazdan, *Kodeks...*, s. 33.

²⁹ R. Pabis, *Skutki wadliwości czynności prawnych w świetle art. 17 § 1 i 2 k.s.h.*, PPH 2001/6, s. 20.

³⁰ J. Szwaia, S. Stanisławska-Kloc, *Obowiązek wstrzymania się członka zarządu od rozstrzygania spraw (art. 202 i 373 kodeksu handlowego)*, Pr. Spółek 2000/3, s. 11; S. Sołtysiński, *Przepisy...*, s. 8–9; S. Sołtysiński [w:] *System Prawa Prywatnego*, red. Z. Radwański, t. 17B, *Prawo spółek kapitałowych*, red. S. Sołtysiński, Warszawa 2010, s. 535, nb 193.

³¹ S. Sołtysiński, *Przepisy...*, s. 7. Szerzej na ten temat T. Sójka, *Umowa objęcia akcji*, Warszawa 2012, s. 126–130 i cytowana tam literatura.

Wiele specyficznych regulacji przewidziano także w przepisach poświęconych funkcjonowaniu spółek z udziałem Skarbu Państwa lub jednostek samorządu terytorialnego. Można tu wymienić przykładowo przepisy:

- 1) ustawy z 30.08.1996 r. o komercjalizacji i niektórych uprawnieniach pracowników (Dz.U. z 2021 r. poz. 425 ze zm.) – zwłaszcza dotyczące składu rad nadzorczych spółek powstałych w wyniku komercjalizacji – art. 11– 18 tej ustawy;
- 2) ustawy z 16.12.2016 r. o zasadach zarządzania mieniem państwowym (Dz.U. z 2020 r. poz. 735 ze zm.) – zwłaszcza jej rozdziału 2 i 3 (art. 7–23a) – dotyczące wykonywania praw udziałowych w spółkach i wymogów dla kandydatów na członków organów nadzorczych oraz organów zarządzających;
- 3) tzw. ustawy antykorupcyjnej – ustawy z 21.08.1997 r. o ograniczeniu prowadzenia działalności gospodarczej przez osoby pełniące funkcje publiczne (Dz.U. z 2019 r. poz. 2399 ze zm.) – zwłaszcza jej art. 4 i 6, zakazujące łączenia określonych stanowisk w spółkach;
- 4) tzw. nowej ustawy kominowej – ustawy z 9.06.2016 r. o zasadach kształtowania wynagrodzeń osób kierujących niektórymi spółkami (Dz.U. z 2020 r. poz. 1907 ze zm.) – określające zasady kształtowania wynagrodzeń członków zarządów i rad nadzorczych w spółkach z udziałem kapitału państwowego lub samorządowego;
- 5) ustawy z 20.12.1996 r. o gospodarce komunalnej (Dz.U. z 2021 r. poz. 679) – zwłaszcza jej rozdziału 3 (art. 9–13), a w szczególności regulacje poświęcone funkcjonowaniu w spółkach komunalnych organów nadzorczych i zarządczych oraz zasad zbywania akcji i udziałów w takich spółkach³².

2.3.2. Postępowanie o rozwiązanie przez sąd rejestrowy podmiotu wpisanego do rejestru bez przeprowadzenia postępowania likwidacyjnego

Szczegółnej uwagi wymagają przepisy art. 25a–25e u.KRS dodane do niej na mocy ustawy z 28.11.2014 r. o zmianie ustawy o Krajowym Rejestrze Sądowym oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1924). Przepisy te, zgodnie z intencjami projektodawców wyrażonymi w uzasadnieniu ustawy nowelizującej (VII kadencja, druk sejm. nr 2816), mają na celu „wzmocnienie pewności obrotu gospodarczego i wiarygodności danych zawartych w rejestrze”. Ma temu służyć uprawnienie sądu rejestrowego do wykreślenia z rejestru tych podmiotów, które „nie wykazują żadnej aktywności, nie wykonują obowiązków rejestrowych

³² Szerzej na temat innych ustaw regulujących materię prawa spółek zob. np. A. Opalski [w:] *Kodeks spółek handlowych...*, red. A. Opalski, t. 3A, s. 19–22, art. 1, nt 13–17.

(w tym nie składają sprawozdań finansowych), nie prowadzą działalności i nie posiadają majątku”. W odniesieniu do takich „martwych” podmiotów sąd rejestrowy ma badać, czy posiadają one zbywalny majątek i czy faktycznie prowadzą działalność, a w przypadku negatywnego wyniku takiego badania orzekać o ich rozwiązaniu bez przeprowadzenia postępowania likwidacyjnego i zarządzać ich wykreślenie z rejestru (art. 25d ust. 1 u.KRS).

Wszczęcie postępowania o rozwiązanie podmiotu wpisanego do rejestru bez przeprowadzenia postępowania likwidacyjnego następuje przez sąd z urzędu, gdy ziszczą się konkretne przesłanki, wymienione w art. 25a u.KRS (m.in.: oddalono wniosek o ogłoszenie upadłości lub umorzono postępowanie upadłościowe z tego powodu, że majątek niewypłacalnego dłużnika nie wystarcza na zaspokojenie kosztów postępowania; mimo wezwania sądu rejestrowego nie złożono rocznych sprawozdań finansowych za 2 kolejne lata obrotowe; mimo dwukrotnego wezwania sądu rejestrowego nie złożono wniosku o wpis do rejestru lub innych dokumentów, których złożenie jest obowiązkowe). Kolejno sąd rejestrowy zawiadamia podmiot wpisany do rejestru o wszczęciu postępowania o jego rozwiązanie (wzywając go do wykazania, że faktycznie prowadzi działalność i że posiada majątek) oraz dokonuje stosownego ogłoszenia (art. 25b ust. 1 i 2 u.KRS).

Po przeprowadzeniu postępowania dowodowego sąd rejestrowy umarza postępowanie o rozwiązanie podmiotu, gdy ustali, że posiada on zbywalny majątek lub faktycznie prowadzi działalność, albo poweźmie wiadomość, iż zachodzą inne istotne okoliczności przemawiające przeciwko rozwiązaniu tego podmiotu bez przeprowadzania postępowania likwidacyjnego, w tym w szczególności uzasadnione interesem wierzyciela (art. 25d ust. 3 u.KRS). W przypadku dokonania przeciwnego ustalenia sąd orzeka o rozwiązaniu podmiotu i dokonuje stosownego ogłoszenia. Mienie pozostałe po wykreślonym z rejestru podmiocie nabywa nieodpłatnie Skarb Państwa, który ponosi odpowiedzialność z tego mienia za zobowiązania wykreślonego podmiotu (art. 25e ust. 1 i 2 u.KRS).

Regulacja art. 25a–25e u.KRS jest niewątpliwie potrzebna, aczkolwiek teoretycy i praktycy krytykują niektóre z przyjętych przez ustawodawcę rozwiązań³³.

Oprócz zastrzeżeń co do sposobu sformułowania niektórych przesłanek wszczęcia postępowania o rozwiązanie podmiotu krytyce podlega przede wszystkim brak wprowadzenia przez ustawodawcę wyraźnego domniemania, które pozwalałoby na przyjęcie, że spółka, która nie zareaguje na zawiadomienie lub ogłoszenie o wszczęciu postępowania, faktycznie nie posiada majątku i nie

³³ R. Skowron, *Postępowanie o rozwiązanie podmiotu wpisanego do Krajowego Rejestru Sądowego bez likwidacji w odniesieniu do spółek prawa handlowego*, PPH 2016/10, s. 25–30.

prowadzi działalności. Brak takiego domniemania w połączeniu z ograniczonymi możliwościami i uprawnieniami sądu w zakresie prowadzenia niezbędnych postępowań dowodowych³⁴ może w praktyce utrudniać wykreślanie „martwych” podmiotów z rejestru. Nałożenie natomiast na sądy dodatkowych obowiązków w przedmiotowym zakresie może prowadzić do wydłużania postępowań rejestrowych w innych sprawach (bo sądy rejestrowe będą miały zbyt wiele obowiązków).

Uwagi te są słuszne, aczkolwiek wydaje się, że trudno znaleźć równowagę między potrzebą nieprzeciążania sądów dodatkowymi obowiązkami z zakresu poszukiwania „martwych” podmiotów a potrzebą zabezpieczenia przed przedwczesnym wykreśleniem z rejestru takich podmiotów, które wprawdzie prowadzą działalność i posiadają majątek, lecz z takich czy innych powodów (np. ze względu na niską świadomość prawną lub niedoskonałości organizacyjne) nie zareagują terminowo na zawiadomienie lub ogłoszenie o wszczęciu postępowania zmierzającego do ich wykreślenia z rejestru.

2.4. Zwyczaje i dobre obyczaje

W określonym przez ustawy zakresie treść stosunku prawnego spółki handlowej mogą również wyznaczać **zwyczaje** (art. 56, 65, art. 354 § 1 k.c.) oraz **dobre obyczaje** (art. 249 § 1, art. 304 § 4, art. 422 § 1 k.s.h.)³⁵. Nieuwzględnienie zwyczaju, do którego odsyła norma prawna, jest równoznaczne z naruszeniem prawa materialnego³⁶.

zwyczaje i dobre obyczaje

³⁴ Zob. R. Skowron, *Postępowanie...*, s. 27–28, który zwraca uwagę na niewielką przydatność art. 25c u.KRS, przyznającego sądom rejestrowym prawo zwracania się o udzielenie informacji o podmiotach objętych postępowaniami o wykreślenie do organów podatkowych, organów prowadzących rejestry i ewidencje publiczne lub innych organów administracji publicznej oraz do organizacji społecznych. Wynika ona z faktu, że dane, którymi te podmioty dysponują, najczęściej niewiele wyjaśniają. Dużo bardziej przydatne mogłyby być dane pochodzące z banków (np. na temat historii rachunków bankowych), ale sąd nie został wyposażony w prawo do zwracania się o nie do banków (nie dokonano niezbędnej do tego nowelizacji Prawa bankowego).

³⁵ J. Okolski, *Zagadnienia ogólne* [w:] *Prawo handlowe*, red. J. Okolski, Warszawa 1999, s. 21; A. Kidyba, *Prawo handlowe*, Warszawa 2002, s. 9; K. Kruczałak, *Prawo handlowe. Zarys wykładu*, Warszawa 2001, s. 57. Szerzej na ten temat T. Knypl, K. Trzciniński, *Znaczenie zwyczajów i dobrych obyczajów w prawie cywilnym i handlowym*, PPH 1997/8, s. 15 i n.; zob. także M. Tarska, *Zakres swobody umów w spółkach handlowych*, Warszawa 2012, s. 134–143.

³⁶ S. Sołtysiński [w:] S. Sołtysiński, A. Szajkowski, J. Szwaja, *Kodeks handlowy...*, t. 1, s. 13.

3. Spółki osobowe

3.1. Wprowadzenie

postacie spółek osobowych

Systemy prawne krajów o rozwiniętej gospodarce rynkowej charakteryzują się różnorodnością form prowadzenia działalności gospodarczej. Rozwinęły się one w drodze ewolucji pod wpływem praktyki i potrzeb przedsiębiorców, którzy dążyli do dostosowania formy prawnej spółki handlowej do rodzaju i warunków prowadzonej działalności gospodarczej w celu optymalizacji kosztów, która pociąga za sobą przyjęcie określonej struktury organizacyjnej.

Typową postacią spółki osobowej jest spółka jawna. Spółka jawna tworzona jest z reguły w celu prowadzenia działalności gospodarczej w sferze usług lub drobnej działalności produkcyjnej³⁷, a podstawowym wkładem wspólnika spółki jawnej jest własna praca. Spółka jawna nie jest natomiast przydatna do prowadzenia działalności gospodarczej, która wymaga gromadzenia kapitału pochodzącego od dużej liczby udziałowców. Jej funkcjonowanie oparte jest bowiem na wzajemnym zaufaniu i współpracy (*mutual adjustment*)³⁸.

Praktyka współczesnego obrotu gospodarczego wykracza poza nakreślone tradycją zastosowanie spółek osobowych. Spotyka się więc także spółki osobowe o znacznej liczbie wspólników, prowadzące działalność gospodarczą na skalę globalną, np. niektóre spółki audytorskie czy spółki prawnicze. Nie przekształcają się one w spółki kapitałowe, chociażby ze względów podatkowych, z uwagi na szczególną kulturę organizacyjną charakteryzującą spółki osobowe lub też dlatego, że ustawodawca wyłączył dopuszczalność prowadzenia określonej działalności w formie spółek kapitałowych (dotyczy to np. spółek zakładanych przez adwokatów, radców prawnych oraz notariuszy³⁹). Dlatego też ustawodawca polski wzorem innych ustawodawstw europejskich obok spółki jawnej unormował także spółki osobowe o hybrydowym charakterze, które pozwalają na realizację szczególnych przedsięwzięć gospodarczych.

Spółkami osobowymi są następujące spółki handlowe (art. 4 § 1 pkt 1 k.s.h.):

- 1) spółka jawna (art. 22–85 k.s.h.),
- 2) spółka partnerska (art. 86–101 k.s.h.),
- 3) spółka komandytowa (art. 102–124 k.s.h.),
- 4) spółka komandytowo-akcyjna (art. 125–150 k.s.h.).

³⁷ H. Hansman, *The ownership...*, s. 67.

³⁸ S. Douma, H. Schreuder, *Economic...*, s. 133.

³⁹ Zob. art. 4a ustawy z 26.05.1982 r. – Prawo o adwokaturze (Dz.U. z 2020 r. poz. 1651 ze zm.), art. 8 ustawy z 6.07.1982 r. o radcach prawnych (Dz.U. z 2020 r. poz. 75 ze zm.) i art. 4 § 3 ustawy z 14.02.1991 r. – Prawo o notariacie (Dz.U. z 2020 r. poz. 1192 ze zm.).

Poszczególne spółki osobowe zostały uregulowane w tytule II Kodeksu spółek handlowych (art. 22–150). Z kolei w tytule IV Kodeksu spółek handlowych znajdują się przepisy szczególne o łączeniu się i przekształceniu spółek z udziałem spółek osobowych (art. 517–527, 571–574) oraz o transgranicznym łączeniu się spółki komandytowo-akcyjnej (art. 516¹⁹ k.s.h.).

W **przepisach ogólnych** spółkom osobowym poświęcony jest dział II (art. 8–10¹ k.s.h.). Przepisy te – obok zasad uproszczonej rachunkowości (art. 10¹ k.s.h.) – regulują trzy instytucje prawa spółek osobowych:

- 1) podmiotowość prawną spółek osobowych,
- 2) zmianę umowy spółki osobowej,
- 3) przeniesienie członkostwa w spółce osobowej.

**instytucje
prawa spółek
osobowych**

3.2. Podmiotowość prawna spółek osobowych

Spółki osobowe nie są osobami prawnymi. Są one natomiast – obok osób fizycznych i prawnych – autonomicznymi podmiotami prawa, którym przyznane zostały istotne atrybuty osób prawnych:

**atrybuty osób
prawnych**

- 1) spółka osobowa nabywa prawa oraz zaciąga zobowiązania **we własnym imieniu**. Dodatkowo ustawodawca podkreśla, że dotyczy to również nabywania prawa własności nieruchomości i innych praw rzeczowych (art. 8 § 1 k.s.h.). W księdze wieczystej jako podmiot tych praw należy więc wpisać samą spółkę;
- 2) spółka osobowa prowadzi przedsiębiorstwo pod **własną firmą** (art. 8 § 2 k.s.h.);
- 3) mienie wniesione jako wkład lub nabyte przez spółkę w czasie jej istnienia nie jest przedmiotem wspólności łącznej wspólników, lecz **stanowi majątek samej spółki** (art. 28 k.s.h.). Z tego majątku wierzyciel spółki w pierwszym rzędzie powinien prowadzić egzekucję. Dopiero jeżeli egzekucja z majątku spółki okaże się bezskuteczna, wierzyciel spółki może prowadzić egzekucję z majątku wspólnika (art. 31 § 1 k.s.h.). Przepis ten koresponduje z art. 33¹ § 2 k.c., zgodnie z którym, jeżeli przepis szczególny nie stanowi inaczej, za zobowiązania jednostek niebędących osobami prawnymi **odpowiedzialność subsydiarną** ponoszą ich członkowie; odpowiedzialność ta powstaje z chwilą, gdy jednostka organizacyjna stała się niewypłacalna;
- 4) spółki osobowe mogą być pozywane oraz we własnym imieniu pozywać (art. 8 *in fine* k.s.h.), mają zdolność układową oraz zdolność upadłościową;
- 5) wymienione przepisy Kodeksu spółek handlowych należy stosować wprost. Niezależnie od tego w stosunku do spółek osobowych mogą zna-

leżć zastosowanie odpowiednio przepisy o osobach prawnych na mocy art. 33¹ § 1 k.c. Zgodnie z tym przepisem do jednostek organizacyjnych niebędących osobami prawnymi, którym ustawa przyznaje zdolność prawną, stosuje się odpowiednio przepisy o osobach prawnych.

3.3. Zmiana umowy spółki osobowej

zmiana umowy spółki osobowej

Na gruncie Kodeksu handlowego stabilność umowy spółki osobowej gwarantował bezwzględnie wiążący przepis, zgodnie z którym nieważne było postanowienie umowy spółki przyznające wspólnikom możliwość jej zmiany bez zgody wszystkich wspólników (art. 78 § 2 k.h.). Rozwiązanie to było przystosowane do klasycznej konstrukcji spółki osobowej, charakteryzującej się niewielką liczbą wspólników połączonych silnymi więzami zaufania.

Kodeks spółek handlowych poszerzył autonomię woli wspólników w tej kwestii, dopuszczając odstępstwa od tradycyjnego modelu organizacji spółek osobowych. Mianowicie jako zasadę przyjął, że zmiana postanowień umowy spółki wymaga zgody wszystkich wspólników. Zarazem jednak przyznał wspólnikom kompetencję do odstąpienia od tej zasady (art. 9 *in fine* k.s.h.). W umowie spółki wspólnicy mogą ustalić, że np. dla zmiany jej treści wystarczy uchwała wspólników powzięta określoną większością głosów⁴⁰.

3.4. Przeniesienie członkostwa w spółce osobowej

3.4.1. Wprowadzenie

stabilność składu wspólników jako cecha spółki osobowej

Skład personalny spółki osobowej jest jednym z istotnych czynników wywierających wpływ na powstanie spółki i jej funkcjonowanie. Określony skład wspólników jest z reguły motywem uczestnictwa w spółce osobowej. Składem wspólników spółki osobowej oraz ich stanem majątkowym zainteresowani są również kontrahenci spółki.

Jako typowy (modelowy) dla spółek osobowych można uznać stan, w którym skład wspólników nie ulega zmianie. Oczywiście ustawodawca może dokonać odstępstw od takiego modelu i tym samym wprowadzić do spółki osobowej element charakterystyczny dla spółki kapitałowej. Kompromisowe rozwiązanie tej kwestii zawiera art. 10 k.s.h. Przepis ten z jednej strony stwarza możliwość

⁴⁰ S. Sołtysiński [w:] S. Sołtysiński, A. Szajkowski, A. Szumański, J. Szwaja, *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, t. 1, *Komentarz do artykułów 1–150*, Warszawa 2006, s. 174, art. 9, nt 3; szerzej zob. M. Tarska, *Zakres...*, s. 235–246.

przeniesienia ogółu praw i obowiązków wspólnika spółki osobowej na inną osobę bez konieczności zmiany umowy spółki (art. 10 § 1 k.s.h.), z drugiej strony natomiast:

- 1) gwarantuje wspólnikom wpływ na określenie przesłanek przeniesienia członkostwa (art. 10 § 2 k.s.h.) oraz
- 2) uwzględnia interesy wierzycieli spółki (art. 10 § 3 k.s.h.).

3.4.2. Przesłanki przeniesienia członkostwa w spółce osobowej

Zgodnie z art. 10 k.s.h.⁴¹ ogół praw i obowiązków wspólnika spółki osobowej może być przeniesiony na inną osobę:

- 1) **gdy umowa tak stanowi** (art. 10 § 1 *in fine* k.s.h.), a więc gdy w umowie spółki przewidziana jest możliwość przeniesienia praw i obowiązków na inną osobę; chodzi tu o upoważnienie do przeniesienia „ogółu praw i obowiązków”, a nie poszczególnych uprawnień organizacyjnych składających się na „udział spółkowy”; poszczególne uprawnienia organizacyjne wyznaczone treścią stosunku prawnego spółki nie mogą być zbywane (zakaz rozszczepialności praw spółkowych)⁴²; przedmiotem obrotu mogą być natomiast przysługujące wspólnikowi poszczególne prawa obligacyjne w stosunku do spółki (np. wierzytelność z tytułu podziału zysku za określony rok);
- 2) **po uzyskaniu pisemnej zgody wszystkich pozostałych wspólników**; umowa może jednak określać odmienne warunki dopuszczalności przeniesienia praw i obowiązków udziałowych; umowa osobowej spółki handlowej może zatem przewidywać, że np.:
 - a) do przeniesienia członkostwa zgoda nie jest wymagana,
 - b) konieczna jest zgoda tylko niektórych wspólników,
 - c) zgoda powinna być wyrażona w innej formie niż pisemna,
 - d) zgoda wspólników wymaga określonej procedury (np. wymagana większość, kworum).

przesłanki przeniesienia członkostwa

postanowienia umowy

zgoda wspólników

Należy nadmienić, że przepisy Kodeksu spółek handlowych regulujące poszczególne spółki osobowe mogą przewidywać **szczególne wymogi** dotyczące przeniesienia praw udziałowych wspólnika⁴³. Przykładowo:

wymogi szczególne

⁴¹ G. Kozieł, *Przeniesienie praw i obowiązków wspólników w handlowych spółkach osobowych. Uwagi na gruncie regulacji art. 10 k.s.h.*, Kraków 2006.

⁴² S. Sołtyński [w:] S. Sołtyński, A. Szajkowski, A. Szumański, J. Szwaja, *Kodeks spółek handlowych...*, t. 1, 2006, s. 180, art. 10, nt 14.

⁴³ G. Gorczyński, *Kilka uwag o tzw. zbyciu członkostwa w handlowych spółkach osobowych (na tle art. 10 k.s.h.)*, Pr. Spółek 2001/7–8, s. 15.

- 1) w miejsce jednego partnera w spółce partnerskiej może wejść tylko osoba posiadająca wymagane kwalifikacje (art. 88 k.s.h.);
- 2) w spółce komandytowo-akcyjnej przeniesienie praw i obowiązków w omawianym wyżej trybie dotyczy tylko komplementariuszy; przeniesienie praw udziałowych akcjonariuszy spółki komandytowo-akcyjnej regulują stosowane odpowiednio przepisy o spółce akcyjnej (art. 126 § 1 pkt 2 k.s.h.).

3.4.3. Odpowiedzialność za zobowiązania występującego wspólnika

odpowiedzialność solidarna

Dla wierzycieli spółki osobowej nie jest obojętne, kto odpowiada osobiście całym swoim majątkiem za zobowiązania spółki. W przypadku przeniesienia ogółu praw i obowiązków wspólnika spółki osobowej na inną osobę interesy wierzycieli są jednak należycie chronione, ponieważ za zobowiązania występującego wspólnika związane z jego uczestnictwem w spółce osobowej i zobowiązania tej spółki osobowej odpowiadają **solidarnie** występujący wspólnik oraz wspólnik przystępujący do spółki (art. 10 § 3 k.s.h.). Odpowiedzialność występującego wspólnika (solidarna ze wspólnikiem przystępującym) obejmuje jedynie zobowiązania spółki powstałe do momentu rozporządzenia prawami udziałowymi w spółce osobowej⁴⁴. Za zobowiązania spółki powstałe po tym momencie odpowiedzialność ponosi jedynie wspólnik, który przystąpił do spółki (wraz z pozostałymi wspólnikami i spółką).

4. Spółki kapitałowe

4.1. Wprowadzenie

postacie spółek kapitałowych

Spółkami kapitałowymi są trzy spółki handlowe (art. 4 § 1 pkt 2 k.s.h.):

- 1) spółka z ograniczoną odpowiedzialnością (art. 151–300 k.s.h.),
- 2) prosta spółka akcyjna (art. 300¹–300¹³⁴ k.s.h.),
- 3) spółka akcyjna (art. 301–490 k.s.h.).

Pełen zespół cech spółki kapitałowej ma spółka akcyjna. Konstrukcja spółki akcyjnej pozwala w sposób stosunkowo tani pozyskiwać kapitał od szerokiego kręgu inwestorów. Ponadto akcjonariusze spółki akcyjnej nie muszą być dobrymi menedżerami dysponującymi fachową wiedzą dotyczącą danego rodzaju działalności gospodarczej. Zarządzanie spółką mogą scedować na zasiadających

⁴⁴ S. Sołtysiński [w:] S. Sołtysiński, A. Szajkowski, A. Szumański, J. Szwaja, *Kodeks spółek handlowych...*, t. 1, 2006, s. 186, art. 10, nt 17.

w zarządzie lub podlegających zarządowi menedżerów, którzy taką wiedzę dysponują (ale sami z reguły nie posiadają własnego kapitału, by tę wiedzę wykorzystać)⁴⁵.

Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością historycznie jest młodszą siostrą spółki akcyjnej. Forma spółki z ograniczoną odpowiedzialnością służy z reguły do prowadzenia drobnej i średniej działalności gospodarczej niewymagającej pozyskiwania kapitału od szerokiego kręgu inwestorów. Prawa udziałowe w spółkach z o.o. nie są także przedmiotem zorganizowanego obrotu na giełdach⁴⁶. Również oddzielenie wspólników spółki z o.o. od bieżącego zarządzania spółką nie jest tak wyraźne jak w spółkach akcyjnych⁴⁷. Podobnie jak akcjonariusze w spółce akcyjnej wspólnicy spółki z o.o. nie odpowiadają za zobowiązania spółki.

Najmłodszą siostrą spółki akcyjnej jest prosta spółka akcyjna (P.S.A.). Pracom nad jej wprowadzeniem do polskiego porządku prawnego⁴⁸ towarzyszyły ogromne emocje. Założeniem projektodawców było to, aby prosta spółka akcyjna jako trzeci typ spółki kapitałowej połączyła zalety spółki z o.o. oraz spółki akcyjnej, stając się najlepszą formą prowadzenia działalności dla osób, które z jednej strony zamierzają rozpocząć działalność w formie spółki kapitałowej (start-upów) i chcą zapewnić sobie elastyczność w zakresie pozyskiwania kapitału, a z drugiej strony chcą uniknąć niedogodności wiążących się z zakładaniem i prowadzeniem działalności w formie spółki akcyjnej (wysoki poziom biurokratyzowania i wysokie koszty). Przepisy wprowadzające P.S.A. do polskiego porządku prawnego zostały uchwalone 19.07.2019 r. i weszły w życie 1.07.2021 r. Prosta spółka akcyjna ma być „pierwszym wyborem dla przedsiębiorców, których najcenniejszym kapitałem jest ich pomysł” i ma umożliwiać połączenie wkładu w postaci potencjału twórczego inventorów z kapitałem podmiotów, które zdecydują się w dany pomysł zainwestować.

Spółki kapitałowe są **osobami prawnymi** (art. 12 zdanie pierwsze k.s.h.). Uregulowane zostały w tytule III Kodeksu spółek handlowych (art. 151–490). Z kolei w tytule IV tego Kodeksu (art. 491–580, 584¹–584¹³) zamieszczone zostały szczegółowe przepisy regulujące procesy łączenia (w tym transgranicznego), podziałów i przekształceń, w których mogą uczestniczyć spółki kapitałowe. **W przepisach ogólnych** Kodeksu spółek handlowych problematyce spółek kapitałowych poświęcony jest dział III (art. 11–21).

⁴⁵ F. Easterbrook, D. Fischel, *The Economic...*, s. 11.

⁴⁶ H. Hansman, *The ownership...*, s. 81 i n.

⁴⁷ H. Hansman, *The ownership...*, s. 81 i n.

⁴⁸ Zob. <http://www.sejm.gov.pl/sejm8.nsf/PrzebiegProc.xsp?nr=3236> (dostęp: 1.07.2021 r.).

instytucje prawa spółek kapitało- wych

Przepisy ogólne regulują następujące instytucje prawa spółek kapitałowych:

- 1) spółkę kapitałową w organizacji,
- 2) wkłady niepieniężne na kapitał zakładowy,
- 3) zgodę innych organów spółki jako przesłankę skuteczności czynności prawnej dokonanej przez zarząd,
- 4) zasadę równouprawnienia akcjonariuszy,
- 5) rozwiązanie spółki przez sąd,
- 6) ujawnianie dokumentów i informacji.

4.2. Spółka kapitałowa w organizacji

4.2.1. Powstanie spółki w organizacji

zawarcie umowy założycielskiej

Powstanie spółki kapitałowej w organizacji następuje z **chwilą zawarcia umowy założycielskiej** spółki, a więc z chwilą objęcia przez wspólników bądź akcjonariuszy wszystkich udziałów (akcji)⁴⁹.

Powstanie spółki z o.o. w organizacji następuje zawsze z chwilą **podpisania** umowy założycielskiej spółki z o.o. (art. 161 § 1 k.s.h.). Umowa spółki z o.o. powinna bowiem określać liczbę i wartość nominalną udziałów **objętych** przez poszczególnych wspólników (art. 157 § 1 pkt 5 k.s.h.).

Natomiast moment zawarcia umowy założycielskiej (w tym objęcia wszystkich akcji) w spółce akcyjnej może, ale nie musi, zbiegać się z podpisaniem przez założycieli statutu spółki akcyjnej. Zgoda na zawiązanie spółki akcyjnej, brzmienie jej statutu oraz na **objęcie akcji** może być bowiem sukcesywnie wyrażana przez inne osoby niż założyciele w oddzielnych aktach notarialnych (art. 313 § 1 k.s.h.). W ten sposób założycielom została stworzona możliwość pozyskiwania innych osób dla swego przedsięwzięcia. Założyciele mają także możliwość podjęcia działań koniecznych do powstania spółki, które nie są wymagane od wspólników zakładających spółkę z o.o. (np. zawarcia umowy z biegłym rewidentem).

objęcie wszyst- kich akcji

Zawiązanie spółki akcyjnej następuje więc nie z chwilą podpisania statutu przez założycieli, lecz z chwilą **objęcia wszystkich akcji** (art. 310 § 1 k.s.h.). Z tą też chwilą powstaje spółka akcyjna w organizacji (art. 323 § 1 k.s.h.). Na-

⁴⁹ A. Szajkowski, M. Tarska [w:] S. Soltysiński, A. Szajkowski, A. Szumański, J. Szwaja, *Kodeks spółek handlowych*, t. 1, *Przepisy ogólne. Spółki osobowe. Komentarz do art. 1–150*, Warszawa 2012, s. 199, art. 11, nt 22. Por. także J. Frąckowiak, *Spółka akcyjna w organizacji* [w:] *Prawo prywatne czasu przemian. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Stanisławowi Soltysińskiemu*, red. A. Nowicka, Poznań 2005, s. 415–430.

tomiast od podpisania statutu spółki akcyjnej aż do objęcia wszystkich akcji nie istnieje odrębny podmiot prawny. Jednak – na mocy art. 323 § 4 k.s.h. – do praw i obowiązków oraz odpowiedzialności założycieli spółki w okresie przed powstaniem spółki w organizacji stosuje się odpowiednio przepisy dotyczące spółki akcyjnej w organizacji⁵⁰.

4.2.2. Status prawny spółki w organizacji

Z chwilą zawarcia umowy założycielskiej osoby obejmujące udziały (akcje) stają się członkami powołanej korporacji, a więc jej współnikami bądź akcjonariuszami, którym przysługuje podmiotowe prawo udziału w spółce (udział albo akcja)⁵¹. Jednak – na mocy art. 16 k.s.h. – do czasu wpisu spółki kapitałowej do rejestru nie mogą oni, pod rygorem nieważności, rozporządzać (zbywać, obciążać) udziałem bądź akcją. Przepis ten nie zabrania natomiast zawierania przez współników umów zobowiązujących, których przedmiotem są udziały (akcje).

**udział (akcja)
w spółce w orga-
nizacji**

Spółka kapitałowa w organizacji jest autonomicznym **podmiotem prawa** wyposażonym w atrybuty osobowości prawnej:

**atrybuty osobo-
wości prawnej**

- 1) spółce kapitałowej w organizacji przysługuje zdolność prawna; spółka może we własnym imieniu nabywać prawa, w tym własność nieruchomości i inne prawa rzeczowe (spółka w organizacji może zostać wpisana jako właściciel do księgi wieczystej); może również zaciągać zobowiązania, pozywać i być pozywana (art. 11 § 1 k.s.h.);
- 2) spółka kapitałowa w organizacji występuje w obrocie pod własną firmą z dodatkowym oznaczeniem „w organizacji” (art. 11 § 3 k.s.h.); dodatek „w organizacji” nie powinien natomiast figurować w umowie (statucie) spółki;
- 3) spółka kapitałowa w organizacji może być reprezentowana przez zarząd; do chwili ustanowienia zarządu spółka z o.o. w organizacji oraz prosta spółka akcyjna w organizacji reprezentowane są przez pełnomocnika powołanego jednomyślną uchwałą (art. 161 § 2 k.s.h., art. 300¹¹ § 2 k.s.h.), natomiast spółka akcyjna w organizacji jest reprezentowana przez wszystkich założycieli działających łącznie albo przez pełnomocnika ustanowionego jednomyślną uchwałą założycieli (art. 323 § 2 k.s.h.);

⁵⁰ Regulację Kodeksu spółek handlowych krytykuje J. Frąckowiak [w:] *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, red. K. Kruczałak, Warszawa 2001, s. 519–520. Autor dowodzi, że spółka akcyjna jest w rzeczywistości spółką w organizacji już od chwili podpisania statutu; zob. także J. Frąckowiak [w:] *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, red. W. Pyziół, Warszawa 2008, s. 636–637.

⁵¹ A. Kidyba, *Kodeks spółek handlowych. Objaśnienia*, Kraków 2001, s. 504; A. Szajkowski, M. Tarska [w:] S. Sołtyśński, A. Szajkowski, A. Szumański, J. Szwaja, *Kodeks spółek handlowych...*, t. 1, 2012, s. 268, art. 16, nt 8.

**odpowiedzial-
ność osób
działających
w imieniu spółki
w organizacji**

- 4) spółka kapitałowa w organizacji odpowiada za swoje zobowiązania (art. 13 § 1 k.s.h.); za zobowiązania spółki kapitałowej w organizacji odpowiadają również inne podmioty:
- a) **solidarnie** ze spółką odpowiada wspólnik albo akcjonariusz do wartości niewniesionego wkładu określonego w umowie albo statucie spółki (art. 13 § 2 k.s.h.); wspólnicy i akcjonariusze spółki w organizacji ponoszą więc takie samo ryzyko, jakie wiąże się z członkostwem w „dojrzałej” spółce;
 - b) za zobowiązania spółki kapitałowej w organizacji odpowiadają **solidarnie** ze spółką również osoby działające w jej imieniu (art. 13 § 1 *in fine* k.s.h.); osoby te to członkowie zarządu, pełnomocnicy oraz założyciele spółki akcyjnej.

Z chwilą wpisu do rejestru podmiotem praw i obowiązków spółki w organizacji **staje się** spółka z o.o., prosta spółka akcyjna bądź spółka akcyjna (art. 12 zdanie drugie k.s.h.). Przejście praw spółki kapitałowej w organizacji na „dojrzałą” spółkę kapitałową następuje *ex lege*, a więc bez konieczności ich ratyfikacji. Ponadto na podstawie art. 13 § 1 k.s.h. za zobowiązania zaciągnięte przez spółkę kapitałową w organizacji – solidarnie ze spółką oraz pomiędzy sobą – odpowiadają nadal osoby, które działały w jej imieniu. Sytuacja prawna wierzycieli spółki została więc wzmocniona – ponad wymagania art. 7 pierwszej dyrektywy Rady 68/151/EWG⁵² (obecnie art. 7 ust. 2 dyrektywy 2017/1132) – kosztem zwiększonego ryzyka jej reprezentantów:

- 1) odpowiedzialność osób działających w imieniu spółki w organizacji nie jest odpowiedzialnością subsydiarną – wierzyciele mogą kierować swe roszczenia z tytułu zobowiązań zaciągniętych w stadium organizacji zarówno do spółki, jak i do osób działających w jej imieniu;
- 2) odpowiedzialności osób działających w imieniu spółki kapitałowej w organizacji za jej zobowiązania nie wyłącza **zatwierdzenie** czynności tych osób przez zgromadzenie wspólników albo walne zgromadzenie; z chwilą zatwierdzenia ustaje natomiast odpowiedzialność tych osób **wobec spółki** (art. 161 § 3, art. 300¹¹ § 3, art. 323 § 3 k.s.h.).

W sprawach nieuregulowanych w ustawie do spółki kapitałowej w organizacji stosuje się **odpowiednio** przepisy dotyczące danego „dojrzałego” jej typu (art. 11 § 2 k.s.h.).

⁵² Pierwsza dyrektywa Rady 68/151/EWG z 9.03.1968 r. w sprawie koordynacji gwarancji, jakie są wymagane w Państwach Członkowskich od spółek w rozumieniu art. 58 akapit drugi Traktatu, w celu uzyskania ich równoważności w całej Wspólnocie, dla zapewnienia ochrony interesów zarówno wspólników, jak i osób trzecich (Dz.Urz. WE L 65, s. 8).

4.2.3. Rozwiązanie spółki kapitałowej w organizacji

Kodeks spółek handlowych wskazuje dwie przyczyny rozwiązania spółki kapitałowej w organizacji (art. 169, 300¹³ § 1 i art. 325 § 1 k.s.h.):

- 1) niezgłoszenie spółki do rejestru przedsiębiorców w terminie sześciu miesięcy od dnia zawarcia umowy spółki z o.o. bądź od daty sporządzenia statutu spółki akcyjnej (np. dlatego, że nie wszystkie akcje zostały objęte);
- 2) uprawomocnienie się postanowienia sądu odmawiającego zarejestrowania spółki. Sposób postępowania, które te zdarzenia powodują, zależy od tego, czy spółka może zwrócić niezwłocznie wszystkie wniesione wkłady oraz zaspokoić wierzytelności osób trzecich czy też nie⁵³.

W pierwszej sytuacji zarząd spółki z o.o. (akcyjnej, prostej spółki akcyjnej) powinien zarządzić zwrot wpłaconych sum i wkładów niepieniężnych (art. 170 § 1 zdanie pierwsze *a contrario*, art. 325 § 1 k.s.h.). Zarząd spółki akcyjnej zobowiązany jest ponadto niezwłocznie zawiadomić (przez ogłoszenie) osoby mające interes prawny o tym, że spółka w organizacji nie została zarejestrowana. Jeżeli spółka akcyjna, która nie została zgłoszona do zarejestrowania, nie ma zarządu, to – zgodnie z art. 325 § 2 k.s.h. – **zwrotu wkładów** dokonują jej założyciele (osoby, które podpisały statut).

zwrot wkładów

Jeżeli natomiast spółka kapitałowa w organizacji nie jest w stanie dokonać niezwłocznie zwrotu wszystkich wkładów lub w pełni pokryć wierzytelności osób trzecich, to zarząd dokona jej likwidacji. Jeżeli spółka w organizacji nie ma zarządu, to likwidacji spółki dokonują **likwidator** albo likwidatorzy ustanowieni przez zgromadzenie wspólników (walne zgromadzenie) albo sąd rejestrowy (art. 170 § 1, art. 326 § 1 k.s.h.).

**procedura
likwidacji spółki
w organizacji**

Likwidatorzy powinni ogłosić jednokrotnie o otwarciu likwidacji, wzywając wierzycieli do zgłoszenia swych wierzytelności w terminie miesiąca od dnia ogłoszenia. Do likwidacji spółki kapitałowej w organizacji stosuje się odpowiednio przepisy dotyczące likwidacji spółki (art. 170 § 2, art. 326 § 2 k.s.h.).

Spółka w organizacji ulega **rozwiązaniu** z dniem zatwierdzenia przez zgromadzenie wspólników bądź walne zgromadzenie sprawozdania likwidacyjnego. Sprawy rejestrowe związane z likwidacją spółki w organizacji należą do sądu rejestrowego właściwego ze względu na siedzibę spółki (art. 170 § 4 i 5, art. 326 § 4 i 5 k.s.h.).

**rozwiązanie
spółki w organi-
zacji**

⁵³ A. Barczak-Oplustil, K. Oplustil, *Spółki kapitałowe w stadium organizacji*, Warszawa 2002, s. 99.

Zgłoszenie zawiązania spółki do sądu rejestrowego leży w gestii zarządu spółki w organizacji (art. 164 § 1 zdanie pierwsze, art. 300¹² § 1 zdanie pierwsze, art. 316 § 1 zdanie pierwsze k.s.h.).

4.2.4. Wpis do rejestru

skutki wpisu do rejestru spółki w organizacji

Z chwilą wpisu do rejestru spółka kapitałowa w organizacji staje się „dojrzałą” spółką z o.o., prostą spółką akcyjną albo spółką akcyjną. Spółka wpisana do rejestru jest tym samym podmiotem, którym była w stadium organizacji. Nie jest jednak takim samym podmiotem, ponieważ z chwilą wpisu do rejestru uzyskuje osobowość prawną (art. 12 zdanie pierwsze k.s.h.).

4.3. Wkłady do spółki kapitałowej

4.3.1. Wkłady jako źródło pokrycia kapitału zakładowego spółki

rola wkładów do spółki kapitałowej

Zobowiązanie wspólników do wniesienia wkładów jest przedmiotowo istotnym elementem każdej umowy spółki handlowej (art. 3 k.s.h.). W spółkach kapitałowych wniesienie wkładów odgrywa jednak szczególną rolę, ponieważ służy pokryciu **kapitału zakładowego**.

Wkładem jest prawo majątkowe wnoszone do spółki, za które wspólnik uzyskuje inne prawo, a mianowicie udział (akcję) w tej spółce. Z uwagi na przedmiot prawa majątkowego wyróżnia się wkłady pieniężne (pieniądz gotówkowy i bezgotówkowy) lub niepieniężne (aporty). Ten drugi rodzaj wkładów wymaga szerszego omówienia.

4.3.2. Wkłady niepieniężne do spółek kapitałowych

kryteria zdolności aportowej

Kodeks spółek handlowych nie zawiera definicji wkładu niepieniężnego. Na podstawie przepisów Kodeksu – w tym także przepisów **części ogólnej** – można natomiast wskazać typowe cechy wkładu niepieniężnego (kryteria zdolności aportowej). W **części ogólnej** Kodeksu zostały uregulowane także szczególne instytucje prawne dotyczące wkładów niepieniężnych, których celem jest ochrona interesów wierzycieli (art. 14 § 2 i 4 k.s.h.).

4.3.2.1. Kryteria zdolności aportowej

4.3.2.1.1. Kryterium negatywne: świadczenie pracy bądź usług

Przedmiotem wkładu do spółki z o.o., spółki akcyjnej albo przeznaczonego na kapitał akcyjny prostej spółki akcyjnej nie może być świadczenie pracy bądź usług (art. 14 § 1 *in fine* k.s.h.). Dotyczy to zarówno usług, które mają być świadczone w przyszłości na rzecz zarejestrowanej spółki (np. pełnienie funkcji członka zarządu), jak i usług świadczonych przy jej powstawaniu. Artykuł 14 § 1 *in fine* k.s.h. jest zgodny z art. 7 zdanie drugie dyrektywy 77/91 (obecnie art. 46 dyrektywy 2017/1132).

świadczenie
pracy bądź usług

W odniesieniu do spółki z o.o. zakaz zaliczania na poczet wkładu wspólnika jego wynagrodzenia za usługi świadczone przy powstaniu spółki (tzw. prowizja grynderska) *expressis verbis* został sformułowany w art. 158 § 2 *in fine* k.s.h. Brak zdolności aportowej usług świadczonych przy powstawaniu spółki akcyjnej wynika natomiast z systemowej wykładni art. 311 § 1 k.s.h. (o sprawozdaniu założycieli), w którym przedmiot wkładów niepieniężnych (art. 311 § 1 pkt 1 k.s.h.) i usługi świadczone przy powstaniu spółki (art. 311 § 1 pkt 3 k.s.h.) są traktowane jako odrębne kategorie prawne⁵⁴.

4.3.2.1.2. Kryteria pozytywne

Zgodnie z art. 46 dyrektywy 2017/1132 wkładem mogą być **aktywa dające się wycenić**. Natomiast zgodnie z Kodeksem spółek handlowych, praktyką orzecniczą oraz postulatami nauki prawa wspomniane kryterium nie jest wystarczające. Tytułem przykładu można wskazać wymóg **zbywalności** oraz **zdolności bilansowej** aportu.

możliwość osza-
cowania aportu

Zgodnie z art. 14 § 1 k.s.h. prawo majątkowe wnoszone do spółki kapitałowej tytułem aportu musi być zbywalne zarówno przez wspólnika, jak i przez spółkę. *De lege lata* nie można więc ani wnieść, ani ustanowić prawa użytkowania (art. 254 k.c.) na rzecz spółki. Ponadto przedmiotem aportu mogą być tylko prawa majątkowe, które „mogą jako aktywa wejść do bilansu spółki”⁵⁵. Przy takim założeniu jako aport do spółki nie może być np. wnoszone samodzielnie prawo do klientów. Prawo do klientów może zostać wniesione do spółki tytułem

⁵⁴ A. Szumański, *Wkłady niepieniężne do spółek kapitałowych*, Warszawa 1997, s. 104; A. Szumański [w:] S. Sołtysiński, A. Szajkowski, A. Szumański, J. Szwaja, *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, t. 1, *Komentarz do artykułów 1–150*, Warszawa 2001, s. 237, art. 14, nt 10.

⁵⁵ Postanowienie SN z 19.09.1990 r., III CRN 81/90, PUG 1991/5, poz. 25.

aportu jedynie jako element przedsiębiorstwa w rozumieniu art. 55¹ k.c.⁵⁶ Dla dokonania wpisu w odpowiedniej pozycji bilansu niezbędne jest oznaczenie oraz oszacowanie aportu⁵⁷ (kryterium wartości majątkowej⁵⁸, kryterium weryfikowalnej wartości gospodarczej⁵⁹).

Wśród dopuszczalnych przedmiotów aportu wymienia się najczęściej: prawo własności nieruchomości oraz rzeczy ruchomych, prawo użytkowania wieczystego, przedsiębiorstwo w rozumieniu art. 55¹ k.c., prawa na dobrach niematerialnych, takie jak autorskie prawa majątkowe, know-how itp., papiery wartościowe i prawa udziałowe (akcje, udziały itp.). W orzecznictwie sądowym wśród dopuszczalnych przedmiotów aportu SN wymienił także, przykładowo, weksel własny *in blanco* z poręczeniem wekslowym indosowany *in blanco*, wierzytelności przysługujące wspólnikom wobec spółki, prawo najmu lokalu użytkowego przysługujące najemcy itp.⁶⁰

problem standardu dyrektywy

Zasadne jest jednak pytanie, czy wymogi dotyczące zdolności aportowej są zgodne z dyrektywą 2017/1132. Odpowiedź na nie zależy od tego, jakie stanowisko zajmuje się odnośnie do **standardu**, którym dyrektywa się posługuje. Jeżeli przyjmiemy – za czym przemawia więcej argumentów – że jest to standard **minimalny**⁶¹, to znaczy, że ustawodawca krajowy może wymagać więcej, niż przewiduje dyrektywa. Jeżeli natomiast przyjmiemy, że jest to standard **maksymalny**, to zwiększenie wymagań byłoby niezgodne z dyrektywą⁶².

4.3.2.2. Ochrona interesów wierzycieli

W części ogólnej Kodeksu spółek handlowych zostały uregulowane następujące instytucje prawne dotyczące wkładów niepieniężnych do spółek kapitałowych, mające na celu ochronę interesów wierzycieli:

⁵⁶ A. Szumański [w:] S. Sołtysiński, A. Szajkowski, A. Szumański, J. Szwaja, *Kodeks spółek handlowych...*, t. 1, 2001, s. 238, art. 14, nt 12; por. T. Bieniek, P. Pinior, *Klientela jako przedmiot wkładu niepieniężnego*, Pr. Spółek 2002/4, s. 8–11.

⁵⁷ A. Szumański, *Wkłady...*, s. 96.

⁵⁸ A. Opalski, *Kapitał zakładowy i akcje* [w:] *System Prawa Prywatnego*, red. Z. Radwański, t. 17B, *Prawo spółek kapitałowych*, red. S. Sołtysiński, Warszawa 2010, s. 104, nb 24.

⁵⁹ T. Sójka, *Umowa...*, s. 367–369. Szerzej na ten temat: *Wkłady niepieniężne w spółkach handlowych*, red. W. Popiołek, Warszawa 2014.

⁶⁰ Szerzej na ten temat zob. J.A. Strzępka, E. Zielińska [w:] *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, red. J.A. Strzępka, Warszawa 2012, s. 63–64, art. 14, nt 1–2, s. 341–360, art. 158, nt 3.

⁶¹ A. Opalski, *Kapitał...*, s. 105–106, nb 26; A. Opalski [w:] *Kodeks spółek handlowych...*, red. A. Opalski, t. 3A, s. 227, art. 14, nt 10.

⁶² K. Oplustil, *Wkłady niepieniężne w prawie europejskim i polskim – zdolność aportowa, zabezpieczenie należytej wyceny, ukryte aporty* [w:] *Instytucje prawne dyrektywy kapitałowej*, cz. 2, *Europejskie prawo spółek*, red. M. Cejmer, J. Napierała, T. Sójka, t. 2, Kraków 2005.

- 1) zakaz potrącania wierzytelności z tytułu wpłaty na udziały (akcje),
- 2) odpowiedzialność wspólnika za wady wkładu niepieniężnego⁶³.

Ad 1) Zakaz potrącania wierzytelności z tytułu wpłaty na udziały (akcje)

**przyczyny zakazu
potrącenia
wierzytelności
z tytułu wpłat
na udziały (akcje)**

Potrącenie polega na umorzeniu dwóch przeciwstawnych wierzytelności w następstwie złożenia **jednostronnego** oświadczenia jednego wierzyciela drugiej stronie (art. 499 k.c.). Kodeks spółek handlowych zakazuje jednak potrącania przez wspólnika (akcjonariusza) swoich wierzytelności wobec spółki z wierzytelnością spółki względem niego z tytułu należnej wpłaty na poczet udziałów albo akcji (art. 14 § 4 zdanie pierwsze k.s.h.). Celem tego przepisu jest zapobieżenie sytuacji, w której wspólnik (akcjonariusz) mógłby **jednostronnie** spowodować zwolnienie spółki i siebie ze spełnienia wzajemnych świadczeń. Mogłoby to bowiem doprowadzić do naruszenia zarówno **interesu spółki**, jak i **interesów jej wierzycieli**.

W konkretnej sytuacji wzajemna wierzytelność akcjonariusza mogłaby bowiem okazać się „gorsza” (ponieważ np. jest nieściągalna) niż wierzytelność przysługująca spółce z tytułu pokrycia kapitału, a „dług z tytułu pokrycia kapitału ma status szczególny”⁶⁴. Artykuł 14 § 4 zdanie pierwsze k.s.h. eliminuje również możliwość nadużywania instytucji potrącenia, gdy wartość wierzytelności jest wątpliwa (np. wysokość odszkodowania, którego wspólnik domaga się od spółki) lub gdy jest to wierzytelność fikcyjna⁶⁵.

⁶³ Na mocy art. 421 pkt 1 ustawy z 15.05.2015 r. – Prawo restrukturyzacyjne (Dz.U. z 2020 r. poz. 814 ze zm.), która weszła w życie z 1.01.2016 r., uchylony został art. 14 § 3 k.s.h. W uzasadnieniu projektu ustawy (VII kadencja, druk sejm. nr 2824) czytamy: „Proponuje się uchylenie art. 14 § 3 przewidującego, że wierzytelność wspólnika albo akcjonariusza z tytułu pożyczki udzielonej spółce kapitałowej uważa się za jego wkład do spółki w przypadku ogłoszenia jej upadłości w terminie dwóch lat od dnia zawarcia umowy pożyczki, oraz jednocześnie ustanowienie **kategorii czwartej** zaspokojenia (art. 342 ust. 1 p.u.n.). Brak jest racjonalnych podstaw, by skutek, o którym mowa w art. 14 § 3 k.s.h., realizował się automatycznie na skutek ogłoszenia upadłości. Zauważyć należy, że w praktyce występują postępowania upadłościowe, w których wierzyciele są zaspokojeni w całości. W takim przypadku brak jest powodów wykluczających możliwość zwrotu pożyczki wspólnikowi. Nie negując *ratio legis* obecnego rozwiązania, całkowicie wystarczające jest w miejsce art. 14 § 3 k.s.h. stworzenie **dodatkowej kategorii zaspokojenia** [podkr. J.N. i T.S.] umożliwiającej zaspokojenie wspólnika albo akcjonariusza po wcześniejszym zaspokojeniu wszystkich innych wierzytelności”. Zgodnie z treścią zmienionego art. 342 ust. 1 pkt 4 p.u. kategoria czwarta obejmuje „należności wspólników albo akcjonariuszy z tytułu pożyczki lub innej czynności prawnej o podobnych skutkach, w szczególności dostawy towaru z odroczonym terminem płatności, dokonanej na rzecz upadłego będącego spółką kapitałową w okresie pięciu lat przed ogłoszeniem upadłości, wraz z odsetkami”.

⁶⁴ A.W. Wiśniewski, *Prawo o spółkach. Podręcznik praktyczny*, t. 3, *Spółka akcyjna*, Warszawa 1993, s. 105.

⁶⁵ A. Szumański [w:] S. Sołtysiński, A. Szajkowski, A. Szumański, J. Szwaja, *Kodeks spółek handlowych...*, t. 1, 2012, s. 242, art. 14, nt 17.

**konwersja
wierzitelności
na wkład**

Wspomniane zagrożenia nie powstają natomiast w wypadku potrącenia umownego. Dlatego też Kodeks spółek handlowych nie zakazuje **potrącenia umownego** wierzitelności spółki w stosunku do wspólnika z tytułu niewniesionego wkładu z wierzitelnością tego wspólnika przysługującą mu w stosunku do spółki (art. 14 § 4 zdanie drugie k.s.h.). Z chwilą „wniesienia” takiego wkładu wierzitelność wspólnika zostaje umorzona. Co prawda spółce nie przybywa wówczas aktywów (praw majątkowych), ale zmniejszenie zobowiązań (pasywów) polepsza sytuację spółki i jej wierzycieli.

**obowiązek
świadczenia
wyrównawczego****Ad 2) Odpowiedzialność wspólnika za wady wkładu niepieniężnego**

Po wniesieniu do spółki prawidłowo wycenionego wkładu niepieniężnego może się okazać, że ma on wady fizyczne lub prawne zmniejszające jego wartość lub użyteczność. Wspólnik albo akcjonariusz, który wniósł wkład niepieniężny mający wadę, jest zobowiązany do **wyrównania** spółce różnicy między wartością wkładu przyjętą w umowie albo w statucie spółki a jego rzeczywistą wartością rynkową (zbywcą) z chwili objęcia udziałów albo akcji (art. 14 § 2 zdanie pierwsze k.s.h.). Po spełnieniu przez wspólnika pieniężnego świadczenia wyrównawczego spółka powinna być w takiej sytuacji, w jakiej byłaby, gdyby wniesiony wkład nie był wadliwy.

W konkretnej sytuacji możliwe jest wykonanie świadczenia wyrównawczego w formie niepieniężnej (np. dostarczenie brakujących elementów urządzenia) lub w formie wymiany wadliwego przedmiotu wkładu na wolny od wad, lub jego naprawy. Zawsze jednak należy mieć na względzie, że świadczenie wyrównawcze nie może prowadzić do niedozwolonej na gruncie Kodeksu spółek handlowych tzw. **podmiany aportu**, czyli zastąpienia przedmiotu wkładu określonego w umowie innym przedmiotem. Na przykład wadliwej maszyny nie można zastąpić innym urządzeniem. Świadczenia wyrównawczego nie można również zastąpić zmniejszeniem liczby objętych przez wspólnika udziałów czy akcji ani odstąpieniem przez spółkę od umowy spółki⁶⁶.

**uprawnienia
przysługujące spółce
w umowie
(statucie)**

Umowa spółki (statut) nie może zwolnić wspólnika (akcjonariusza) od odpowiedzialności wyrównawczej. Może natomiast przewidywać, że spółce przysługują – obok roszczenia o świadczenie wyrównawcze – również **inne uprawnienia** (art. 14 § 2 zdanie drugie k.s.h.). Na przykład na mocy umowy (statutu) wydanie spółce wadliwego przedmiotu aportu może być przesłanką automatycznego umorzenia udziałów albo akcji (art. 199 § 4, art. 300⁴⁶, 359 § 6 k.s.h.).

⁶⁶ Szerzej na temat odpowiedzialności wyrównawczej wspólnika A. Szumański [w:] S. Sołtyński, A. Szajkowski, A. Szumański, J. Szwaja, *Kodeks spółek handlowych...*, t. 1, 2012, s. 245 i n., art. 14, nt 20–28.

4.4. Zgoda innego organu spółki jako przesłanka skuteczności czynności prawnej dokonanej przez zarząd

4.4.1. Wymóg zgody innego organu jako ograniczenie wykonywania mandatu przez członka zarządu

4.4.1.1. Zarząd jako organ spółki kapitałowej

Spółka kapitałowa – jak każda osoba prawna – działa przez swoje **organy** w sposób przewidziany w ustawie i opartym na niej statucie (art. 38 k.c.). Struktura organów spółek kapitałowych w Kodeksie spółek handlowych oparta jest na dwóch regułach:

- 1) Kodeks spółek handlowych uwzględnia **zasadę rozdziału funkcji** właścicielskich i funkcji zarządczych spółek kapitałowych; funkcje właścicielskie realizuje zgromadzenie wspólników (walne zgromadzenie), podejmując uchwały w podstawowych sprawach spółki, natomiast funkcje zarządcze należą do zarządu oraz rady nadzorczej;
- 2) Kodeks spółek handlowych co do zasady przyjmuje **dualistyczny** model realizacji funkcji zarządczych przez organy spółki, a mianowicie:
 - a) **zarząd** spółki prowadzi sprawy spółki i ją reprezentuje (art. 201 § 1, art. 368 § 1 k.s.h.),
 - b) **rada nadzorcza** sprawuje stały nadzór nad działalnością spółki we wszystkich dziedzinach jej działalności (art. 219 § 1, art. 382 § 1 k.s.h.); w spółce z o.o. organem kontrolnym jest również **komisja rewizyjna** (art. 213 k.s.h.).

Wyjątek wprowadzają przepisy o prostej spółce akcyjnej, które dopuszczają ustanowienie w spółce, zamiast zarządu, rady dyrektorów, czyli organu charakterystycznego dla tzw. systemów monistycznych (art. 300⁵² § 1 k.s.h.). Rada dyrektorów łączy w sobie funkcje zarządcze i nadzorcze – prowadzi sprawy spółki, reprezentuje spółkę oraz sprawuje nadzór nad prowadzeniem spraw spółki (art. 300⁷³ § 1 k.s.h.).

Wzajemne relacje między organami spółki kapitałowej wyznaczają dwie dyrektywy – zasady:

- 1) **zasada rozdziału kompetencji** między organy spółki, zgodnie z którą organy spółek nie mogą wchodzić w kompetencje innych organów bez ustawowego umocowania;

struktura organów spółki

zasada rozdziału funkcji właścicielskich i zarządczych

model dualistyczny

zasada rozdziału kompetencji organów spółki

domniemanie kompetencji zarządu

- 2) **domniemanie kompetencji zarządu** oznacza, że w sprawach nieprzekazanych wyraźnie innym organom reprezentowanie spółki oraz prowadzenie jej spraw należą do zarządu⁶⁷.

Jedynie w określonych, wyjątkowych sytuacjach **prowadzenie spraw spółki** polegające na zwoływaniu zgromadzenia wspólników (walnego zgromadzenia) zostało przekazane radzie nadzorczej i komisji rewizyjnej (art. 235 § 2, art. 300⁸⁴ § 2, art. 399 § 2 k.s.h.), akcjonariuszom reprezentującym połowę kapitału zakładowego lub co najmniej połowę głosów w spółce (art. 399 § 3 k.s.h.) oraz osobom trzecim (art. 235 § 3, art. 300⁸⁴ § 3, art. 399 § 4 k.s.h.). Przekazanie innym organom kompetencji do **reprezentacji** spółki przybiera dwojakiego rodzaju postać: po pierwsze – przez umocowanie rady nadzorczej do reprezentowania spółki przy zawieranej umowie między spółką a członkiem zarządu oraz w sporze z członkiem zarządu (art. 210, 379 k.s.h.); po drugie – przez umocowanie zgromadzenia wspólników (walnego zgromadzenia) do powołania w drodze uchwały pełnomocnika do reprezentowania spółki w umowach i sporach z członkiem zarządu (art. 210, 300⁶⁷, 379 k.s.h.) oraz w sporze dotyczącym uchylenia lub stwierdzenia nieważności uchwały zgromadzenia wspólników lub walnego zgromadzenia (art. 253 § 1, art. 300¹⁰¹, art. 426 § 1 k.s.h.).

mandat członka zarządu

W sprawach, które nie zostały przekazane innym organom spółki, prawo członka zarządu do prowadzenia spraw spółki i jej reprezentacji dotyczy wszystkich czynności sądowych i pozasądowych. Prawa tego (mandatu członka zarządu) nie można ograniczyć ze skutkiem prawnym wobec osób trzecich (art. 204, 300⁶⁵, 372 k.s.h.).

Członkowie zarządu podlegają także różnego rodzaju ograniczeniom dotyczącym korzystania z przysługujących im praw (**wykonywania mandatu**).

4.4.1.2. Ograniczenia wykonywania mandatu przez członka zarządu

postacie ograniczeń wykonywania mandatu

Ograniczenia członków zarządu w wykonywaniu mandatu wynikają z różnych źródeł: z ustawy, umowy, statutu, regulaminu zarządu, uchwał rady nadzorczej, uchwał wspólników albo walnego zgromadzenia (art. 207, 300⁵³, 375 k.s.h.). W Kodeksie spółek handlowych ograniczenia członków zarządu przybierają następujące postacie:

⁶⁷ A. Szumański, *Czynności prawne spółki kapitałowej podjęte przez jej zarząd bez zgody rady nadzorczej lub zgromadzenia wspólników (walnego zgromadzenia)*, PPH 1997/7, s. 4; J.P. Naworski, *Skutki przekroczenia przez zarządy spółek kapitałowych ograniczeń do dokonywania czynności prawnych (próba wykładni art. 17 kodeksu spółek handlowych)*, PPH 2001/1, s. 41.

- 1) narzucenie sposobu korzystania przez członków zarządu z przyznanej im kompetencji, np. wymóg **reprezentacji łącznej** spółki przez zarząd wieloosobowy (art. 205 § 1, art. 300⁶⁶ § 1, art. 373 § 1 k.s.h.);
- 2) wprowadzenie nakazu ujawnienia sprzeczności interesów oraz wstrzymania się od udziału w rozstrzyganiu spraw w wypadku konfliktu interesów członka zarządu i spółki (art. 209, 300⁵⁵ § 1, art. 377 k.s.h.);
- 3) uzależnienie skuteczności czynności prawnej dokonanej przez spółkę od **uzyskania zgody** zgromadzenia wspólników (art. 15, 228, 229, 230 k.s.h.), zgody walnego zgromadzenia (art. 15, 300⁸¹, 300¹¹⁴ § 3, art. 345 § 5, art. 393, 394, 433 § 5 k.s.h.) albo zgody rady nadzorczej (art. 220, 349 § 1 zdanie drugie, art. 384 k.s.h.);
- 4) inne ograniczenia, niezwiązane bezpośrednio z prowadzeniem spraw spółki i jej reprezentacją, np. **zakaz konkurencji** (art. 211, 300⁵⁵ § 3, art. 380 k.s.h.).

Naruszenie przez członka zarządu wymienionych wyżej ograniczeń może powodować dwojakiego rodzaju skutki:

- 1) **skutki wobec spółki**, a więc dotyczące relacji między członkami zarządu a spółką. Ponoszenie konsekwencji wewnętrznych oznacza odpowiedzialność organizacyjną lub odpowiedzialność cywilnoprawną członków zarządu wobec spółki. Na przykład członek zarządu naruszający zakaz konkurencji (art. 211, 300⁵⁵ § 1, art. 380 k.s.h.) musi się liczyć z tym, że zostanie odwołany z piastowanej funkcji⁶⁸;
- 2) **skutki zewnętrzne** dotyczące podjętej przez zarząd czynności prawnej. Naruszenie ograniczeń w sprawowaniu funkcji przez członków zarządu (niezależnie od sankcji wewnętrznych) może wywierać wpływ na dokonaną czynność prawną (art. 17 § 1 k.s.h.).

skutki naruszenia ograniczeń

skutki wobec spółki

skutki zewnętrzne

4.4.2. Dokonanie przez zarząd czynności prawnej bez zgody innego organu

W szczególny i kompleksowy sposób w **przepisach ogólnych** Kodeksu spółek handlowych została uregulowana problematyka skutków dokonania przez spółkę czynności prawnej **bez wymaganej zgody** zgromadzenia wspólników (walnego zgromadzenia) bądź rady nadzorczej. Skutki braku wymaganej zgody zależą od tego, czy wymóg zgody wynika z ustawy czy z umowy (statutu) spółki.

skutki braku zgody innego organu

⁶⁸ A. Kidyba, *Kodeks...*, s. 612.

4.4.2.1. Ustawowy wymóg zgody

ustawowe obowiązki uzyskania zgody

Wymóg wyrażenia zgody przez organy spółki na dokonanie przez spółkę czynności prawnej może wynikać z Kodeksu spółek handlowych lub z innych ustaw.

W Kodeksie spółek handlowych wymóg uzyskania zgody na dokonanie czynności prawnej przez spółkę nałożony został zarówno w przepisach ogólnych, jak i w przepisach dotyczących poszczególnych spółek kapitałowych.

zgoda na zawarcie umowy z członkami władz spółki

W **przepisach ogólnych** Kodeksu spółek handlowych został uregulowany szczególny przypadek wymogu zgody organów spółki przy zawieraniu przez spółkę kapitałową umowy kredytu, pożyczki, poręczenia lub innej podobnej umowy z członkami władz spółki (art. 15 k.s.h.). Kodeks spółek handlowych rozróżnia dwie sytuacje. Pierwsza odnosi się do zawierania wspomnianych umów z członkiem zarządu, rady nadzorczej, komisji rewizyjnej, prokurentem, likwidatorem albo umowy na rzecz którejkolwiek z tych osób. O ile ustawa nie stanowi inaczej, wymagana jest wówczas zgoda zgromadzenia wspólników albo walnego zgromadzenia (art. 15 § 1 k.s.h.) spółki będącej stroną umowy. W drugiej sytuacji przedmiotowe umowy zawierane są przez spółkę zależną z członkiem zarządu, prokurentem lub likwidatorem spółki dominującej. Zawarcie takich umów wymaga także zgody zgromadzenia wspólników albo walnego zgromadzenia akcjonariuszy spółki dominującej (art. 15 § 2 k.s.h.)⁶⁹.

inne przepisy nakładające obowiązek uzyskania zgody

Wymóg zgody na dokonanie czynności prawnej przez spółkę jest przewidziany również w przepisach Kodeksu spółek handlowych regulujących spółkę z o.o., prostą spółkę akcyjną oraz spółkę akcyjną, a mianowicie:

- 1) konieczność uzyskania zgody zgromadzenia wspólników spółki z o.o. przewidują art. 228, 229, 230 oraz art. 275 § 3 k.s.h. (zgoda wszystkich wspólników);
- 2) konieczność uzyskania zgody walnego zgromadzenia prostej spółki akcyjnej przewidują art. 300⁸¹, 300¹¹⁴ § 3;
- 3) konieczność uzyskania zgody walnego zgromadzenia spółki akcyjnej przewidują art. 345 § 5, art. 393, 394 oraz art. 433 § 5 k.s.h.;
- 4) konieczność uzyskania zgody rady nadzorczej spółki akcyjnej przewidują art. 349 § 1 zdanie drugie, art. 446 § 2 oraz art. 447 § 2 k.s.h.

nieważność czynności prawnej

Skutek dokonania czynności prawnej bez wymaganej ustawą zgody został uregulowany w art. 17 § 1 i 2 k.s.h. Zgodnie z tymi przepisami, jeżeli do dokonania

⁶⁹ Artykuł 15 § 2 k.s.h. był dwukrotnie nowelizowany – w 2003 i w 2008 r. W ramach tych dwóch kolejnych nowelizacji ustawodawca konsekwentnie przenosił uprawnienia decyzyjne dotyczące zawierania przez spółki zależne umów z członkami władz spółek dominujących na podmioty stojące wyżej w strukturach grupowań spółek.

czynności prawnej przez spółkę ustawa wymaga uchwały wspólników (walnego zgromadzenia) bądź rady nadzorczej, czynność prawna dokonana bez wymaganej uchwały jest **nieważna**. Również tutaj przez ustawę należy rozumieć nie tylko Kodeks spółek handlowych, lecz także inne ustawy kreujące wymóg uzyskania zgód organów stanowiących albo nadzorczych spółek kapitałowych na dokonanie konkretnych czynności⁷⁰. Nieważna będzie również czynność prawna dokonana mimo odmowy udzielenia zgody wyrażonej wprost lub *per facta concludentia* (np. jeżeli walne zgromadzenie podejmie uchwałę o wyrażeniu zgody na zbycie nieruchomości innej osobie).

Zgoda organów spółki może być co do zasady⁷¹ wyrażona zarówno przed złożeniem oświadczenia przez spółkę (co można uznać za regułę), jak i po jego złożeniu, nie później jednak niż w terminie dwóch miesięcy od dnia złożenia oświadczenia. Potwierdzenie wyrażone po złożeniu oświadczenia woli przez spółkę ma moc wsteczną od chwili dokonania czynności prawnej (*ex tunc*).

Redakcja art. 17 § 1 i 2 k.s.h. wskazuje, iż konsekwencją braku wymaganej ustawą zgody innego organu spółki jest bezwzględna nieważność dokonanej czynności prawnej⁷². Dyskusyjny jest natomiast charakter prawny czynności prawnej dokonanej bez wymaganej ustawą zgody, wobec której nie upłynął jeszcze dwumiesięczny termin, w którym *ex post* zgoda taka może zostać wyrażona. Problem ten jest praktycznie doniosły, w szczególności w odniesieniu do umów zawieranych w formie aktu notarialnego – powstaje bowiem pytanie, czy notariusz może brać udział w sporządzaniu takiej umowy.

Należy przyjąć, że czynność prawna dokonana przez spółkę bez wymaganej ustawą zgody jest ważna, choć do czasu jej potwierdzenia jest bezskuteczna (bezskuteczność zawieszona)⁷³. Tym samym notariusz może uczestniczyć w spo-

⁷⁰ A. Opalski [w:] *Kodeks spółek handlowych...*, red. A. Opalski, t. 3A, s. 280, art. 17, nt 11.

⁷¹ Wyjątek przewidziano w art. 345 § 5 zdanie drugie k.s.h., zgodnie z którym art. 17 § 2 k.s.h. nie stosuje się w przypadku finansowego wsparcia przez spółkę akcyjną nabycia lub objęcia emitowanych przez nią akcji bez uprzedniej zgody walnego zgromadzenia.

⁷² A. Szumański [w:] S. Sołtysiński, A. Szajkowski, A. Szumański, J. Szwaja, *Kodeks spółek handlowych...*, t. 1, 2012, s. 253, art. 17, nt 29.

⁷³ Z. Radwański [w:] *System Prawa Prywatnego*, red. Z. Radwański, t. 2, *Prawo cywilne – część ogólna*, red. Z. Radwański, Warszawa 2002, s. 444, nb 59; R. Pabis, *Skutki...*, s. 21. Czynność prawna „kulejąca” (*negotium claudicans*), dopóki nie zostanie potwierdzona, nie wywołuje przewidzianych w niej skutków prawnych. Przed upływem terminu, do którego czynność powinna być zostać potwierdzona, strony nie mogą jednak powołać się na jej nieważność. Upływ terminu lub odmowa potwierdzenia powodują bezwzględną nieważność tej czynności. Natomiast potwierdzenie powoduje, że czynność staje się skuteczna od początku (*ex tunc*). Szerzej na ten temat Z. Kuniewicz, S. Czepita, *Aspekty wadliwości czynności prawnych spółki kapitałowej*, RPEiS 2002/3, s. 1–12, oraz P. Antoszek, *Cywilnoprawny charakter uchwał wspólników spółek kapitałowych*, Warszawa 2009, s. 294–302.

rzządzaniu takiej umowy, jednak jej pełna skuteczność uzależniona będzie od wyrażenia zgody przez odpowiedni organ spółki w terminie dwóch miesięcy.

Należy podkreślić, że zarówno uchylenie uchwały zezwalającej na dokonanie tej czynności prawnej, jak i stwierdzenie jej nieważności nie ma skutku wobec osób trzecich działających w dobrej wierze (art. 254 § 2 i 4 albo art. 427 § 2 i 4 k.s.h., także w zw. z art. 300¹⁰¹ k.s.h.), np. wobec działającego w dobrej wierze nabywcy nieruchomości.

4.4.2.2. Wymóg zgody wynikający z umowy albo statutu spółki

**ważność
czynności
prawnej**

Czynność prawna dokonana bez zgody właściwego organu spółki wymaganej wyłącznie przez umowę albo statut jest **ważna**. Jednakże – o czym już wyżej była mowa – nie wyklucza to odpowiedzialności członków zarządu, organizacyjnej lub odszkodowawczej, wobec spółki z tytułu naruszenia postanowień umowy lub statutu (art. 17 § 3 k.s.h.).

4.4.2.3. Wymóg zgody wynikający z uchwały organu stanowiącego spółki

Interesującą regulację wprowadziła ustawa o zasadach zarządzania mieniem państwowym. W przepisach art. 17 tej ustawy przewidziano, że podmiot uprawniony do wykonywania praw z udziałów albo akcji należących do Skarbu Państwa lub państwowa osoba prawna, w zakresie wykonywania praw z udziałów albo akcji w spółce, z wyłączeniem spółki w upadłości, są obowiązane podejmować działania mające na celu określenie, **w drodze uchwały walnego zgromadzenia** (zgromadzenia wspólników) lub w statucie (umowie) tej spółki, że zgody organu stanowiącego albo nadzorczego wymaga dokonywanie przez spółkę szeregu konkretnych czynności (zawieranie określonych umów najmu, dzierżawy, użyczenia, nabywanie określonych składników aktywów trwałych, obejmowanie, nabywanie, zbywanie akcji innych spółek o określonej wartości, zawieranie określonych umów o usługi prawne, usługi marketingowe, usługi w zakresie stosunków międzyludzkich (*public relations*) i komunikacji społecznej, usługi doradztwa związanego z zarządzaniem itp.). Należy przyjąć, że ograniczenia płynące z danej uchwały mają charakter wewnętrzny i dotyczą relacji pomiędzy zarządem a spółką (art. 207, art. 300⁵³ albo 375 k.s.h.). Dokonana przez członków zarządu czynność pozostaje ważna, jednakże muszą się oni liczyć z odpowiedzialnością organizacyjną lub odszkodowawczą.

4.5. Zasada równego traktowania wspólników i akcjonariuszy

Zgodnie z art. 20 k.s.h. wspólnicy albo akcjonariusze spółki kapitałowej powinni być traktowani jednakowo w takich samych okolicznościach.

Z cytowanego przepisu wynika norma zakazująca nierównego traktowania wspólników albo akcjonariuszy w takich samych okolicznościach (zakaz nieuzasadnionej dyskryminacji). Adresatem tej normy jest **spółka**⁷⁴, a obowiązek jej przestrzegania ciąży na wszystkich organach spółki⁷⁵.

Obowiązek równego traktowania akcjonariuszy nie ma charakteru bezwzględ- nego. Spółki mogą odstępować od standardu obiektywnie równego traktowania akcjonariuszy. Zasada równego traktowania akcjonariuszy oznacza jedynie „zakaz arbitralnej (nieuzasadnionej) dyskryminacji akcjonariusza”⁷⁶. Zgodnie z zasadą równego traktowania akcjonariuszy spółka akcyjna zobowiązana jest równo traktować wszystkich swoich akcjonariuszy w takich samych okolicz- nościach, z zastrzeżeniem dopuszczalnych ustawowo i statutowo oraz uspra- wiedliwionych interesem spółki wyjątków⁷⁷. Zatem „nierówne traktowanie akcjonariuszy w takich samych okolicznościach nie narusza zasady równego traktowania, jeśli jest ono obiektywnie **uzasadnione interesem spółki**”⁷⁸.

Interes spółki uzasadniający działanie spółki odbiegające od wzorca obiektyw- nie równego traktowania akcjonariuszy musi być odpowiednio sprecyzowany. Działanie to musi być właściwym instrumentem do jego ochrony. Ponadto stopień naruszenia obowiązku równego traktowania akcjonariuszy powinien być odpowiedni do rangi danego interesu⁷⁹. Nierówne traktowanie akcjona- riuszy jest zatem dopuszczalne, gdy nie istnieją mniej dotkliwe dla wszystkich akcjonariuszy środki ochrony konkretnego interesu spółki⁸⁰.

Pojęcie interesu spółki należy do fundamentalnych pojęć z zakresu prawa spółek, a pytanie o to, jak je rozumieć, jest częścią szerszego pytania o istotę spółki jako

**zasada jedna-
kowego trakto-
wania wspól-
ników (akcjona-
riuszy)**

⁷⁴ S. Sołtyśński, *Przepisy...*, s. 24.

⁷⁵ T. Sójka, *Zasada równego traktowania akcjonariuszy w kodeksie spółek handlowych – za- gadnienia podstawowe*, RPEiS 2000/4, s. 37.

⁷⁶ A. Opalski, *Zasada jednakowego traktowania wspólników i akcjonariuszy*, PPH 2012/6, s. 5 i n.

⁷⁷ T. Sójka, *Zasada...*, s. 45, wraz z podaną tam literaturą.

⁷⁸ T. Sójka, *Zasada...*, s. 45.

⁷⁹ M. Lutter [w:] *Kölner Kommentar zum Aktiengesetz*, red. W. Zöllner, Köln 1997.

⁸⁰ Ogólnie na temat warunków dopuszczalności nierównego traktowania akcjonariuszy por. M. Lutter [w:] *Kölner...*, red. W. Zöllner, s. 580.

osoby prawnej, a nawet o istotę osobowości prawnej⁸¹. Przedstawiciele doktryny nie są zgodni co do rozumienia pojęcia interesu spółki. Bywa on ujmowany albo autonomicznie, albo akcesoryjnie. Zwolennicy **autonomicznego** ujmowania interesu spółki uważają, że spółka ma swój własny interes odrębny od interesów wspólników, co wynika przede wszystkim z tego, że posiada odrębną osobowość prawną⁸². Według zwolenników „**akcesoryjnego**” ujęcia interesu spółki, które jest naszym zdaniem właściwsze, jest on natomiast jedynie wypadkową interesów zaangażowanych w spółkę osób⁸³. Interes spółki niewątpliwie nie jest tożsamy z interesem większości akcjonariuszy. Jest on wyznaczany przez cel spółki jako odrębnej od swoich udziałowców struktury organizacyjnej (art. 3 k.s.h.). Przed kryzysem gospodarczym, który miał miejsce w latach 2007–2009, dominował tzw. *shareholder value model*, przyjmujący – w odniesieniu do spółek kapitałowych zawiązywanych w celach zarobkowych – że ich interes sprowadza się do maksymalizacji zysków dla swoich akcjonariuszy⁸⁴. Po kryzysie gospodarczym model ten, zakładający wyłącznie aspekt szybkiego powiększania środków powierzonych spółce przez akcjonariuszy (wyłącznie w interesie tych akcjonariuszy), się zdewaluował⁸⁵. Doprowadził on do tego, że menedżerowie, skupiając się przede wszystkim na osiąganiu krótkoterminowych celów (ang. *short-termism*), podejmowali zbyt wysokie ryzyko inwestycyjne i nadmiernie zadłużali zarządzane przez siebie spółki. To właśnie takie działania stanowiły jedną z przyczyn wspomnianego kryzysu⁸⁶. Lekcja wyciągnięta z tego kryzysu pokazuje, że obecnie bardziej pożądanym rozwiązaniem dotyczącym uwzględniania interesu jest przykładowo rozwiązanie brytyjskie, ujęte w ramy art. 172 Companies Act 2006 (tzw. *enlightened shareholder value model*). Zgodnie z tym przepisem „członek zarządu ma działać w celu rozwoju spółki, dla dobra (w interesie) ogółu jej akcjonariuszy, a w działaniach tych powinien on uwzględniać m.in. interes pracowników, relacje z dostawcami, klientami

⁸¹ A. Opalski, *Prawo zgrupowań spółek*, Warszawa 2012, s. 149.

⁸² W tym kierunku, jak się wydaje, np. A. Szumański, *Spór wokół roli interesu grupy spółek i jego relacji w szczególności do interesu własnego spółki uczestniczącej w grupie*, PPH 2010/5, s. 12, oraz P. Bryłowski, A. Kidyba, *Kategoria interesu w kodeksie spółek handlowych*, PPH 2005/10, s. 8–9.

⁸³ A. Opalski, *O pojęciu interesu spółki handlowej*, PPH 2008/11, s. 17; A. Opalski, *Prawo...*, s. 155; D. Opalska, *Obowiązek lojalności w spółkach kapitałowych*, Warszawa 2015, s. 80.

⁸⁴ P.O. Mühlert, *Aktiengesellschaft, Unternehmensgruppe und Kapitalmarkt*, München 1996, s. 156; F. Easterbrook, D. Fischel, *The Economic...*, s. 8 i n. Inaczej J. Okolski, J. Modrzejewski, Ł. Gasiński, *Zasada równego traktowania akcjonariuszy na gruncie k.s.h.*, PPH 2002/10, s. 24 i n.

⁸⁵ P. Błaszczuk, *Interes spółki a lekcja kryzysu gospodarczego*, „Rzeczpospolita” z 28.04.2011 r., s. C8.

⁸⁶ A. Keay, *Risk, shareholder pressure and short-termism in financial institutions: does enlightened shareholder value offer a panacea?*, „Law and Financial Markets Review” 2011/5, s. 435–439; por. R. Williams, *Enlightened shareholder value in UK company law*, „University of New South Wales Law Journal” 2012/35, s. 360.

i innymi interesariuszami, a także wpływ aktywności spółki na społeczności lokalne i środowisko naturalne”⁸⁷.

Obowiązek równego traktowania akcjonariuszy w istocie rzeczy chroni interesy akcjonariuszy **mniejszościowych**, a także innych osób zaangażowanych w spółkę przed działaniami akcjonariuszy kontrolujących spółkę. Interes ten powinien być rozumiany w sposób **obiektywny**⁸⁸. Nie wystarczy zatem czysto subiektywne przekonanie większości, że np. nieproporcjonalne przymusowe umorzenie akcji będzie dla spółki korzystne. Muszą istnieć ku temu racjonalne, intersubiektywnie sprawdzalne przesłanki ekonomiczne. Wystarczy jednak racjonalnie uzasadnione **prawdopodobieństwo**, że określone działanie spółki może służyć jej interesowi. Jest rzeczą naturalną, że co do ekonomicznej zasadności określonego działania spółki mogą istnieć spory. Prognoza w kwestii korzyści ekonomicznych, które mogą płynąć z nieproporcjonalnego, przymusowego umorzenia akcji, może być obarczona znacznym poziomem ryzyka i niepewności. Naruszeniem normy wysłowionej w art. 20 k.s.h. jest obiektywnie nierówne traktowanie akcjonariusza, dla którego nie sposób znaleźć racjonalnego uzasadnienia interesem spółki.

W wyroku z 7.03.1994 r., I ACr 21/94, „Wokanda” 1994/11, poz. 54, Sąd Apelacyjny w Łodzi wyraził opinię, że pozbawienie dotychczasowych akcjonariuszy prawa poboru nowych akcji uprzywilejowanych co do głosu i przydzielenie ich osobie trzeciej jest uzasadnione zwłaszcza wtedy, gdy nowe akcje mają być zużyte na spłacenie długów czy też nabyte przez osoby, które wnoszą do spółki niezbędny dla niej kapitał; zdaniem sądu nie można przyjąć, że zaskarżona uchwała miała na celu pokrzywdzenie akcjonariuszy, ponieważ nie dotknęła ona wszystkich akcjonariuszy równomiernie⁸⁹.

Zakaz nierównego traktowania akcjonariuszy nie zostaje naruszony, jeżeli akcjonariusze wyrażają **zgode na nierówne traktowanie**, a tym samym zrzekają się w konkretnej sytuacji prawa do równego traktowania⁹⁰.

Akcjonariusze, którzy doznali szkody na skutek naruszenia przez spółkę obowiązku równego traktowania, mogą na zasadach ogólnych domagać się od

⁸⁷ P. Błaszczyk, *Interes...*, s. C8; P. Błaszczyk, *Pojęcie interesu spółki handlowej a „lekcja” kryzysu gospodarczego. Wnioski na tle prawa polskiego*, KPP 2011/4, s. 951–953; P. Błaszczyk, *Ochrona współnika mniejszościowego spółki zależnej*, Warszawa 2013, s. 324–326; A. Keay, *The enlightened shareholder value principle and corporate governance*, Abingdon 2013, s. 283.

⁸⁸ P. Grzeczczak, *Prawo poboru akcji*, Warszawa 1998, s. 156 i n., oraz przytoczona tam literatura.

⁸⁹ Por. także wyrok SN z 31.01.2002 r., IV CKN 641/00, LEX nr 559980, oraz wyrok SN z 13.05.2004 r., V CK 452/03, OSNC 2005/5, poz. 89.

⁹⁰ S. Sołtyński, *Przepisy...*, s. 23–24.

spółki odszkodowania⁹¹. Odpowiedzialność spółki za nierówne traktowanie akcjonariuszy nie uchyla osobistej odpowiedzialności piastunów organów spółki – z reguły członków zarządu – którym można przypisać winę za nierówne traktowanie akcjonariuszy (art. 300¹³⁴, 490 k.s.h.)⁹².

Czynność prawna spółki, która narusza obowiązek równego traktowania akcjonariuszy, jest nieważna (art. 58 k.c.)⁹³. Pokrzywdzony akcjonariusz może domagać się stwierdzenia nieważności takiej czynności prawnej⁹⁴ na podstawie art. 189 k.p.c.

ciężar dowodu

Ciężar dowodu, że czynność spółki stanowi obiektywnie nierówne traktowanie akcjonariuszy, spoczywa na osobie żądającej stwierdzenia nieważności czynności prawnej lub odszkodowania (art. 6 k.c.). Jeżeli osoba ta wykaże nierówne traktowanie akcjonariusza, na spółkę przechodzi ciężar udowodnienia wyjątkowych okoliczności usprawiedliwiających takie działanie. Spółka musi wtedy wykazać, że nierówne traktowanie akcjonariuszy uzasadnione jest interesem spółki (art. 20 k.s.h. w zw. z art. 6 k.c.)⁹⁵.

4.6. Rozwiązanie spółki przez sąd rejestrowy

badanie dokumentów, odmowa wpisu do rejestru

Przed zarejestrowaniem spółki sąd rejestrowy bada, czy dołączone do wniosku dokumenty są zgodne pod względem formy i treści z przepisami prawa. Sąd rejestrowy bada także, czy dane wskazane we wniosku o wpis do rejestru są prawdziwe – z urzędu w zakresie określonym w art. 35 pkt 1 i 2 oraz art. 38 pkt 1 lit. h u.KRS, a w pozostałym zakresie – w razie uzasadnionych wątpliwości (art. 23 u.KRS). W przypadku stwierdzenia w zgłoszeniu **braku usuwalnego** sąd rejestrowy wyznacza spółce w organizacji stosowny termin do jego usunięcia pod rygorem odmowy wpisu do rejestru (art. 165 k.s.h., w tym w zw. z art. 300¹³ oraz 317 § 1 k.s.h.). Sąd rejestrowy nie może jednak odmówić wpisania spółki do rejestru z powodu **drobnych uchybień**, które nie naruszają interesu spółki oraz interesu publicznego, a nie mogą być usunięte bez poniesienia niewspółmiernie wysokich kosztów (art. 164 § 3 k.s.h., w tym w zw. z art. 300¹³ oraz 317 § 2 k.s.h.).

⁹¹ S. Sołtysiński [w:] S. Sołtysiński, A. Szajkowski, A. Szumański, J. Szwaja, *Kodeks spółek handlowych...*, t. 1, 2012, s. 305; M. Lutter [w:] *Kölner...*, red. W. Zöllner, s. 884.

⁹² S. Sołtysiński [w:] S. Sołtysiński, A. Szajkowski, A. Szumański, J. Szwaja, *Kodeks spółek handlowych...*, t. 1, 2012, s. 309, art. 20, nt 13. Por. także na gruncie art. 481 k.h. T. Dziurzyński, Z. Fenichel, M. Honzatkó, *Kodeks handlowy z komentarzem*, Łódź 1996, s. 465, 329, 322.

⁹³ S. Sołtysiński [w:] S. Sołtysiński, A. Szajkowski, A. Szumański, J. Szwaja, *Kodeks spółek handlowych...*, t. 1, 2012, s. 305.

⁹⁴ S. Sołtysiński [w:] S. Sołtysiński, A. Szajkowski, A. Szumański, J. Szwaja, *Kodeks spółek handlowych...*, t. 1, 2012, s. 305.

⁹⁵ Tak na gruncie prawa niemieckiego M. Lutter [w:] *Kölner...*, red. W. Zöllner, s. 586.

W konkretnej sytuacji może się okazać, że spółka została zarejestrowana mimo istniejących uchybień, które nie zostały przez sąd dostrzeżone (uchybień pierwotne⁹⁶). Niezależnie od rodzaju tych uchybień zarejestrowana spółka kapitałowa nabywa osobowość prawną i może funkcjonować w obrocie gospodarczym. Jednak w wypadku stwierdzenia uchybień (braków) kwalifikowanych, wymienionych w art. 21 § 1 k.s.h., sąd rejestrowy może orzec o rozwiązaniu wpisanej do rejestru spółki kapitałowej. Przepis ten zawiera **wyczerpujący** katalog przesłanek rozwiązania spółki na mocy orzeczenia sądu rejestrowego, które to orzeczenie jest jedną z „innych przyczyn” **otwarcia likwidacji** spółki kapitałowej w rozumieniu art. 270 pkt 4, art. 300¹²⁰ § 1 pkt 5 oraz art. 459 pkt 4 k.s.h. Kodeks spółek handlowych nie reguluje więc – znanej w europejskim prawie spółek – instytucji prawnej **stwierdzenia nieważności spółki**⁹⁷.

Sąd rejestrowy może orzec o rozwiązaniu wpisanej do rejestru spółki kapitałowej **tylko wówczas**, gdy:

- 1) nie zawarto umowy spółki (np. gdy spółka została zarejestrowana na podstawie projektu umowy⁹⁸);
- 2) określony w umowie albo statucie przedmiot działalności spółki jest sprzeczny z prawem (np. handel narkotykami);
- 3) umowa albo statut spółki nie zawiera postanowień dotyczących firmy, przedmiotu działalności spółki, kapitału zakładowego lub wkładów;
- 4) wszystkie osoby zawierające umowę spółki albo podpisujące statut nie miały zdolności do czynności prawnych w chwili ich dokonywania (przepis ten może znaleźć praktyczne zastosowanie przy spółkach jednoosobowych⁹⁹).

**przesłanki
rozwiązania
spółki przez sąd
rejestrowy**

O rozwiązaniu spółki sąd rejestrowy orzeka na wniosek osoby mającej interes prawny albo z urzędu po przeprowadzeniu rozprawy (art. 21 § 5 k.s.h.). Jeżeli sąd stwierdzi istnienie któregoś z wymienionych braków, to powinien wyznaczyć stosowny termin do jego usunięcia. Jeżeli brak ten nie zostanie usunięty w terminie wyznaczonym przez sąd rejestrowy, sąd ten – po wezwaniu zarządu spółki do złożenia oświadczenia – **może** wydać postanowienie o rozwiązaniu spółki (art. 21 § 2 k.s.h.). Z przepisu tego wynika zarówno to, że sąd **nie może** wydać takiego postanowienia bez zapoznania się z opinią zarządu, jak i to, że **nie musi** wydać takiego postanowienia bezpośrednio po upływie terminu na usunięcie braków. Natomiast **musi** wydać postanowienie o rozwiązaniu spółki

⁹⁶ A więc takie, które istniały przed dokonaniem wpisu spółki do rejestru, a nie takie, które powstają po wpisie (uchybieńa następce); D. Dąbrowski, *Rozwiązanie spółki kapitałowej przez sąd na podstawie przepisów art. 21 kodeksu spółek handlowych*, PUG 2001/12, s. 22.

⁹⁷ Instytucja nieważności spółki jest obecnie uregulowana w art. 11 i 12 dyrektywy 2017/1132.

⁹⁸ S. Sołtysiński [w:] S. Sołtysiński, A. Szajkowski, A. Szumański, J. Szwaia, *Kodeks spółek handlowych...*, t. 1, 2012, s. 315, art. 21, nt 2.

⁹⁹ D. Dąbrowski, *Rozwiązanie...*, s. 25.

wówczas, gdy wspomniane braki **nie mogą być usunięte** (art. 21 § 3 k.s.h.), np. gdy umowa nie może zostać zawarta z powodu śmierci współnika. Z kolei sąd **nie może** rozwiązać spółki z powodu istniejących braków, jeżeli od jej wpisu do rejestru upłynęło pięć lat (art. 21 § 4 k.s.h.).

wpływ orzeczenia na czynności prawne zarejestrowanej spółki

Orzeczenie o rozwiązaniu spółki **nie wpływa na ważność** czynności prawnych zarejestrowanej spółki (art. 21 § 6 k.s.h.). Umowa zawarta przez spółkę nie może być więc podważana z tego powodu, że została ona zarejestrowana mimo uchybień (braków) uzasadniających jej rozwiązanie.

4.7. Ujawnianie dokumentów i informacji

ujawnienie dokumentów i informacji

Dokumenty i informacje o spółce kapitałowej – a także o spółce komandytowo-akcyjnej – wymagają **ujawnienia** wówczas, gdy wynika to z ustawy, a w szczególności z przepisów o Krajowym Rejestrze Sądowym. Ujawnienie może przybrać postać **ogłoszenia** lub **złożenia dokumentu** bądź **informacji** do sądu rejestrowego (art. 5 § 1 k.s.h.)¹⁰⁰.

Monitor Sądowy i Gospodarczy

Zasady ogłoszeń oraz postępowania dotyczącego wpisów do rejestru reguluje ustawa o Krajowym Rejestrze Sądowym, która w art. 13 ust. 1 przewiduje obowiązek ogłoszenia w MSiG. Zgodnie z art. 1 ust. 1 ustawy z 22.12.1995 r. o wydawaniu Monitora Sądowego i Gospodarczego (Dz.U. z 2018 r. poz. 1795) ogólnokrajowym dziennikiem urzędowym przeznaczonym do zamieszczania ogłoszeń jest Monitor Sądowy i Gospodarczy. Są w nim publikowane m.in. wymagane przez prawo ogłoszenia **pochodzące od spółki**, przy czym umowa spółki lub statut może nałożyć na spółkę obowiązek publikowania ogłoszenia również w inny sposób (art. 5 § 3 k.s.h.). Zgodnie z art. 1 ust. 3 ustawy o wydawaniu MSiG ogłoszeniu w Monitorze Sądowym i Gospodarczym podlegają wpisy do Krajowego Rejestru Sądowego, ogłoszenia przewidziane w Kodeksie spółek handlowych i Kodeksie postępowania cywilnego oraz obwieszczenia i ogłoszenia wymagane przez inne ustawy. Monitor Sądowy i Gospodarczy wydaje się w postaci elektronicznej (art. 1 ust. 2c ustawy o wydawaniu MSiG). Obowiązek ogłoszenia dokumentów i informacji przewidziany jest w wielu przepisach Kodeksu spółek handlowych. Przykładem takiego przepisu – zamieszczonego w części ogólnej – jest art. 5 § 2 k.s.h., zgodnie z którym ogłoszeniu podlegają informacje o osiągnięciu lub utracie przez spółkę handlową pozycji dominującej w spółce akcyjnej. Statut spółki akcyjnej może jednak przewidywać, że zamiast ogłoszenia wystarczy zawiadomić wszystkich akcjonariuszy listami poleconymi albo na adresy do doręczeń elektronicznych. Jeżeli ustawa nie stanowi inaczej,

¹⁰⁰ Szerzej na ten temat E. Marszałkowska-Krześ, *Wpisy w rejestrze przedsiębiorców dotyczące spółek handlowych*, Warszawa 2004.

zgłoszenie przez spółkę wniosku o ogłoszenie w MSiG zdarzenia podlegającego obowiązkowi publikacji powinno być dokonane w terminie dwóch tygodni od zajścia zdarzenia (art. 5 § 4 k.s.h.).

5. Szczególne postacie spółek handlowych

W części ogólnej Kodeksu spółek handlowych wyróżnione i zdefiniowane zostały następujące postacie spółek handlowych:

- 1) spółka jednoosobowa (art. 4 § 1 pkt 3 k.s.h.),
- 2) spółka publiczna (art. 4 § 1 pkt 6 k.s.h.),
- 3) spółka dominująca (art. 4 § 1 pkt 4 k.s.h.),
- 4) spółka powiązana (art. 4 § 1 pkt 5 k.s.h.).

szczególne
postacie spółek
handlowych

5.1. Spółka jednoosobowa

5.1.1. Status spółki

Spółką jednoosobową jest spółka kapitałowa, której wszystkie udziały albo akcje należą do jednego wspólnika albo akcjonariusza (art. 4 § 1 pkt 3 k.s.h.). Statusu spółki jednoosobowej nie ma więc spółka wieloosobowa zdominowana przez jednego wspólnika (spółka jednoosobowa *sensu largo*). Szczególną postacią spółki jednoosobowej jest natomiast:

- 1) spółka, w której wszystkie udziały (akcje) przysługują jednemu wspólnikowi i tej spółce, a także
- 2) spółka, której przysługują wszystkie własne udziały (akcje)¹⁰¹.

spółka jednooso-
bowa

Jednoosobową jest zarówno spółka, której udziały (akcje) zostały objęte przez jednego wspólnika (**spółka jednoosobowa pierwotna**), jak i spółka zarejestrowana jako wieloosobowa, której wszystkie udziały (akcje) zostały skoncentrowane w rękach jednej osoby (**spółka jednoosobowa następcza**)¹⁰².

spółka jednooso-
bowa pierwotna
i następcza

Zgłoszenie spółki jednoosobowej do sądu rejestrowego powinno zawierać – obok danych, które zawiera zgłoszenie spółki wieloosobowej (art. 166 § 1, art. 318 k.s.h.) – nazwisko i imię albo firmę (nazwę) i siedzibę oraz adres albo adres do doręczeń elektronicznych jedynego wspólnika, a także wzmiankę, że jest on jedynym wspólnikiem (akcjonariuszem) spółki (art. 166 § 2, art. 319 § 1 k.s.h.). Dane te powinno zawierać również zgłoszenie powstania spółki jednoosobowej „wtórnie” (art. 166 § 3, art. 319 § 2 zdanie pierwsze k.s.h.).

zgłoszenie do
sądu rejestro-
wego

¹⁰¹ A. Kidyba, *Atypowe spółki handlowe*, Kraków 2001, s. 28.

¹⁰² A. Kidyba, *Atypowe...*, s. 28.

Zmiany danych podlegających wpisowi powinny być zgłoszone sądowi rejestrowemu w terminie siedmiu dni od zdarzenia uzasadniającego dokonanie wpisu (art. 22 u.KRS). Natomiast na mocy art. 319 § 2 zdanie drugie k.s.h. zgłoszenie „następczego” powstania jednoosobowej spółki akcyjnej powinno nastąpić w terminie trzech tygodni od dnia, w którym zarząd dowiedział się, że wszystkie akcje spółki zostały skoncentrowane w rękach jednego akcjonariusza.

5.1.2. Forma czynności prawnych

forma czynności prawnych między wspólni- kiem a spółką

Kodeks spółek handlowych wprowadza szczególne wymagania dotyczące **formy czynności prawnych** dokonywanych między wspólnikiem (akcjonariuszem) spółki jednoosobowej a spółką. Celem tej regulacji jest zagwarantowanie przejrzystości stosunków prawnych między wspólnikiem (akcjonariuszem) a spółką, a w szczególności eliminacja możliwości antydatowania umów:

1. Jeżeli wszystkie udziały (akcje) przysługują jednemu wspólnikowi (akcjonariuszowi) albo jednemu wspólnikowi (akcjonariuszowi) i spółce, oświadczenie woli takiego wspólnika (akcjonariusza) składane spółce wymaga – o ile ustawa nie stanowi inaczej – formy pisemnej pod rygorem nieważności (art. 173 § 1, art. 300¹⁴ § 2, art. 303 § 2 k.s.h.).
2. Kodeks spółek handlowych dopuszcza możliwość reprezentowania spółki jednoosobowej przez wspólnika (akcjonariusza) spółki, będącego jedynym członkiem zarządu, przy zawieraniu umowy między spółką a tym wspólnikiem (tzw. umowy z samym sobą). W odniesieniu do spółek jednoosobowych Kodeks wyłącza zastosowanie art. 210 § 1 i art. 379 § 1 k.s.h., w świetle których przy zawieraniu umowy między spółką a członkiem zarządu w sprawach związanych z pełnioną przez niego funkcją (np. zawarcie umowy o pracę, kontraktu menedżerskiego) spółkę reprezentuje rada nadzorcza lub pełnomocnik powołany uchwałą zgromadzenia wspólników (akcjonariuszy). Wprowadza jednak dodatkowe wymogi skuteczności takiej czynności prawnej. Mianowicie – zgodnie z art. 210 § 2, art. 300⁶⁷ § 3 i art. 379 § 2 k.s.h. – czynność prawna między tym wspólnikiem (akcjonariuszem) a reprezentowaną przez niego jednoosobową spółką wymaga **formy aktu notarialnego**. Poza tym o każdorazowym jej dokonaniu notariusz zawiadamia sąd rejestrowy (art. 210 § 2 zdanie drugie, art. 300⁶⁷ § 3 zdanie drugie, art. 379 § 2 zdanie drugie k.s.h.). Wymogu formy notarialnej nie stosuje się do czynności prawnej dokonywanej przy wykorzystaniu wzorca udostępnionego w systemie teleinformatycznym (art. 210 § 3, art. 379 § 3 k.s.h.).

5.2. Spółka publiczna

5.2.1. Uwagi wstępne

Wiele przepisów Kodeksu spółek handlowych znajduje zastosowanie tylko w odniesieniu do specyficznej postaci spółki akcyjnej, jaką jest spółka publiczna (np. art. 351 § 2, art. 402¹–402³, 403, 406¹ § 1, art. 418 § 4, art. 418¹ § 8, art. 424 § 2, art. 425 § 3, art. 445 § 1 i 3, art. 452 § 4, art. 506 § 2, art. 516 § 1, art. 541 § 3). Przepisy te modyfikują niektóre instytucje „typowej”, niepublicznej spółki akcyjnej i będą omówione w rozdziale 10. Niżej przeanalizowana zostanie jedynie definicja spółki publicznej.

spółka publiczna

Spółka publiczna jest podtypem tych spółek handlowych, które emitują akcje. Zatem obok publicznej spółki akcyjnej można teoretycznie wyróżnić np. także publiczne spółki komandytowo-akcyjne¹⁰³. Należy jednak podkreślić, że dotąd w praktyce status spółek publicznych uzyskiwały wyłącznie spółki akcyjne i one też będą przedmiotem dalszych rozważań.

Spółki akcyjne stają się spółkami publicznymi przede wszystkim w celu zdobycia kapitału dla prowadzonej działalności gospodarczej. Przeprowadzają więc publiczną emisję akcji skierowaną do szerokiego kręgu inwestorów, a więc także podmiotów spoza grona dotychczasowych akcjonariuszy. Współcześnie pośród inwestorów nabywających akcje spółek publicznych istotną rolę odgrywają tzw. inwestorzy instytucjonalni – fundusze inwestycyjne, fundusze emerytalne – którzy zarządzają oszczędnościami powierzonymi im przez społeczeństwo. Model finansowania działalności gospodarczej spółek opierający się na publicznych emisjach akcji staje się alternatywą dla modelu tradycyjnego – opierającego się na systemie bankowym, polegającym na tym, że banki udzielają podmiotom gospodarczym kredytów, na które pozyskują środki, otwierając lokaty dla ludności. Przekształcenie w spółkę publiczną może służyć także innym celom: sprzedaży części akcji przez dotychczasowych udziałowców spółki (np. prywatyzacji spółek przez Skarb Państwa) czy też uzyskaniu pewnego prestiżu związanego ze statusem spółki publicznej.

**przyczyny
„upubliczniania”
spółek akcyjnych**

Proces publicznej emisji akcji, a także organizacja wtórnego obrotu tymi akcjami tworzą wiele specyficznych dla spółek publicznych problemów, które uzasadniają ustanowienie odrębnych unormowań dotyczących zarówno wewnątrz-organizacyjnych aspektów działalności tych spółek, jak i obrotu ich akcjami.

¹⁰³ Por. A. Szumański [w:] S. Sołtysiński, A. Szajkowski, A. Szumański, J. Szwaja, *Kodeks spółek handlowych...*, t. 1, 2012, s. 89.

5.2.2. Definicja spółki publicznej

definicja spółki publicznej

W zakresie definicji spółki publicznej Kodeks spółek handlowych w art. 4 § 1 pkt 6 odsyła do definicji zawartej w ustawie o ofercie publicznej i warunkach wprowadzania instrumentów finansowych do zorganizowanego systemu obrotu oraz o spółkach publicznych. W świetle art. 4 pkt 20 u.o.p.w. spółka publiczna to spółka, w której **co najmniej jedna akcja jest dopuszczona do obrotu na rynku regulowanym lub wprowadzona do obrotu w alternatywnym systemie obrotu na terytorium RP.**

Z praktycznego punktu widzenia celem stanowienia norm prawnych, które znajdują zastosowanie wyłącznie w odniesieniu do spółek publicznych i które przede wszystkim kształtują ich dodatkowe obowiązki w porównaniu z „niepublicznymi” spółkami akcyjnymi, jest ochrona inwestorów na rynku kapitałowym oraz usprawnienie funkcjonowania spółek akcyjnych o stosunkowo „rozdrobnionym” akcjonariacie, których akcje są przedmiotem zorganizowanego obrotu¹⁰⁴. W prawie polskim wyznacznikiem wyróżniającym spółki publiczne w zbiorze spółek akcyjnych nie jest fakt obrotu akcjami takich spółek na rynku regulowanym, dlatego jako spółki publiczne funkcjonują zarówno spółki, których akcje są już przedmiotem obrotu na rynku regulowanym, jak i spółki, których akcje są przedmiotem obrotu w systemie alternatywnym¹⁰⁵. W kwestii zmiany definicji i samego postrzegania spółki publicznej wypowiedział się M. Romanowski, który uważa, że regulacja spółki publicznej powinna stanowić modelową regulację spółki akcyjnej, gdyż spółka publiczna staje się podstawowym typem spółki akcyjnej w praktyce¹⁰⁶. Autor ten postuluje normatywne wyróżnienie spółek akcyjnych publicznych i spółek akcyjnych zamkniętych, zbliżonych do spółek z o.o.¹⁰⁷

5.2.3. Dematerializacja akcji

akcje zdematerializowane

Inkorporowanie praw udziałowych akcjonariusza w papierowym dokumencie ma na świecie swoją długą tradycję. W przeszłości powiązanie praw akcjonariuszy z instytucją klasycznego papieru wartościowego ułatwiało zarówno wykonywanie praw przez akcjonariuszy, jak i obrót tymi uprawnieniami. Dokument pozwala bowiem w sposób stosunkowo łatwy i niezawodny identyfikować osobę uprawnioną z akcji. Natomiast mechanizm przenoszenia praw związa-

¹⁰⁴ Zob. M. Michalski, *O pojęciu i zakresie regulacji spółki publicznej*, PPH 2008/1, s. 6.

¹⁰⁵ M. Michalski, *O pojęciu...*, s. 11.

¹⁰⁶ M. Romanowski, *W sprawie pojęcia i natury spółki publicznej*, PPH 2009/3, s. 16.

¹⁰⁷ M. Romanowski, *W sprawie...*, s. 16.

nych z papierami wartościowymi okazał się także użyteczny i bezpieczny dla przenoszenia praw udziałowych w spółce akcyjnej.

Wraz z rozwojem rynku kapitałowego, wzrostem liczby oraz szybkości zawierania na giełdach umów dotyczących akcji zaczęły się jednak pojawiać problemy z rozrachunkiem tych transakcji. Część tych problemów wywołana była właśnie papierową formą akcji oraz koniecznością przenoszenia posiadania tych dokumentów lub chociażby ich przechowywania. Jednocześnie rozwój informatycznych metod gromadzenia i przesyłania danych podsuwał alternatywne sposoby rejestrowania wszystkich istotnych faktów dotyczących obrotu prawami wynikającymi z akcji na rynku kapitałowym. Tym samym na wszystkich rozwiniętych rynkach kapitałowych pojawiła się tendencja do dematerializacji obrotu akcjami lub też dematerializacji samych akcji. Dematerializacja obrotu oznacza tu brak konieczności przenoszenia posiadania dokumentu akcyjnego celem przeniesienia inkorporowanych w nim praw. Dalej idącą innowacją była natomiast dematerializacja samej akcji, przez co należy rozumieć pozbawienie jej w ogóle formy papierowego dokumentu, co oczywiście pociąga za sobą także dematerializację obrotu tymi prawami. W polskim systemie prawnym przyjęto to drugie, bardziej nowatorskie rozwiązanie. Po zmianach, które weszły w życie z dniem 1.03.2021 r., dematerializacją objęto nie tylko akcje spółek publicznych, ale w ogóle wszystkich spółek akcyjnych. Zgodnie z aktualnie obowiązującym art. 328 § 1 k.s.h. „akcje nie mają formy dokumentu”.

**dematerializacja
obrotu**

Zgodnie z art. 5 ust. 1 u.o.i.f. papiery wartościowe będące przedmiotem oferty publicznej lub dopuszczone do obrotu na rynku regulowanym lub wprowadzone do alternatywnego systemu obrotu lub emitowane przez Skarb Państwa lub Narodowy Bank Polski nie mają formy dokumentu od chwili ich zarejestrowania na podstawie umowy, której przedmiotem jest ich rejestracja w depozycie papierów wartościowych. Prawa ze zdematerializowanych papierów wartościowych powstają z chwilą zapisania ich po raz pierwszy na rachunku papierów wartościowych i przysługują osobie będącej posiadaczem tego rachunku (art. 7 ust. 1 u.o.i.f.).

**powstanie akcji
zdematerializowanych**

Rachunki papierów wartościowych prowadzone są m.in. przez domy maklerskie i inne podmioty prowadzące działalność maklerską. Choć ustawa nie określa technicznego sposobu prowadzenia tych rachunków – wystarczy, by umożliwiały one identyfikację osób, którym przysługują zdematerializowane papiery wartościowe (art. 4 u.o.i.f.) – to jednak w praktyce prowadzone są one w formie elektronicznej¹⁰⁸. Rachunki papierów wartościowych są elementem depozytu papierów wartościowych, a więc systemu rejestracji zdematerializowanych

**rachunek
papierów
wartościowych**

¹⁰⁸ A. Chłopecki [w:] *System Prawa Prywatnego*, red. Z. Radwański, t. 19, *Prawo papierów wartościowych*, red. A. Szumański, Warszawa 2006, s. 882.

papierów wartościowych, obejmującego rachunki papierów wartościowych i konta depozytowe (art. 3 pkt 21 u.o.i.f.). Centralną rolę w prowadzeniu tego systemu rejestracji papierów wartościowych pełni Krajowy Depozyt Papierów Wartościowych S.A. w Warszawie, do którego zadań należy także prowadzenie rozliczeń i rozrachunku transakcji dotyczących papierów wartościowych oraz nadzorowanie zgodności wielkości emisji z liczbą papierów wartościowych zarejestrowanych w depozycie papierów wartościowych. Do obowiązków KDPW należy także obsługa realizacji zobowiązań emitentów wobec uprawnionych z papierów wartościowych zarejestrowanych w depozycie papierów wartościowych – np. w zakresie wypłaty dywidendy (art. 48 u.o.i.f.).

**umowa
dotycząca akcji
zdematerializo-
wanych**

Umowa zobowiązująca do przeniesienia zdematerializowanych papierów wartościowych – zawarta np. na Giełdzie Papierów Wartościowych S.A. w Warszawie – przenosi te papiery z chwilą dokonania odpowiedniego zapisu na rachunku papierów wartościowych (art. 7 ust. 2 u.o.i.f.). Przy czym dokonanie zapisu na rachunku papierów wartościowych na podstawie wspomnianej powyżej umowy następuje po dokonaniu zarejestrowania przeniesienia papierów wartościowych pomiędzy odpowiednimi kontami depozytowymi prowadzonymi przez KDPW lub spółkę, której KDPW przekazał wykonywanie niektórych swoich zadań (art. 7 ust. 4 u.o.i.f.).

5.2.4. Oferta publiczna

**oferta publiczna
akcji**

Zgodnie z art. 2 lit. d rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2017/1129 z 14.06.2017 r. w sprawie prospektu, który ma być publikowany w związku z ofertą publiczną papierów wartościowych lub dopuszczeniem ich do obrotu na rynku regulowanym oraz uchylenia dyrektywy 2003/71/WE (Dz. Urz. UE L 168, s. 12, ze zm.) przez **ofertę publiczną** należy rozumieć komunikat skierowany do odbiorców w dowolnej formie i za pomocą dowolnych środków, przedstawiający wystarczające informacje na temat warunków oferty i oferowanych papierów wartościowych, w celu umożliwienia inwestorowi podjęcia decyzji o nabyciu lub subskrypcji tych papierów wartościowych.

obrót pierwotny

Mając na uwadze podmioty dokonujące oferty publicznej i charakter oferowanych papierów wartościowych, można wyróżnić obrót pierwotny i obrót wtórny. **Obrotem pierwotnym** jest dokonywanie przez emitenta lub gwaranta emisji oferty publicznej, której przedmiotem są papiery wartościowe nowej emisji, oraz zbywanie lub nabywanie papierów wartościowych na podstawie takiej oferty (art. 4 pkt 3 u.o.p.w.). Najlepszym przykładem obrotu pierwotnego będzie więc publiczna oferta akcji nowej emisji. Z kolei **obrót wtórny** papierów wartościowych to dokonywanie oferty publicznej przez podmiot

obrót wtórny

inny niż emitent lub gwarant emisji lub nabywanie papierów wartościowych od tego podmiotu (art. 3 pkt 7 lit. a u.o.i.f.). Najlepszym przykładem obrotu wtórnego będą umowy kupna albo sprzedaży akcji dokonywane przez inwestorów na rynku prowadzonym przez Giełdę Papierów Wartościowych S.A. w Warszawie. Należy przy tym zauważyć, że podział oferty publicznej na obrót pierwotny i wtórny – wbrew pozorom i być może intencjom ustawodawcy – **nie jest podziałem w sensie logicznym**. Jeżeli bowiem emitent złoży ofertę publiczną, której przedmiotem będą nabyte wcześniej akcje własne, nie będzie to ani obrót pierwotny (przedmiotem oferty nie są bowiem akcje nowej emisji), ani obrót wtórny (gdyż podmiotem dokonującym oferty publicznej jest emitent).

Biorąc pod uwagę kolejność ofert publicznych dotyczących danego rodzaju akcji, można wyróżnić pierwszą ofertę publiczną i kolejne oferty publiczne. **Pierwszą ofertą publiczną** jest dokonywana po raz pierwszy oferta publiczna dotycząca określonych papierów wartościowych (art. 4 pkt 5 u.o.p.w.). *A contrario* można więc wyróżnić **kolejną ofertę publiczną**, a więc dokonywaną nie po raz pierwszy ofertę publiczną dotyczącą określonych papierów wartościowych.

pierwsza oferta publiczna

5.2.5. Obrót akcjami na rynku regulowanym albo w alternatywnym systemie obrotu

Najogólniej rzecz ujmując, rynek regulowany oraz alternatywne systemy obrotu są mechanizmami dokonywania wtórnego obrotu instrumentami finansowymi – a więc m.in. akcjami. Oba te mechanizmy ustawodawca określa mianem obrotu zorganizowanego (art. 3 pkt 9 u.o.i.f.), przez co należy rozumieć, że tego typu obrót wtórny poddany jest mniej lub bardziej rozbudowanym regulacjom kształtującym instytucjonalno-prawne ramy zawierania i wykonywania umów dotyczących instrumentów finansowych. Przy czym – jak sama nazwa wskazuje – rynek regulowany poddany jest bardzo rozbudowanym regulacjom ustawowym, natomiast alternatywne systemy obrotu z założenia mają być mechanizmami, które pozostawiają większy zakres swobody organizującym je firmom inwestycyjnym – czyli podmiotom prowadzącym działalność maklerską (art. 78 u.o.i.f.).

obróć zorganizowany

Zgodnie z art. 14 u.o.i.f. rynkiem regulowanym jest działający w sposób stały wielostronny system zawierania transakcji, których przedmiotem są instrumenty finansowe dopuszczone do obrotu w tym systemie, zapewniający inwestorom powszechny i równy dostęp do informacji rynkowej w tym samym czasie przy kojarzeniu ofert nabycia i zbycia instrumentów finansowych oraz jednakowe warunki nabywania i zbywania tych instrumentów, zorganizowany i podlegający nadzorowi właściwego organu na zasadach określonych w przepisach ustawy

rynek regulowany

o obrocie instrumentami finansowymi, jak również uznany przez państwo członkowskie za spełniający te warunki i wskazany Komisji Europejskiej jako rynek regulowany. Na terenie RP podmiotem organizującym rynek regulowany jest Giełda Papierów Wartościowych S.A. w Warszawie.

alternatywny system obrotu

Alternatywny system obrotu zdefiniowany został przez ustawodawcę w art. 3 pkt 2 u.o.i.f. jako prowadzony poza rynkiem regulowanym wielostronny system kojarzący oferty kupna i sprzedaży instrumentów finansowych w taki sposób, że do zawarcia transakcji dochodzi w ramach tego systemu, zgodnie z określonymi zasadami. W Polsce jako alternatywny system obrotu zorganizowany został nowy rynek prowadzony przez Giełdę Papierów Wartościowych S.A. w Warszawie o nazwie NewConnect.

5.3. Spółka dominująca

spółka dominująca

Sytuacje, w których spółka handlowa jest **dominującą** w stosunku do spółki handlowej albo spółdzielni zależnej, zostały określone w art. 4 § 1 pkt 4 k.s.h.:

- 1) jeżeli spółka dominująca **dysponuje większością głosów** na zgromadzeniu wspólników, walnym zgromadzeniu spółki kapitałowej (art. 4 § 1 pkt 4 lit. a k.s.h.), w spółce osobowej albo na walnym zgromadzeniu spółdzielni (art. 4 § 1 pkt 4 lit. e k.s.h.). Przy określaniu większości bierze się pod uwagę również głosy zastawników i użytkowników. W grę wchodzi dysponowanie większością głosów zarówno **bezpośrednio**, jak i pośrednio. Spółka dominująca dysponuje większością głosów na zgromadzeniu bezpośrednio, jeżeli wynika to z określonego tytułu prawnego: ustawy i statutu. Natomiast o **pośrednim** dysponowaniu można mówić wówczas, gdy spółka dominująca może decydować o treści podejmowanych uchwał „na podstawie porozumień z innymi osobami”, na skutek których inni wspólnicy są od niej zależni. Wspólnicy ci głosują formalnie w sposób samodzielny, w rzeczywistości jednak zgodnie z wolą spółki dominującej;
- 2) jeżeli spółka dominująca jest uprawniona do **powoływania lub odwoływania większości członków zarządu lub rady nadzorczej** spółki zależnej albo spółdzielni zależnej, także na podstawie porozumień z innymi osobami (art. 4 § 1 pkt 4 lit. b i c k.s.h.). W literaturze przedmiotu przyjmuje się, że **porozumienia z innymi osobami** mogą przybrać postać formalnie zawartych umów lub funkcjonować *per facta concludentia*. Stronami tych porozumień mogą być akcjonariusze albo osoby trzecie (np. osoby, którym przysługuje prawo powoływania członków władz spółki);
- 3) gdy istnieje **unia personalna** polegająca na tym, że członkowie jej zarządu stanowią więcej niż połowę członków zarządu innej spółki kapi-

tałowej (spółki zależnej) albo spółdzielni (spółdzielni zależnej), także na podstawie porozumień z innymi osobami (art. 4 § 1 pkt 4 lit. d k.s.h.), bądź gdy spółka dominująca wywiera decydujący wpływ na działalność spółki (spółdzielni) zależnej, w szczególności na podstawie umów o zarządzanie spółką zależną lub umów o przekazywanie zysku przez taką spółkę (art. 4 § 1 pkt 4 lit. f k.s.h.);

- 4) gdy dwie spółki handlowe, posiadające **akcje (udziały) krzyżowe**, dysponują wzajemnie większością głosów, to za **dominującą** uważa się tę spółkę, która posiada większy procent na zgromadzeniu wspólników albo walnym zgromadzeniu drugiej spółki (spółki zależnej). Jeżeli natomiast każda z tych spółek posiada **równy procent** głosów, za spółkę dominującą uważa się tę z nich, która **wywiera wpływ** na spółkę zależną, także na podstawie powiązania przewidzianego w art. 4 § 1 pkt 4 lit. b–f k.s.h., a więc np. gdy jest uprawniona do powoływania lub odwoływania większości członków zarządu lub członków rady nadzorczej spółki zależnej albo gdy członkowie jej zarządu lub rady nadzorczej stanowią więcej niż połowę członków zarządu spółki zależnej. Jeżeli i w ten sposób nie można ustalić stosunku dominacji, za spółkę dominującą uważa się tę, która może wywierać wpływ na inną (zależną) na podstawie większej liczby powiązań wymienionych w art. 4 § 1 pkt 4 lit. b–f k.s.h. Wreszcie, gdy stosując powyższe kryteria, nie można ustalić, która ze spółek posiadających wzajemnie akcje (udziały) krzyżowe, jest spółką dominującą, to należy przyjąć, że obie są spółkami wzajemnie dominującymi i zależnymi (art. 4 § 3–5 k.s.h.)¹⁰⁹.

5.4. Spółka powiązana

Zgodnie z art. 4 § 1 pkt 5 k.s.h. spółka powiązana jest spółką kapitałową:

- 1) w której inna spółka handlowa dysponuje bezpośrednio lub pośrednio co najmniej 20% głosów na zgromadzeniu wspólników albo na walnym zgromadzeniu; przy obliczaniu głosów, którymi dysponuje spółka powiązana, uwzględnia się głosy przysługujące zastawnikowi lub użytkownikowi oraz głosy, którymi spółka dysponuje na podstawie porozumień z innymi osobami;
- 2) która posiada bezpośrednio co najmniej 20% udziałów albo akcji w innej spółce kapitałowej.

**spółka
powiązana**

¹⁰⁹ Szerzej na ten temat P. Pinior, *Dominacja krzyżowa. Zarys problematyki* [w:] *Kodeks spółek handlowych po pięciu latach*, Wrocław 2006, s. 766–780; A. Opalski [w:] *Kodeks spółek handlowych...*, red. A. Opalski, t. 3A, s. 134–137, art. 4, nt 27–31.

6. Zgrupowania spółek. Zarys problematyki prawa holdingowego

6.1. Wprowadzenie

pojęcie zgrupowania spółek

W ciągu ostatniego półwiecza jesteśmy świadkami eksplozji nowych form współpracy gospodarczej między różnorodnymi podmiotami gospodarczymi, które przybierają najczęściej postać **zgrupowań spółek**¹¹⁰. Znane przedsiębiorstwa transnarodowe, takie jak Citigroup, General Electric, Microsoft, Fiat czy Toyota, funkcjonują w postaci kilkudziesięciu, a często kilkuset organicznie powiązanych ze sobą spółek zarządzanych z Nowego Jorku, Detroit, Redmond, Tokio czy Turynu. Na przykład mające swe centrum w Niemczech zgrupowanie E.ON. obejmuje ponad tysiąc spółek. Z punktu widzenia ekonomicznego przedsiębiorstwa transnarodowe stanowią organizacje gospodarcze składające się z dwu lub większej liczby osób prawnych mających siedziby przynajmniej w dwóch państwach. Zgrupowanie spółek może obejmować także podmioty mające siedzibę w jednym państwie. Pojęcie „**zgrupowanie (grupa) spółek**” oznacza strukturę organizacyjną, w której skład wchodzi dwie spółki lub – z reguły – większa liczba spółek podległych scentralizowanemu zarządzaniu. Mimo odrębnej osobowości prawnej zazwyczaj tylko jeden członek zgrupowania (podmiot dominujący) zajmuje pozycję w pełni niezależną ekonomicznie i sprawuje kontrolę we wszystkich lub kluczowych dziedzinach działalności zgrupowania, przy czym margines rzeczywistej autonomii jego członków bywa rozmaity¹¹¹.

Według L. Reisera, autora jednego z pierwszych wyczerpujących studiów tego zjawiska, zgrupowanie spółek stanowi polikorporacyjny związek przedsiębiorstw, z których każde jest wyposażone w osobowość prawną¹¹². W zgrupowaniu, inaczej niż w spółce cywilnej, zasadniczą rolę odgrywają powiązania pionowe między podmiotem dominującym a spółkami satelickimi. Powiązania horyzontalne mogą wprawdzie odgrywać także znaczną rolę w zgrupowaniu spółek, jednakże takie formy współpracy gospodarczej stanowią zazwyczaj narzędzie realizacji planu zarządzania całym układem przez podmiot dominujący.

¹¹⁰ Zob. K.J. Hopt, *Groups of Companies. A Comparative Study on the Economics, Law and Regulation of Corporate Groups*, ECGI Law Working Paper 286/2015, s. 3.

¹¹¹ Jak to obrazowo określił M. Lutter, zgrupowania spółek przypominają zdominowane przez jedno państwo bloki wojskowe, zarządzane zgodnie z doktryną Breźniewa. Doktryna ta – jak wiadomo – oparta była na zasadzie ograniczonej suwerenności krajów satelickich, lecz tolerowała w pewnym zakresie zróżnicowany margines autonomii członków Układu Warszawskiego; zob. M. Lutter, *The Law of Groups of Companies in Europe. A Challenge for Jurisprudence*, „Forum Internationale” 1988, s. 11.

¹¹² L. Reiser, *Die Konzernbildung als Gegenstandt rechts- und wirtschaftlicher Untersuchung*, Berlin 1964, s. 51, 54. Por. także M. Lutter, *The Law...*, s. 9; E. Wymeersch, *Groups of Companies* [w:] R. Buxbaum, G. Hertig, A. Hirsch, K. Hopt, *European Business Law. Legal and Economic Analyses on Integration and Harmonization*, Berlin 1991, s. 235.

Chociaż zgrupowania spółek nie mają osobowości prawnej, najbardziej charakterystyczną ich cechą stanowi scentralizowane zarządzanie, którym steruje podmiot dominujący w ugrupowaniu¹¹³. Możliwość centralnego zarządzania osiągnąć można na drodze uzyskania kontrolnego pakietu akcji (udziałów), decydującego głosu w organach spółek podporządkowanych lub na podstawie umów czysto obligacyjnych (np. umów o wspólnym zarządzaniu lub wspólnym gromadzeniu zysków, ich podziale i inwestowaniu). Oblicza się, że w spółkach, w których kapitał jest rozproszony, dla sprawowania kontroli wystarczy posiadać od 15 do 33% akcji (udziałów) innej spółki.

Przedmiotem niniejszych rozważań są wyłącznie zagadnienia dotyczące zgrupowania spółek w obszarze prawa handlowego (w prawie spółek), z pominięciem aspektów prawa podatkowego, antymonopolowego i uprawnień załóg koncernu. W literaturze spotkać można także pojęcia grupy spółek (np. „grupa PKN Orlen” lub „grupa PZU”), „holding” i „koncern”, których używa się często zamiennie obok określenia „zgrupowanie spółek”.

W latach 60. i 70. XX w. dyskusje prawnicze i ekonomiczne poświęcone zgrupowaniom przedsiębiorstw zdominowane były w dużej mierze przez podejrzenia negatywnego wpływu przedsiębiorstw transnarodowych na życie gospodarcze krajów, w których zlokalizowane są spółki zależne.

Krytycy analizowanych struktur zwracali uwagę na sprzeczność między zasadą, że organy każdej spółki, a więc i spółki zależnej, mają się kierować wyłącznie interesem zarządzanej (nadzorowanej) przez nie spółki, będącej członkiem zgrupowania, a koniecznością podporządkowania się poleceniom spółki dominującej. Z czasem oceny przedsiębiorstw transnarodowych uległy złagodzeniu, ale w dalszym ciągu ich działalność wywołuje niekiedy uzasadnione kontrowersje, w szczególności zaś praktyka nielegalnego transferu zysków spółek zależnych do spółki dominującej albo innego centrum gromadzenia zysków w skali zgrupowania¹¹⁴. Panuje jednak dziś opinia, że zgrupowania spółek stanowią niezbędny warunek prowadzenia działalności gospodarczej w skali międzynarodowej¹¹⁵. Korporacje międzynarodowe są niekiedy zmuszone do zawiązywania spółek zależnych w krajach udzielających gościny obcemu kapitałowi zamiast tworzenia tam oddziałów m.in. przez ustawodawstwo dotyczące inwestycji zagranicznych. Generalny wymóg inkorporacji jako warunku prowadzenia działalności gospo-

¹¹³ M. Lutter, *The Law...*, s. 10.

¹¹⁴ Por. B. Ciszewska, *Produkcja w Polsce, zyski za granicą*, „Rzeczpospolita” z 30.12.2004 r., s. B1; zob. P. Piniór, *Odpowiedzialność za szkody wyrządzone spółce zależnej*, PPH 2016/5, s. 8–14.

¹¹⁵ Zob. Raport ECLE (European Company Law Experts), *A proposal for reforming group law in the European Union – Comparative observations on the way forward*, October 2016, <https://europeancompanylawexperts.wordpress.com/publications/reforming-group-law-in-the-eu/> (dostęp: 16.07.2021 r.).

darczej w formie czerpania dochodów z przedsiębiorstwa obowiązywał także w Polsce¹¹⁶. Obecnie podmioty zagraniczne mogą prowadzić działalność również w formie oddziałów (art. 14 i n. u.z.u.p.z.) i przedstawicielstw (art. 21 i n. u.z.u.p.z.), natomiast nieliczne formy działalności gospodarczej wymagają nadal utworzenia spółki w Polsce (np. otwarte fundusze emerytalne). Centrum grupy tworzy często spółki zależne (np. spółki specjalnego przeznaczenia) w kraju lub za granicą w celu korzystania z dobrodziejstwa ograniczonej odpowiedzialności, zwłaszcza w spółkach kapitałowych.

Dalsze rozważania poświęcone są zgrupowaniu spółek w świetle Kodeksu spółek handlowych. Przez zgrupowanie rozumiem dwie lub więcej spółek podlegających spółce dominującej w rozumieniu art. 4 § 1 pkt 4 k.s.h.

6.2. Struktura organizacyjna i typowe cechy zgrupowania spółek

horyzontalne formy integracji gospodarczej

Hierarchiczna struktura zgrupowań spółek¹¹⁷ odróżnia je od karteli, konsorcjów i innych form powiązań gospodarczych zdominowanych przez **horyzontalne** (poziome) formy integracji gospodarczej. Nie zalicza się do zgrupowań spółek w podanym wyżej znaczeniu stosunków międzykorporacyjnych powstałych w następstwie paralelnych powiązań kapitałowych (np. spółka A obejmuje 20% akcji spółki B w zamian za określoną liczbę własnych akcji udostępnionych temu podmiotowi); por. art. 4 § 1 pkt 5 k.s.h. Układy horyzontalne między powiązаныmi spółkami (*connected companies*, *cross-holdings*) mogą być oparte na więzach zarówno kapitałowych, jak i wyłącznie obligacyjnych (np. wspólne przedsięwzięcia innowacyjne, produkcyjne, dystrybucyjne, eksportowe lub importowe itp.). Związki te przybierają z reguły postać spółki cywilnej lub umów podobnych do spółki osobowej prawa handlowego¹¹⁸.

struktura pirami- dalna

W ramach zgrupowania spółek może istnieć wielostopniowy system podporządkowania (tzw. struktura piramidalna). Na przykład Intel Corp., czołowy producent układów scalonych, tworzy spółki holdingowe inkorporowane na gruncie prawa stanu Delaware, które mają za zadanie tworzenie spółek pro-

¹¹⁶ Por. art. 1 i 2 uchylonej ustawy o spółkach z udziałem zagranicznym z 14.06.1991 r. (Dz.U. z 1997 r. Nr 26, poz. 143 ze zm.).

¹¹⁷ W ramach zasadniczo hierarchicznej struktury zgrupowań spółek może występować system sprawowania łącznej kontroli przez dwa lub kilka podmiotów wiodących. Dochodzi do tego zwykle w rezultacie integracji dwu spółek dominujących o mniej więcej równym potencjale ekonomicznym. Przykładem horyzontalnego (kolektywnego) układu kierowniczego na szczycie zgrupowania był holendersko-brytyjski Royal Dutch/Shell powstały w wyniku połączenia potencjałów dwu przedsiębiorstw transnarodowych.

¹¹⁸ G. Hueck, *Gesellschaftsrecht*, München 1983, s. 372–373.

dukcyjnych lub handlowych w innych jurysdykcjach, głównie zagranicznych. Za tworzeniem pośrednich spółek holdingowych przemawiają względy organizacyjne (np. uwolnienie spółki matki od koordynacji polityki gospodarczej na nowych rynkach, względy podatkowe lub decentralizacja ryzyka).

Szczególną formą zgrupowania spółek są grupy zarządzane przez binarne, najczęściej zintegrowane pod wspólną firmą dwa przedsiębiorstwa mające siedziby w dwóch państwach (**binacionalne zgrupowania poziome**)¹¹⁹. Utworzenie transnacionalnego zgrupowania poziomego przebiega najczęściej w następujący sposób:

- 1) spółki założycielskie A i B utrzymują swą niezależność prawną lub dokonują wymiany akcji między akcjonariuszami obu podmiotów;
- 2) zarządzanie zintegrowanym przedsiębiorstwem (A + B) następuje na drodze albo powołania dwóch zarządów złożonych z tych samych osób, albo utworzenia komitetu koordynującego pracę obydwu zarządów;
- 3) działalność produkcyjna i usługowa zintegrowanych spółek zostaje przeniesiona do specjalnie utworzonych w tym celu spółek zależnych, którymi może kierować także specjalnie powołany w tym celu holding drugiego stopnia.

Jak wynika z dokonanych rozważań, ważną cechą zgrupowania spółek jest istnienie stosunku zależności między liderem a pozostałymi podmiotami. W niniejszych rozważaniach przyjęto definicję **spółki zależnej (podmiotu zależnego)** wzorowaną na postanowieniach art. 4 § 1 pkt 4 k.s.h. W myśl tego przepisu za zależną uważa się osobę prawną, gdy podmiot dominujący:

- 1) dysponuje bezpośrednio lub pośrednio większością głosów na zgromadzeniu wspólników albo na walnym zgromadzeniu, także jako zastawnik albo użytkownik, bądź w zarządzie innej spółki kapitałowej (spółki zależnej), także na podstawie porozumień z innymi osobami, lub
- 2) jest uprawniony do powoływania lub odwoływania większości członków zarządu innej spółki kapitałowej (spółki zależnej) albo spółdzielni (spółdzielni zależnej), także na podstawie porozumień z innymi osobami, lub
- 3) jest uprawniony do powoływania lub odwoływania większości członków rady nadzorczej innej spółki kapitałowej (spółki zależnej) albo spółdzielni (spółdzielni zależnej), także na podstawie porozumień z innymi osobami, lub

**binacionalne
zgrupowania
poziome**

**spółka dominu-
jąca i zależna**

¹¹⁹ K. Byttebier, A. Verroken, *Binational Horizontal Groups*, s. 1 i n. (maszynopis udostępniony autorowi przez E. Wymeers, dyrektora Centrum Prawa Handlowego na Uniwersytecie w Gandawie). Przykładami zgrupowań binarnych są m.in. szwedzko-szwajcarski koncern Asea/Brown/Boveri, belgijsko-holenderski Generale Bank/Amro i niemiecko-belgijski Agfa/Gavert.

- 4) członkowie jego zarządu lub członkowie jego rady nadzorczej stanowią więcej niż połowę członków zarządu innej spółki kapitałowej (spółki zależnej) albo spółdzielni (spółdzielni zależnej), lub
- 5) dysponuje bezpośrednio lub pośrednio większością głosów w spółce osobowej zależnej albo na walnym zgromadzeniu spółdzielni zależnej, także na podstawie porozumień z innymi osobami, lub
- 6) wywiera decydujący wpływ na działalność spółki kapitałowej zależnej albo spółdzielni zależnej, w szczególności na podstawie umów określonych w art. 7 k.s.h.

**wzajemny
stosunek
dominacji**

Ustawowa definicja podmiotu dominującego nie wyklucza takich wzajemnych więzów między spółkami, w wyniku których dochodzi do powstania wzajemnego stosunku dominacji (np. spółka A posiada 60% akcji w spółce B, a spółka B posiada taki sam procent praw udziałowych w spółce A). W takich przypadkach na obu spółkach spoczywają obowiązki i dotyczą ich ograniczenia towarzyszące zajmowaniu pozycji dominującej (por. np. art. 6 § 1, art. 7, art. 362 § 4 k.s.h.). Przepisy art. 4 § 3 k.s.h. zawierają postanowienia, które mają ułatwić ustalenie stosunku dominacji, gdy dwie spółki dysponują wzajemnie większością głosów. Tytułem przykładu za spółkę dominującą uważa się wówczas podmiot, który ma większy procent głosów w organie właścicielskim (np. na walnym zgromadzeniu) drugiej spółki (spółki zależnej).

**spółki
powiązane**

Między spółkami należącymi do tego samego ugrupowania istnieją powiązania kapitałowe lub obligacyjne, które powodują powstanie między nimi szczególnych zależności finansowych i organizacyjnych. Więzy te sprawiają, że na potrzeby takich dziedzin, jak prawo spółek, prawo podatkowe, antytrustowe i własności intelektualnej używa się pojęcia spółek stowarzyszonych albo powiązanych (*affiliated companies, connected undertakings*). Więzy takie mogą istnieć także między spółkami, które nie są członkami jednego ugrupowania, gdyż nie pozostają w stosunku dominacji ani między sobą, ani wobec innych podmiotów gospodarczych. Według art. 4 § 1 pkt 5 k.s.h. spółka powiązana oznacza spółkę kapitałową, w której inna spółka handlowa albo spółdzielnia dysponuje bezpośrednio lub pośrednio co najmniej 20% głosów na zgromadzeniu wspólników albo na walnym zgromadzeniu, także jako zastawnik lub użytkownik albo na podstawie porozumień z innymi osobami, lub która posiada bezpośrednio co najmniej 20% udziałów albo akcji w innej spółce kapitałowej. Należy podkreślić, że pojęcia „spółka dominująca” i „spółki powiązane” w innych działach prawa różnią się od definicji ustawowych w Kodeksie spółek handlowych. Różnice te usprawiedliwione są w pewnym stopniu przez autonomię odrębnych działów prawa i ich swoiste potrzeby regulacyjne¹²⁰.

¹²⁰ Por. np. art. 3 ust. 1 pkt 37, 37a oraz 37b u.rach. i art. 4 pkt 3 u.o.k.k.

Od zgrupowania spółek należy odróżnić twór prawa Unii Europejskiej znany jako europejskie zgrupowanie interesów gospodarczych (*European economic interest grouping*)¹²¹. Wzorcem dla tego typu formy prawnej współdziałania podmiotów gospodarczych jest francuska konstrukcja *groupement d'intérêt économique*. Celem tego ostatniego ugrupowania jest umożliwienie kooperacji gospodarczej między członkami tej organizacji. Samo zgrupowanie interesów nie prowadzi działalności obliczonej na osiągnięcie zysku. Jego statutowym celem jest polepszenie wyników działalności ekonomicznej członków. Współpraca członków zgrupowania interesów gospodarczych nie może w zasadzie wykraczać poza zakres przedmiotu działalności uczestników zgrupowania, wykonywania prawa zarządu i kontroli nad jego członkami, posiadania w nich akcji lub udziałów oraz zatrudniania więcej niż 500 osób. W przeciwieństwie do typowych grup spółek zgrupowanie interesów ekonomicznych jest otwarte także dla osób fizycznych, które prowadzą działalność ekonomiczną¹²².

europejskie
zgrupowanie
interesów
gospodarczych

6.3. Przegląd charakterystycznych problemów prawnych występujących w procesie tworzenia i zarządzania zgrupowaniami spółek

6.3.1. Charakter prawny zgrupowania (grupy spółek)

Zgrupowania spółek nie stanowią z reguły spółek prawa cywilnego, gdyż układ powiązań między poszczególnymi jego uczestnikami jest zdominowany przez **pionowe** podporządkowanie podmiotowi wiodącemu. Uczestnicy zgrupowania nie muszą mieć wspólnego celu gospodarczego ani współdziałać ze sobą w oznaczony sposób, w szczególności przez wniesienie wkładów. Cele zgrupowania i podział zadań wewnątrz organizacji interkorporacyjnej wyznacza i egzekwuje podmiot dominujący. Istniejące często powiązania horyzontalne między członkami zgrupowania (np. prowadzenie wspólnej polityki rozwojowej, produkcji czy sprzedaży) stanowią z reguły realizację centralnego planu zarządzania ustalonego na szczycie zgrupowania, a w mniejszym stopniu rezultat swobodnego współdziałania zjednoczonych podmiotów gospodarczych.

pionowy układ
podporządko-
wania podmio-
towi wiodącemu

¹²¹ Rozporządzenie Rady (EWG) nr 2137/85 z 25.07.1985 r. w sprawie europejskiego ugrupowania interesów gospodarczych (EUIG) (Dz.Urz. WE L 199, s. 1). Zob. również ustawa z 4.03.2005 r. o europejskim zgrupowaniu interesów gospodarczych i spółce europejskiej (Dz.U. z 2018 r. poz. 2036 ze zm.), stanowiąca akt wykonawczy do rozporządzenia 2137/85.

¹²² Europejskiemu zgrupowaniu interesów gospodarczych poświęcona jest monografia H. Schluttera, *Das groupement d'intérêt économique*, Köln 1973. Na gruncie prawa polskiego zob. R. Lewandowski, *Europejskie Ugrupowanie Interesów Gospodarczych. Komentarz*, Warszawa 2008.

członek zgrupowania jako satelita spółki wiodącej

Mimo że zgrupowanie spółek ani nie ma osobowości prawnej, ani nie jest spółką osobową, sposób funkcjonowania tej struktury i zarządzanie nią przypomina stosunki wewnątrz spółki prawa handlowego¹²³. Organy spółki wiodącej wywierają bowiem tak doniosły wpływ na organy pozostałych spółek uczestników zgrupowania, że bezpośrednio lub pośrednio zarządzają (lub nadzorują) one podmiotami podporządkowanymi. Zgrupowania spółek stawiają przed ustawodawcami i sądami wiele problemów, na które nie znajdujemy odpowiedzi w prawie o spółkach. Członkami zgrupowania są niezależne *de iure* spółki handlowe wyposażone w osobowość prawną, natomiast *de facto* są one zarządzane przez menedżerów spółki dominującej lub wyznaczone przez nich osoby funkcjonujące na danym rynku geograficznym, np. przez menedżerów krajowych, zwanych *chief country officer*, lub dyrektorów regionalnych obejmujących wiele państw, np. dyrektora regionu Europy i Bliskiego Wschodu. Jak podkreślają znawcy problemu, spółka, która staje się członkiem takiej organizacji gospodarczej, zmienia swój charakter¹²⁴. Z niezależnego prawnie i faktycznie przedsiębiorstwa przekształca się w satelitę spółki dominującej. Między realiami zarządzania i podejmowania decyzji w zgrupowaniach, które obejmują czasem setki niezależnych *de iure* podmiotów, a idealnym porządkiem prawnym klasycznego prawa spółek istnieje rzeczywisty konflikt. Menedżerowie spółki dominującej kierują się bowiem interesem społeczno-gospodarczym całego zgrupowania (koncernu), a często głównie interesem podmiotu dominującego, podczas gdy prawo o spółkach nakazuje im uwzględniać przede wszystkim interes spółki, której są piastunami (funkcjonariuszami). Z kolei członkowie organów zarządzających spółek zależnych mają prawny obowiązek lojalności wobec „swoich” spółek i ich wspólników, podczas gdy są oni faktycznie, a czasami także prawnie (np. na mocy umów) podporządkowani dyrektywom centralnego ośrodka zarządzającego zgrupowaniem. W doktrynie niemieckiej wyróżnia się swoistą kategorię umów, które mają sterować działalnością gospodarczą przedsiębiorstwa (*Unternehmensverträge, konzernrechtliche Organisationsverträge*)¹²⁵. Typowymi instrumentami zarządzania w ramach koncernu są umowy, na mocy których spółki dominujące przejmują część lub całość zarządzania w spółce zależnej (*Beherrschungsvertrag*), uzyskują uprawnienia do gromadzenia i decydowania o przeznaczeniu zysków spółek zależnych itp.

odpowiednie stosowanie reguł prawa spółek

Chociaż zgrupowanie spółek nie stanowi z reguły spółki cywilnej ani nawet wspólnego przedsięwzięcia wchodzących w jego skład przedsiębiorstw, to jednak funkcjonuje w praktyce podobnie jak spółka handlowa. Okoliczność ta sugeruje,

¹²³ M. Lutter jest zdania, że z reguły zgrupowanie przypomina spółkę osobową prawa handlowego (zob. M. Lutter, *The Law...*, s. 11).

¹²⁴ E.J. Mastmacker, *Verwaltung, Konzerngewalt und Rechte der Aktionäre*, Karlsruhe 1958, s. 304 i n.

¹²⁵ K. Schmidt, *Gesellschaftsrecht*, Köln 1986, s. 372–373.

aby do niektórych stosunków interkorporacyjnych stosować odpowiednio niektóre zasady wykształcone w prawie spółek. Sprawą najważniejszą jest jednak uznanie zgrupowania spółek za realny byt prawno-ekonomiczny, który wymaga modyfikacji niektórych zasad prawa spółek. Adaptacja norm prawa handlowego w tej dziedzinie jest zadaniem zarówno judykatury, jak i ustawodawstwa. Rozbieżność zdań w Unii Europejskiej na temat treści dyrektywy w sprawie zgrupowań spółek dowodzi, że dziedzina ta będzie jeszcze przez długi czas przede wszystkim domeną prawotwórczej działalności sądów¹²⁶.

6.3.2. Obowiązki spółek dominujących i członków ich organów zarządzających wobec spółek zależnych, ich akcjonariuszy (udziałowców) i wierzycieli

Kodeks spółek handlowych, podobnie jak większość europejskich ustaw o spółkach, nie zawiera odpowiedzi na pytanie, czy członkowie zarządu spółki dominującej powinni się kierować **interesem całego zgrupowania (holdingu)**, czy jedynie **interesem podmiotu dominującego**¹²⁷. Nie wiadomo też, czy obowiązek lojalności i zakaz konkurencji, wiążące z mocą ustaw członków zarządu spółki dominującej, rozciągają się również na podległe im spółki kontrolowane (por. art. 211 i 380 k.s.h.). Istnieją również wątpliwości, jak dalece organy spółki zależnej mogą rezygnować z suwerenności kierowanej przez siebie spółki. Członkowie zarządu i rady nadzorczej spółki, którą wiąże kontrakt menedżerski ze spółką dominującą, nie są zwolnieni z ustawowej odpowiedzialności wobec własnej spółki i jej akcjonariuszy, gdy działają w interesie holdingu i poświęcają interes „własny” spółki, jeżeli poświęcenia dokonane na rzecz grupy „nie zostaną jej zrekompensowane w rozsądnej perspektywie czasowej”¹²⁸. Na takim stanowisku stoją m.in. judykatura belgijska i francuska. Dylemat piastunów organów spółki zależnej dotyczy tego, czy mają oni się kierować tylko interesem spółki, której są piastunami, czy też mogą w jakimś zakresie uwzględnić również interes spółki dominującej, której organom zawdzięczają wybór (nominację) w spółce zależnej (np. czy mogą udzielić bezpłatnej gwarancji spółce matce na kredyt zaciągany przez nią w banku).

interes zgrupowania a interes spółki dominującej

¹²⁶ Zob. D. Wajda, *Zgrupowania spółek w orzecznictwie sądowym*, PPH 2017/11, s. 28–33.

¹²⁷ M. Olechowski, *Interes spółki kapitałowej wobec relacji kontraktowych w grupach spółek (zagadnienia wybrane)* [w:] *Prawo handlowe XXI wieku. Czas stabilizacji, ewolucji czy rewolucji. Księga jubileuszowa Profesora Józefa Okolskiego*, red. M. Modrzejewska, Warszawa 2010, s. 668; K. Oplustil, *Regulaminy (kodeksy) grup spółek jako instrument realizacji interesu koncernowego* [w:] *Z badań nad prawem prywatnym. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Andrzejowi Kochowi*, red. A. Olejniczak, M. Orlicki, J. Pokrzywniak, Poznań 2017, s. 325.

¹²⁸ A. Szumański, *Spór...*, s. 14.

**doktryna
i orzecznictwo
krajów rozwinię-
tych**

Fragmentarycznych odpowiedzi na te i podobne pytania udzielały dotąd w zasadzie wyłącznie doktryna i orzecznictwo krajów o rozwiniętej gospodarce rynkowej¹²⁹. Na przykład w prawie antytrustowym traktuje się spółkę dominującą i spółki zależne jako jeden podmiot w sensie ekonomicznym, zwalniając tym samym uczestników zgrupowania spółek od wymogów interkorporacyjnej konkurencji¹³⁰. Spółek zależnych nie traktuje się w tej dziedzinie jako odrębnych podmiotów¹³¹. Poza Niemcami i innymi państwami, w których wprowadzono kompleksowe ustawy prawa koncernowego, przeważa opinia, że problemy związane z funkcjonowaniem zgrupowań spółek należy pozostawić doktrynie i judykaturze, a niektóre zagadnienia regulować stopniowo w różnych dziedzinach prawa (np. w prawie spółek, prawie upadłościowym i podatkowym)¹³². Próby zmierzające do prawnego uregulowania tej problematyki znajdują się na etapie dyskusowania projektów legislacyjnych. Doświadczenia praktyki państw UE na tym polu pozwalają na dokonanie następującego podsumowania kierunków rozwoju prawa i judykatury sądowej. Osoby zarządzające zgrupowaniami spółek mogą się kierować interesem **całego holdingu** przy jednoczesnym poszanowaniu ustawowego minimum autonomii podmiotów zależnych (obowiązek przestrzegania procedur ustawowych i „konstytucji” tych spółek) oraz uwzględniania interesów wspólników (akcjonariuszy) i wierzycieli spółek zależnych.

Konieczność kierowania się przez zarząd spółki dominującej interesem całego zgrupowania przy równoczesnym uwzględnianiu interesu wspólników (akcjonariuszy) spółek zależnych akcentuje m.in. francuski sąd kasacyjny w wyroku z 4.02.1985 r., J.C.P. 1986, II, nr 20585, wydanym w sprawie Rozenblum. W orzeczeniu tym uznano wyraźnie, że osoby sprawujące zarząd nad spółkami należącymi do zgrupowania mogą się kierować interesami ekonomicznymi, społecznymi lub finansowymi całego ugrupowania, o ile jest to również korzystne przynajmniej w dłuższym okresie dla spółki, za którą są odpowiedzialne. Jednocześnie jednak spółki dominujące są zobowiązane do zachowania równowagi interesów spółek zależnych i spółki dominującej.

Członkowie zarządzający spółkami zależnymi mogą się kierować interesem zgrupowania jedynie wówczas, gdy między członkami holdingu istnieją trwałe powiązania kapitałowe i organizacyjne. Dokonywanie przysporzeń na rzecz grupy lub jej członka w innych okolicznościach jest uznawane za naduży-

¹²⁹ Zob. R. Kraakman (i in.), *The Anatomy of Corporate Law*, Oxford 2009, s. 140–141, 176 i n.

¹³⁰ Por. art. 4 pkt 1 u.o.k.k.

¹³¹ Wyrok TS z 31.10.1974 r., 15/74, Centrafarm v. Sterling Drug, EU:C:1974:114.

¹³² Problematykę tzw. faktycznych koncernów i przedsiębiorstw powiązanych uregulowano fragmentarycznie także w niemieckiej ustawie o spółkach akcyjnych z 1965 r.; por. G. Hueck, *Gesellschaftsrecht...*, s. 373 i n., oraz H. Wiedemann, *The German Experience with the Law of Affiliated Enterprises* [w:] *Legal and Economic Analyses on Multinational Enterprises*, red. K. Hopt, Berlin–New York 1982, s. 21 i n.

cie mienia spółki i zagrożone sankcjami karnymi oraz cywilnymi. Uznanie „interesu grupy” pod warunkiem spełnienia podobnych warunków nastąpiło w orzecznictwie lub ustawodawstwie kilku państw UE (np. w Belgii, Holandii, we Włoszech i w państwach skandynawskich)¹³³. Rekomendacje grupy ekspertów powołanej przez Komisję Europejską w 2010 r. uznają potrzebę wydania przez KE zalecenia, aby państwa członkowskie uznały „interes grupy” jako dyrektywę działania piastunów spółek wchodzących w skład holdingu, która powinna ułatwić im pod pewnymi warunkami uniknięcie odpowiedzialności karnej i cywilnej w razie dokonywania „poświęceń” na rzecz grupy. Dokument ten trafnie podkreśla obowiązek kojarzenia interesów członków grupy. Funkcjonariusze spółki zależnej mogą, lecz nie muszą, uwzględnić interes grupy. Jednocześnie osoby zarządzające spółką dominującą mają obowiązek zarządzać grupą i jej członkami zgodnie z ogólnym interesem holdingu¹³⁴. Raport zwraca także uwagę na potrzeby ujawnienia wejścia i wyjścia w życie spółki z grupy¹³⁵. Problematyce prawa koncernowego poświęcone są również rozważania w przedstawionym przez Komisję Europejską w 2012 r. planie działania¹³⁶. Wskazuje się na konieczność zgłoszenia inicjatyw w zakresie uproszczenia sposobu przekazywania inwestorom informacji o strukturze grupy i skoordynowane, unijne działania zmierzające do uznania koncepcji „interesu grupy”¹³⁷. Jednocześnie Komisja ze sceptycyzmem odniosła się do możliwości całościowego uregulowania prawa holdingowego w ramach prawa wtórnego Unii Europejskiej¹³⁸.

W Polsce kluczowe pojęcia i instrumenty prawa zgrupowań spółek poddano systemowej i pogłębionej analizie w związku z debatą nad dwoma konkurencyjnymi projektami krajowej regulacji prawa grup spółek sformułowanymi w latach 2009–2011¹³⁹. Projekt Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego z 2010 r. zawierał klauzulę generalną, która zakładała obowiązek kojarzenia interesu grupy i jej uczestników. Kluczowy przepis tej regulacji stanowił, że: „Spółka dominująca oraz spółka zależna, uczestnicząca w grupie spółek może kierować się także interesem grupy, o ile leży to również w interesie tej spółki oraz gdy

**Polskie projekty
legislacyjne**

¹³³ *Cross-Border Issues in Groups of Companies. Reflection Group on the Future of E.U. Company Law*, Bruxelles 11.03.2011, s. 2 i n.

¹³⁴ *Cross-Border...*, s. 2 i n.

¹³⁵ Projekt Komisji Kodyfikacyjnej prawa holdingowego z 2010 r. był w pełni zgodny z wytycznymi przyjętymi przez grupę ekspertów KE z 2011 r.

¹³⁶ *Plan działania: Europejskie prawo spółek i ład korporacyjny – nowoczesne ramy prawne na rzecz bardziej zaangażowanych udziałowców i zrównoważonych przedsiębiorstw*, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52012DC0740&from=PL> (dostęp: 21.07.2021 r.).

¹³⁷ *Plan działania...*

¹³⁸ *Plan działania...*

¹³⁹ Założenia projektu przedstawionego przez Komisję Kodyfikacyjną Prawa Cywilnego oraz przez Polską Konfederację Pracodawców Prywatnych Lewiatan (obecnie: Konfederację Lewiatan), popieranego przez Ministerstwo Gospodarki, analizuje A. Szumański, *Próby regulacji prawa grup spółek w Polsce (2009–2011)*, M. Praw. 2011/24 (dodatek).